

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA RESTAUROVÁNÍ**

**RESTAUROVÁNÍ RELIÉFU NAD KRBEM VSTUPNÍHO
SÁLU ZÁMKU KRATOCHVÍLE
HISTORIE RESTAUROVÁNÍ ŠTUKOVÉ VÝZDOBY
INTERIÉRU VILY ZÁMKU KRATOCHVÍLE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Prohlašuji :

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Při restaurování jsem použila pouze materiálů a postupů uvedených v této restaurátorské dokumentaci. Nejsem si vědoma nových zjištění a skutečností na restaurované památce, které by nebyly uvedeny v této dokumentaci. Restaurátorský zásah byl proveden v mezích určených zadáním.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle par. 60 odst.1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Zahořanech dne 9.9. 2011 Jana Waisserová

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jana Waisserová, Zahořany 49, Mníšek pod Brdy
Osobní číslo: R07024
Studijní program: B8206 Výtvarná umění
Studijní obor: Restaurování a konzervace kamene a souvisejících materiálů
(8206R048/99)
Název tématu: RESTAUROVÁNÍ POLYCHROMOVANÉHO ŠTUKOVÉHO RELIÉFU
"TEMPERANTIE" VE VSTUPNÍM SÁLE VILY ZÁMKU KRATOCHVÍLE
Místo restaurátorského zásahu: Zámek Kratochvíle, Petrův dvůr 9, Netolice
Zadávající katedra: Ateliér restaurování kamene

Zásady pro zpracování:

Zásady pro zpracování praktické části: Jana Waisserová provede komplexní restaurátorský zásah na štukovém reliéfu s polychromií. Reliéfní nástavec nad krbem se skládá z dekorativního a rámování sedící figury. Reliéf byl v minulosti poškozen a v 70. letech restaurován. Prvním krokem bude podrobný restaurátorský průzkum (vizuální, fotodokumentační, grafická dokumentace, identifikace a charakteristika pozdějších zásahů, identifikace dutin, sondážní průzkum nátěrů, polychromie a příp. zlacení, doplňky, odběr vzorků štukových a barevných vrstev). Dále bude následovat průzkum restaurovaných reliéfů v minulých letech (2005-2009) seznámení s dokumentací a koncepcí obnovy interiéru vily a podrobná prohlídka na místě. Následně bude provedeno vyhodnocení průzkumu, definování původní techniky, popis rozdílů a příbuzností s ostatními reliéfy vily. Na základě komplexních výsledků průzkumů a konzultací s odpovědnými pracovníky NPÚ bude vypracován restaurátorský záměr a nástin předpokládaných technických a technologických postupů. Výsledky průzkumu a záměry budou průběžně konzultovány s pedagogy a památkovými pracovníky. Základní ideová koncepce restaurátorského zásahu i technologie budou sledovat koncepci provedených prací v interiéru vily v minulých letech. Před použitím jednotlivých materiálů budou provedeny zkoušky jednotlivých prostředků a jejich koncentrací. Všechny kroky budou průběžně dokumentovány. Výsledkem bude kompletní restaurátorská dokumentace.

Předpokládaný postup prací:

- restaurátorský průzkum
- odkryv a odstranění nevhodných doplňků
- konsolidace štukové vrstvy
- konsolidace barevných vrstev
- tmelení defektů
- rekonstrukce chybějících částí

- retuš polychromie
  - závěrečná povrchová úprava
- Odborný garant praktické části: Jiří Čech, ak. mal.

Zásady pro zpracování teoretické části bakalářské, jejíž název je HISTORIE RESTAUROVÁNÍ ŠTUKOVÉ VÝZDOBY VILY ZÁMKU KRATOCHVÍLE

Jana Waisserová bude na základě svých praktických poznatků a odborné literatury, případně pramenů, sledovat problematiku restaurování štukové výzdoby interiéru vily zámku Kratochvíle. Po všeobecném úvodu do problematiky, kde popíše stručně historii objektu a štukové výzdoby, se bude věnovat také technice renesančních štuků. Stežejní část bude spočívat ve studiu historie poškození, zásahů ovlivňujících stav štuků a zejména pak restaurátorským přístupům v objektu vily Kratochvíle. Důraz bude kladen na situaci v restaurování a památkové péči ve 2. polovině 20. století, kdy většina renesančních objektů prošla obnovou. Bude sledovat otázky restaurování v současnosti i nové zásahy na právě ukončené obnově kratochvílské vily. Pokusí se nastítnit možnosti restaurátorských přístupů v budoucnosti na základě sledování současných zásahů v České republice i v zahraničí. Autorka bude objektivně hodnotit koncepcce jednotlivých průzkumů a zásahů přímo v terénu v souvislosti s literaturou, která o nich byla publikována. Bude sledovat recentní restaurátorské zprávy a články z pera restaurátorů a památkových pracovníků. V rámci práce bude studentka aktivně vyhledávat prameny v různých institucích (archivy a fotoarchivy NPÚ apod.) Obrazová dokumentace bude ilustrativně doplňovat text. Po formální stránce bude zpracována dle norem daných fakultou restaurování a dle pokynů vedoucího bakalářské práce. Bude opatřena vědeckým poznámkovým aparátem a soupisem literatury.

Rozsah grafických prací: 29 stran

Rozsah pracovní zprávy: teoretická část: 31 stran, praktická část 41 stran

Forma bakalářské práce: tištěná s fotodokumentací

Seznam doporučené literatury:

Brandi C., Teorie restaurování, Kutná Hora 2000.

Bohuslav Slánský, Technika malby I. a II., Praha 2003.

Hošek J., Muk J., Omítky historických staveb, Praha 1989.

F. Kašička, J. Muk, Stavebně historický průzkum Kratochvíle - vila, 1974, aktualizace a doplnění 2006

Krčálová J., Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě. Praha 1986

Jarmila Krčálová, Italské podněty v renesančním umění českých zemích, Umění XXXIII, č.1, 1985, s.54-82.

Lejsková-Matyášová M., Výjevy z římské historie v prostředí české renesance. Umění VIII, 1960, č. 3, s. 287, 299.

Lejsková-Matyášová M. Restaurování rožmberské Kratochvíle. Památková péče 30, 1970, . 2, s. 100-109.

Mareš J., Sedláček J., Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatickém, XXXVIII. Praha 1913, s.261-272.

Středa F., Zámek Kratochvíle. In: Umělecké památky Čech, 3 ed. V.V. Štech, Praha 1916,

Zelinger J. a kolektiv: Chemie v práci restaurátora a konzervátora. Praha 1987

Restaurátorské dokumentace, archivy a fotoarchivy NPÚ

Vedoucí bakalářské práce: doc. Jiří Novotný, akad. sochař, Ateliér restaurování kamene

Datum zadání bakalářské práce: 30. října 2010

Termín odevzdání bakalářské práce: 15. srpna 2011

L.S.

Ing. Karol Bayer. Děkan

Doc. Jiří Novotný, akad. sochař

V Litomyšli dne 15. května 2011

ANOTACE/ANOTATION

Teoretická část popisuje historii a problematiku restaurování štukové výzdoby interiéru vily zámku Kratochvíle. Praktická část dokumentuje průzkumy a komplexní restaurátorský zásah na štukovém reliéfu s polychromií ve Vstupním sále vily zámku Kratochvíle.

Theoretical part presents history and restoration species of the stucco decoration in the Kratochvíle castle. Practical part documents resarches and komplex restoration treatment on the stucco polychromed relief of the Entrance hall in Kratochvíle.

KLÍČOVÁ SLOVA/KEY WORDS

Zámek Kratochvíle, štuk, renesance, polychromie, historie reestaurování, dokumentace zásahu

Castle Kratochvíle, stucco, renaissance, polychromy, history of restoration, documentation of the treatment

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA RESTAUROVÁNÍ

HISTORIE RESTAUROVÁNÍ ŠTUKOVÉ VÝZDOBY INTERIÉRU VILY ZÁMKU KRATOCHVÍLE

TEORETICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE: DOC. JIŘÍ NOVOTNÝ, AKAD. SOCH.
SUPERVIZOR: MGR. JIŘÍ KAŠE
VYPRACOVALA: MGR. JANA WAISSEROVÁ

ZAHOŘANY 2011

Obsah teoretické části práce:

Úvod	2
1. Historie a popis objektu	3
2. Exkurz do ikonografie	3-6
3. Původní techniky a materiály	6-8
4. Historie poškození a zásahů na štukové výzdobě	9-10
5. Koncepce jednotlivých restaurátorských zásahů	10-12
6. Historie restaurování štukové výzdoby Kratochvíle	12-21
6.1. Nejstarší zásahy	12-13
6.2. Zásahy z 50.- 90. let 20. stol	13-16
6.3. Zásahy z 90. let 20. stol.	16-19
6.4. Zásahy z let 2005-2011	19-21
7. Materiály používané při jednotlivých restaurátorských zásazích	21-22
Závěr a nástin možných restaurátorských přístupů v budoucnosti	22-23
Poznámkový aparát	23-27
Použitá literatura a prameny	28-31

Obrazová dokumentace je součástí praktické části práce.

Úvod

Areál zámku Kratochvíle s jeho bohatou malířskou a štukovou výzdobou je jedinečným příkladem renesančního na území České republiky. Obnova takového objektu by měla probíhat s maximální obezřetností a jeho uchování pro budoucí generace je závažným úkolem pro památkové pracovníky i restaurátory.

Tato práce představuje a podrobně rozebírá všechny zásahy, které se uskutečnily do konce srpna 2011 na štukové výzdobě vily a kaple zámku. Informace budou sloužit jako podklad k restaurování reliéfu ve Vstupním sále (praktická část bakalářské práce) a také pro budoucí restaurátorské zásahy. V práci autorka též reflektuje osobní zkušenosti spojené s restaurováním interiéru vily, kterého se účastnila v letech 2005-2011.

1. Historie a popis objektu

Na úvod této stati je příhodné představit objekt v historických souvislostech. Podrobnější historii a popis najdeme v literatuře, proto se tato stať zaměří pouze na ty souvislosti, které úzce souvisí se štukovou výzdobou a její historií.¹

Zámek postavený na místě tvrze zvané Leptáč projektoval architekt Baldassare Maggi z Arogna.² Půdorys i hmotová dispozice, iluzivní pojednání fasád, štuková i malířská výzdoba odpovídají náročností vysokému společenskému i politickému postavení objednavatele Viléma z Rožmberka. Kolem racionální dispozice zámeckého areálu se v minulosti nacházela lesní obora, která zajišťovala kratochvílné³ záliby šlechty a dalších hostů. Zámecký areál má pravoúhlý půdorys. Architekt po vzoru italských kasin umístil vilu s vodním příkopem do zahrady obehnané obvodovým zdivem s domky - baštami. Celý areál má dle renesanční ideologie lidské měřítko. Obvodové zdi mají výšku ne více než tři metry, domky začleněné do jejího obvodu jsou jednopatrové a vila je převyšuje jen o jedno patro. Piano nobile hlavního objektu (vily) s bohatou malířskou a štukovou výzdobou je *geniem loci* tohoto místa a skrze průhledy z početných velkých oken propojuje interiér s okolní krajinou.

Výzdoba přízemí (Vstupního sálu a Dvořanské světnice) je omezena až na štukový nástavec krbu na výmalbu zhotovenou „dvorním“ rožmberským malířem Georgem Widmanem.⁴ Patro vily je honosnější. Zdobí jej bohatá štuková i malířská výzdoba. Výzdoba malířská a povrchové pojednání štuků zlacením a polychromií se soustřeďuje pouze na tři místnosti, a to na Zlatý sál, Zlatý pokoj (dříve Pracovna Viléma) a Vladařův pokoj (dříve Ložnice). Další sály jsou zdobeny štuky bez výmalby.⁵ Některé detaily však napovídají, že výzdoba těchto sálů byla zamýšlena podobně okázale jako ve třech již uvedených místnostech.⁶ Autora štuků Antonia Melanu dokládá dedikační deska na klenbě Zlatého sálu a nápis „*Antonius Melana fecit*“.⁷

2. Exkurz do ikonografie

Ikonografický koncept výzdoby zámku Kratochvíle je složitou badatelskou látkou, která nemůže být dostatečně vysvětlena v této stati. Její výklad se proto omezí na základní popis s větším zřetelem na výzdobu štukovou. Přesto je nutné se dívat na

celý komplex jako na renesanční gesamtkunstwerk a vnímat jednotlivé detaily v souvztažnosti k celku.

Malířská výzdoba přízemí je určena lovu a zvířecí motivice, nechybí zde ani exotická zvířata jako je slon, gryf, bílý sob, opice, nosorožec, tygr či leopard. Pro většinu z nich byly předlohou oblíbené grafiky Josta Ammana vytvořené dle kreseb Johanna Bocksbergera ml., převzaté zřejmě z obrázkové publikace *Ein Neuw Thierbuch*.⁸ Dále zde najdeme lovce ze série postav Hendricka Goltzia.⁹ Zvířecí motivika společně s iluzivními průhledy do krajiny v přízemí připomíná rajskou zahradu – *hortus conclusus*.¹⁰

V přízemí je štukovým dekorem pojednán pouze nástavec krbu s obrazem sedící ženské alegorie.¹¹ Ikonografie tohoto výjevu je poměrně problematická a to díky značnému poškození původní modelace. Z původních atributů figury je čitelná pouze miska, kterou drží v pravé ruce a paprsky, které vycházejí z pravého horního rohu. Atribut levé ruky se nedochoval, je však patrný otisk na podkladové ploše. Atribut slunečních paprsků, misky s vodou a pochodně připadá jednomu z nejstarších typů zpodobení *Temperantie* neboli Umírněnosti, Mírnosti či Rozvahy. Jeden z nejstarších typů s hořící pochodní a džbánem nacházíme již v karolínských rukopisech (např. Sakramentář z Autun, Evangeliář z Cambrai). Oheň lze interpretovat jako libido, umírněné vodou v misce a alegorie tak může být nazírána i jako Castitas (Cudnost). Pozdější příklady tohoto typu jsou vzácnější, ale máme i příklady z 16. století, jako například tapisérii z Temperantií z Kunsthistorisches Musea ve Vídni (kolem 1570).¹² Zobrazení této alegorie má své opodstatnění v umístění nad krbem. Zkrocení symbolického ohně, rozvážnost jako základní ctnost rytíře a vladaře zapadají do celkového programu a myšlenkové náplně interiéru. Velkou měrou se na konceptu interiéru jistě podílel objednavatel Vilém z Rožmberka. Tento koncept je věrný heslu *Festina lente* (pospíchej s rozvahou). Nápis „FESTINA LENTE“ psaný humanistickou kapitálou zdobí též štukový nástavec vlašského krbu v Horním sále v patře společně s erby Viléma z Rožmberka a Polyxeny z Pernštějna. Kardinální ctnost Umírněnosti, která se v horních sálech objevuje v dalších variantách, má v ikonografickém celku výzdoby Kratochvíle zásadní význam. Konzultace ohledně určení výjevu proběhla s několika badateli. Značnou měrou přispěla do diskuse i Alena Horynová z NPÚ, ú.o.p. v Praze. Badatel Ondřej Jakubec se přiklání k symbolice antické bohyně Hestie, jako ochránkyně domácího krbu. Pavel Waisser považuje za pravděpodobné zopakování jedné z kardinálních ctností

Temperantie. Pro oba výklady je příznačné zobrazování nad krbem a náplň postav se z velké části překrývá. Autorka této stati se přiklání k pojmenování figury Temperantií, obecně překládáno jako Rozvaha, Mírnost, či Umírněnost. S ohledem na souvislosti bychom si mohli dovolit i odvážnější určení poplatné Vilémovu žargonu a to: *Festíná lenté*.¹³

Do prvního patra se vchází velkým Horním sálem s vlašským krbem, který je též opatřen štukovým nástavcem stejného tvarosloví jako u krbu v přízemí. Z této místnosti vedou vstupy do Zlatého sálu, Zlatého pokoje a Vladařova pokoje. Klenba Zlatého sálu se štukovou výzdobou je hlavním a určujícím prvkem prostoru a je opatřena zlacenými štuky s polychromií heraldických znaků. Předlohou pro hlavní část výjevů jsou grafiky z obrázkových knížek *Neuwe Livische figuren* nebo *Icones Livinanae*, tedy ilustrací knih *Tita Livie* shrnujících rané dějiny Říma.¹⁴ Autorem je opět oblíbený Jost Amann, který je zhotovil podle kreseb Johanna Bocksbergera ml.¹⁵ Centrální výjev tvoří motiv tzv. Rožmberský jezdec, lemovaný erby čtyř manželek Viléma z Rožmberka Kateřiny Brunšvicé, Žofie Braniborské, Anny Marie Bádenské, Polyxeny Pernštejské. Prostor mezi erby kolem rožmberského jezdce vyplňují čtyři kardinální ctnosti Spravedlnost, Mírnost, Moudrost a Obezřetnost. Dále výzdobu doplňují další postavy, snad též alegorie, jejichž určení je hypotetické.

Zlatý pokoj (dříve zvaný též Vilémova pracovna) je doplněn štuky jen okrajově a to v dekorativním rámování malovaných polí klenby se Samsonovským cyklem. Na stěnách najdeme manýristicky zvlněné postavy Apolóna, Merkura, Juno, Minervy, nebo postavu Loutnistky.¹⁶ Výmalbu doplňují chiaroscurové medailony, putti s další výjevy. Taktéž ve Vladařově pokoji (bývalé Ložnici) je štuková výzdoba na hřebenech klenby jen doplňujícím prvkem malovaných grotesek v klenebních polích.

Východní křídlo patra bylo vyzdobeno pouze štuky. Ty tematicky navazují na Zlatý sál Liviovými *Dějiny Říma*.¹⁷ V tzv. Předpokoji (dříve Bílý pokoj) narativní scény z římských dějin doplňují alegorie ctností teologických (Víra, Naděje, Láska) i kardinálních (Spravedlnost, Umírněnost, Obezřetnost a Statečnost). Na tuto tematiku navazuje další sál nazývaný Ložnicí s výjevy personifikací čtyř ročních období, postavou Lukrécie a Ganyméda, doplněnou amorky. Také zde nechybí římský výjev dle Amannova vzoru *Trůnící vojevůdce Scipione před Alluciem a jeho snoubenkou*.¹⁸

Opakující se rožmberské znaky pětিলisté růže a erb doplněný o tři červené a tři stříbrné šikmé pruhy pokosem nebo pošikem pocházejí ze znaku italského rodu Orsini. Zajímavým dobovým dokladem je báseň Jakuba Cantera z Groningenu s

názvem *Rosa Rosenaris*, kde básník odvozuje původ Rožmberků od Vergiliova Aenea.¹⁹ Tyto souvislosti napovídají, proč je tak důrazně a opakovaně ve výzdobě vily zastoupen erb Polyxeny z Pernštejna, čtvrté Vilémovy manželky. Symbolika snahy a trpělivého čekání na pokračovatele Rožmberského rodu představuje zřejmě jedno ze základních témat, které prostupuje malířské i štukové zobrazení. Neméně významnou ikonografickou linií je též ideologie křesťanského rytíře. Symboliku *militia christiana* i zde doprovází motivika *Zlatého rouna*, alegorických postav ctností, bitevních i loveckých scén v kontextu se scénami z římské historie a mytologie.²⁰ Při bližším rozboru, na který není v této práci prostor, můžeme shledat analogie s dalšími dobovými fasádami a štukovými soubory, například s koncipováním významného souboru témat na sgrafitové fasádě II. nádvoří zámku v Litomyšli.²¹ I zde prostupuje obrazy silně reprezentace osoby objednatel Vratislava z Pernštejna jako křesťanského rytíře. U Viléma z Rožmberka je nejvýrazněji manifestována skrze tzv. „Rožmberského jezdce“ ve zlaté zbroji v centru klenby Zlatého sálu. Samozřejmě i zde ideu doprovází rytířské ctnosti, častokrát na Kratochvíli zobrazované a doplněné již zmiňovaným Vilémovým heslem *Festíná lenté*.

Neméně významnou je též štuková výzdoba zámecké kaple Narození Panny Marie. Bohatě a velkoryse zlacené a polychromované štuky zobrazující Svatou trojici obklopenou anděly s *Arma Christi* a cherubíny doplňuje rovněž bohatá ornamentika. Malby opět z dílny Georga Widmanna představují Kristovy pašije.²² Výzdoba sakrálního prostoru vysvěcený v roce 1589 papežským nunciem²³ doplňuje celkový ikonografický koncept prostoupený křesťansko–moralistními náměty.

3. Původní techniky a materiály

Dle záznamů se měla konat dne 8. srpna 1582 porada Viléma a bratra Petra Voka, na které rozhodli o stavbě nové Kratochvíle. Stavba se však připravovala již dříve. Březanovy záznamy uvádějí: „...při počátku roku téhož do Netolické obory silně cihly a kámen a vápno s potřebami veženo na mnoho set for a vše skládáno nad tvrz Leptáč. Toho měsíce při 15. dni (květen 1583) v oboře u Netolic k novému štoku dal grunt postaviti a kolím dubovým a olšovým nabíjeti“.²⁴ Podle dopisu Netolického úředníka Jana Neuhausera panu Vilémovi se od 1. dubna t. r. v zámku malovalo (1590). „Ten malíř ustavičně sam čtvrtěj maluje praví, že s tím pokojem sotva do svatého Ducha hotov moci bejtí bude...“ Březan dále píše: „Toho času

(1590 v říjnu) na Kratochvíli v oboře netolické v novém stavení malováno a pěkní obrazové a dílo děláno, až se lesklo.“²⁵

Z historických záznamů bychom mohli vyčíst, že zdivo je smíšené, omítky vápenné, v interiéru jsou prováděny malby a též poznámka o lesku zlacených štuků není zanedbatelná. Pro popis původních technologií a materiálů však bude lepší vycházet ze současných poznatků, průzkumů a analýz.

Základním stavebním materiálem je kámen a cihla. Kamenné prvky ze světlé žuly s tmavými skvrnami měly povrch pojednaný nápodobou mramorování v okrovorůžové (až oranžové) barevnosti, jak dokládají původní fragmenty. Zhotovitelé si byli vědomi trvanlivosti freskové techniky a tak vnější fasády a omítky na rozdíl od vnitřní výmalby provedli do čerstvé omítky. Práce malířů i omítkářů, tzv. dynchěřů nebo také tunchěřů, měla rychlý spád.²⁶ Například delší jižní fasádu vily je možné dle rozpoznatelných denních dílů spočítat na pouhý týden práce.²⁷

Technologie i složení materiálu štukové výzdoby je stejná ve všech částech objektu, včetně zámecké kaple. Na hrubší jádro z vápenné malty, zabarvené do hněda, je nanesen jemný bílý až naředlý čistě vápenný štuk.²⁸ Lokálně je použit, z důvodu zvýšení výtvarného účinku v kontrastu se zlacením a též jako podklad k polychromiím, probarvený štuk a to buď růžové nebo šedé barvy. Růžový štuk, probarvený drcenou cihlou nebo hlinkou, nacházíme především na růžicích a v pozadí vejcovce Horního sálu. Šedý štuk, probarvený jemnými částicemi dřevěného uhlí a pálené slámy, nacházíme především v pozadí dekoru Zlatého rouna v Předpokoji. Plnivem jemné modelační štukové hmoty jsou písky mletých vápenců či mramorů s dolomitickou příměsí či silikátová zrna (pouze v některých vzorcích).²⁹ Ve vzorcích Zlatého sálu tvoří součást modelační malty též jílový minerál typu kaolinitu.³⁰ Analýzy původních štuků neprokázaly žádnou organickou příměs, jde tedy o čistě vápennou hmotu neobvyklé pevnosti, umožňující precizní až filigránské práce. Modelace tvarů autoři nanášely z ruky neboli *taille directe*. Tento způsob nanášení nacházel uplatnění až do 19. století a poté v dekorativních technikách téměř zanikl. Ve 20. století však byly přejímány na opravy památek technologie tradované z technik 19. století, což mělo praktický důsledek v hojném užívání sádry.³¹ Tak tomu bylo i při opravách v 19. a 20. století na Kratochvíli.

Ornamentika, zejména pásové dekory listovce, vejcovce, perlovce a růžic byly zhotovovány technikou odlévání či vytlačování do forem. Jednotlivé úseky vyřaté z formy a lepené na místo buď na jádrovou maltu, nebo na přímo hladký podklad

můžeme pozorovat jen zblízka. Díly musely být lepeny ještě vlhké, aby se jednotlivé vrstvy propojily. Specificky renesanční štukatéři tvořili rostlinné dekory. Tenoučké lístečky, ovoce a kuličky hroznů tvořili jako z „těsta“ na stole a opět nedoschlé je lepili do festonů a girland. Někde se dotýkají jednotlivé části (obzvláště lístky) pouze na několika milimetrech. Práce probíhaly dílensky. Z historických materiálů je známo, že italsí architekti přicházeli do Čech i s družinou kameníků, štukatérů, sgrafitářů, či jiných řemeslníků. Dílna Antonia Melany patřila k družině architekta Baldassare Maggi z Arognu.³²

Štuková výzdoba byla zřejmě od počátku koncipována v souvislosti se zlacením detailů. Na velkorysých, v sochařské zkratce provedených, hmotách figur se nachází velmi jemné detaily ozdob a šperků, brokátových dekorů šatů, apod. A to i v místnostech, kde zlacení již provedeno nebylo, byť se pravděpodobně původně zamýšlelo. Zlacení je provedeno na bílkovinný transparentní lep nanesený na lehce pigmentovaný podklad v okrovém odstínu (olovnatá běloba, žlutý okr).³³ Charakter zlacených detailů měl „sametovější“ vzhled, než jaký známe ze zlacených prvků provedených v olejovém (mixtionovém) zlacení.³⁴ Zlacené štuky autoři výzdoby dále propojovali jemnými akcenty polychromie. Prioritně byly červeně polychromovány heraldické znaky: erby, Rožmberský jezdec, růžice, a další dekory vztahující se k rožmberské růži (kytky v rámování, apod). Lokálně byl přidán akcent zelené i na svornících s listovým dekorem. Červená polychromie (minium, rumělka) či zelená (malachit) místy doplňovala již provedené zlacení, jak to je zřejmé ze vzorků Zlatého sálu či svorníků Vladařova pokoje.³⁵ Speciálním případem je plně polychromovaný reliéf nad krbem Vstupního sálu. Reliéf ve vstupním sále je polychromovaný bez známek zlacení. V této podobě nemá v podstatě na Kratochvíli analogie, zároveň se však zapojuje do kontextu malířské výzdoby. Polychromie je velmi blízká charakteru výmalby a je možné uvažovat připsání autorství dílně Georga Widmana. Není též vyloučeno, že reliéf byl poškozen při rabování pasovskými vojsky na počátku 17. století a fragmenty některých tmavých akcentů, nacházejících se na povrchu barevných vrstev pocházejí až z doby po roce 1611.³⁶

4. Historie poškození a zásahů na štukové výzdobě Kratochvíle ovlivňující stav díla

11. září 1600 podstoupil bratr Viléma z Rožmberka Petr Vok Kratochvíli císaři Rudolfovi II. Císař na Kratochvíli však nepřijel, jen si nechal namalovat veduty od krumlovského malíře Beránka-Jelínka, jež jsou nezvěstné.³⁷ Zámek tak zřejmě během těchto let chátral.

Roku 1622 převzali Kratochvíli Eggenbergové. Z této doby máme zachovány jen dílčí zprávy o opravách v souvislosti s poškozeními a krádežemi pasovských vojsk. Štuky zmiňovány v pramenech nejsou. Zato v účtech z těchto dílčích oprav máme možnost ověřit, že někteří členové italské řemeslné družiny se natrvalo usadili v Netolicích a okolí.³⁸

Za panství Schwarzenberků (od roku 1719) byly interiéry poškozeny přeměnou na byty pro panské úředníky a sirotčinec po panských dělnících. Ve zprávě je uvedeno, že „...značně utrpěly jeho prostory, zejména pak štuková výzdoba sálů, jejíž původní překrásná barevnost byla přebílena takovým způsobem, že restaurování je velmi obtížné.“³⁹ Roku 1758 ukazovalo hlavní zdivo budovy trhliny. Následkem toho vyvstala nutnost přestavby střechy. Při stavění krovu zřejmě vznikly další statické poruchy zdiva, trhliny se objevily ve čtyřech pokojích. K opravě došlo až r. 1764.⁴⁰ V letech 1800–1822 probíhaly v přízemí práce na přeměně na úřednické byty. Většinou spočívaly v přebílení prostor. V roce 1809 byla spravena velká trhlina klenby ve velkém sále (? Zlatém). Roku 1826 klenutí v dolejší sálu (? Dvořanská světnice) hrozilo sesutím. Roku 1844 je opět zmiňováno nebezpečí sesutí v hořejším sále.⁴¹ Roku 1847 Jan Adolf II. ze Schwarzenberku zřídil v dolejších místnostech ústav pro sirotky.⁴²

Další zprávy pak zůstávají velmi kusé. Stav z počátku 20. století zachycují fotografie a kresby v Soupisu památek historických a uměleckých v Království Českém, politickém okrese Prachatickém.⁴³ Na klenbě Zlatého sálu jsou patrné opadané štuky v místech statických poruch, Předpokoj a Ložnice ve východním křídle jsou přemalované v barevně odstupňovaných nátěrech. Podobný stav je zachycen i na fotografiích z roku 1939. Fotografie z těchto let najdeme též ve fotoarchivu Národního památkového ústavu.⁴⁴

Další historie je již historií restaurátorských zásahů ve 2. polovině 20. století. Z pramenů vychází najevo, že největší podíl na destrukci štukové výzdoby měly statické poruchy, způsobené zanesením a vysušením vodního příkopu, jak bude

uvedeno později. V menší míře se podílelo na poškozeních zanedbání údržby a překrývání druhotnými zásahy.

5. Koncepce zásahů na objektu Kratochvíle

Na nové koncepci využití a stavebních úprav se začalo pracovat v roce 1969. Najdeme zde i poznámky k restaurátorským záměrům: *„Při postupném restaurování povrchů objektů bude třeba velice citlivě volit z dochovaných slohových vrstev“*.⁴⁵ Je v nich kladen důraz na provedení restaurátorské práce v interiéru kaple, zřejmě též porušené vlivem nestabilní statiky. Dále je apelováno na opravu a napuštění vodního příkopu. Tento krok je důležitým mezníkem a koncepčním krokem vedoucím ke stabilizaci podloží a statiky vily.

V roce 1973 byla řešena otázka využití zámku a jeho prezentace v rámci toho vypracoval SÚRPMO Praha prostřednictvím ateliéru Ing. arch. Jeřábka investiční záměr s názvem *„restituce rehabilitací“*. Jak uvádí projektanti ve zprávě, akce měla sledovat *„komplexní přehodnocení areálu zámku Kratochvíle za účelem zvýšení kulturně politického využití této významné stavebně–historické památky“*.⁴⁶ Kromě územně krajinářského řešení, jako například právě obnova příkopu a úprava okolí v horizontu viděném z oken zámku. Vlastní zámek měl pokračovat k prohlídkovým účelům. Projektanti upozorňují, že hlavní pozornost návštěvníků by měla směřovat k architektuře, malířství a štukové výzdobě. Součástí expozice by se měla stát sbírka historických zbraní.⁴⁷ Okolní bašty jsou navrženy k obytným účelům jakožto návrat k původnímu účelu a zároveň ke zvýšení bezpečnosti. Záměr s datem 17. 4. 1973, vpracovaný Ing. arch. P. Peškem je výstižný a nadčasový.⁴⁸ Náplň této vize však nebyla uskutečněna a do interiéru umístil Krátký film Praha stálou expozici českého animovaného filmu. Pozornost návštěvníků tak nesměřovala k malbám a štukům, ale do objemných těles skleněných vitrín. Definitivně se záměr s prioritním významem maleb a štuků naplnil až v roce 2011, jak bude uvedeno později.

V září 1973 pokračuje rozšíření záměru využití návrhem na instalaci objektu. Pracovníci uměleckohistorického střediska doporučují návrat k dřívější koncepci Ing. Arch. Břetislava Štorma, kterou uvedeme později. Ve stati o současném stavu najdeme zmínku o průběhu prací na vile. Autoři si postesklí, že restaurátorské zásahy byly *„činěny bez zásadní velkorysé koncepce, která byla v létech 1948-52 uvažována“*.⁴⁹ V textu autoři konstatují, že *„tyto nákladné opravy a restaurátorské*

*práce neřeší objekt jako celek s plným dopadem politicko-ideového využití“ a že je „přitažlivý pro speciální zájemce“.*⁵⁰ Projekt navrhuje zatraktivnit zámek přitažlivou náplní, kterou je možno řešit například obsahovou expozicí „Renesanční zahrady“.⁵¹ V bodě osm je záměr odůvodněn takto: „*Při provedení této expozice by náležitě vynikla vlastní architektura, která by se uplatnila jako ojedinělý šperk na květinové podnoži – Květinový zámek.*“⁵²

V prosinci památkoví pracovníci zadávají stavebně historický, geologický a další související průzkumy, a to i přes to, že není ještě rozhodnuto o instalačním záměru budovy.⁵³

Zamýšlené náplně pro zámek Kratochvíle, jako například výše uvedená expozice zahradnictví, historických zbraní nebo vývoje módy, nahradila nakonec náplň zcela jiná. V roce 1977 byl zakončen provoz náznakové historické expozice, ze kterého je v archivu NPÚ podrobná černobílá fotodokumentace.⁵⁴ Na základě dohody s Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v Českých Budějovicích a generálního ředitele Krátkého filmu Praha Kamila Pixy byly interiéry zámku propůjčeny k výstavním účelům. „*Stálou expozici Československého animovaného filmu*“, instalovanou v roce 1981 Krátký film Praha nejen vlastnil, ale i provozoval.⁵⁵ Tato instalace velmi cenných a umělecky hodnotných exponátů z historie české animace, instalovaných v masivních vitrínách, však zastínila prioritu původní malířské a štukové výzdoby. S reinstalací této expozice započal památkový ústav až v roce 2005, kdy začala restaurátorská obnova vzorové místnosti tzv. Vladařova pokoje (dříve Ložnice). Definitivně existenci sbírky Krátkého filmu a.s. ukončil její náhlý prodej do soukromého vlastnictví v roce 2006.

Projekt obnovy interiéru vily s názvem „*Renesance renesance*“ připravoval Národní památkový ústav již před zahájením prací v roce 2006. Tento náročný a nákladný projekt byl zakončen 20. června 2011. Základním konceptem obnovy byla rehabilitace renesančního vzhledu s maximálním důrazem na zachování autenticity všech dochovaných prvků. Prioritní náplní se stala dle anglického přísloví „at last not least“ architektura, malířská a štuková výzdoba. Projektu předcházely s předstihem podrobné a komplexní průzkumy.⁵⁶ Jedním ze základních úkolů bylo rehabilitovat zlacení a polychromii štukové výzdoby. Autentičnost v kontextu podporuje dobová historická instalace, zhotovená dle pramenných a analogických podkladů k podobě, jakou měl zámek v době jeho užívání posledními Rožmberky na přelomu 16. a 17. století.⁵⁷ Z původního inventáře se nedochovalo téměř nic, a proto památkový

ústav doplnil chybějící mobiliář replikami dobového mobiliáře. Tematickou „renesanční“ expozici doplňuje například volná replika tzv. norimberského lustru Lovecké jídelny, zmiňovaného v pramenech.⁵⁸

6. Historie restaurování štukové výzdoby Kratochvíle

6.1. Nejstarší restaurátorské zásahy

Nejstarší zásah je datován v souvislosti s opravou poruch vzniklých po výměně krovu v roce 1764. „...ve 4 pokojích ukazovaly se trhliny, jež byly r. 1764 spraveny. Zároveň dáno v těch pokojích 48 nových rúží ze sádry a vápna na klenutí a štukatérskou prací vyspraveno. Přitom vybíleno v přízemí 5 pokojů vně i vnitř.“⁵⁹

Od roku 1800 byl na Kratochvíli dosazen Schwanzenberský správce, který se staral o objekt. Žádné práce směřující k záchraně výzdoby však neprobíhaly. Theodor Antl zmiňuje: „Po jeho smrti (Josefa Adama) byly tam byty úřednické a tu zkáza a ničení velecenných těch památek slavily své orgie. Vše bylo vybíleno štukatury namnoze otlučeny...a tím způsobem nejen knížecí rod, nýbrž i celé Čechy vinou dobrého snad karabáčníka (správce Huginski), ale duševního pidimužíka o nesmírné bohatství připraveny.“⁶⁰ Stejný autor Netolické biografie uvádí i vlastní názor na restaurování výzdoby interiéru: „Návrhy z mnohých stran, by se památky ty restaurovaly a výtky v tom směru činěné, zdají se nám býti neoprávněnými, neboť restaurovati je možno jen tam, kde oku jisté, byť i slabé kontury se jeví, kde však celé partie jsou již zničeny, tam by se muselo doplňovati znova, a to by pak nebyla malba století 16tého, nýbrž věku 20tého. Proto se nám zdá nejlepší cestou ta, kterou kráčí nynější majitel kníže Adolf Josef ze Schwarzenbergu. Udržuje totiž s pietou u něho známou vše co jest posud zachováno a oddaluje s přísností vše, co by památkám těm mohlo býti na úkor.“⁶¹

V souvislosti s dalšími statickými poruchami v horním sále hořejším sálu (Horní sál s krbem v patře) v roce 1844 byl zřejmě proveden akutní zásah na ohrožené štukové výzdobě: „Konečně se uznalo za dobré, sebrati odlupující se částky výzdob štukatérských v pokoji a dáti je na hromadu, by při vhodné příležitosti zase na své místo dány býti mohly. V pokoji západním volen příhodnější způsob: odpuklé částky sňaty a hned zase sádrou připevňovány. Tak zachován pokoj ten až na naše časy, kdežto ostatní sice zachovány, avšak bez okras.“⁶²

Pokud tedy shrneme zásahy na štukové výzdobě 19. století, víme, že byly opadané štuky přilepeny na sádku a doplněno 48 nových růží. Jde zřejmě o řadu sádkových růží hlavně ve Zlatém sále, které byly dokonce barevně zapojeny. O doplnění figurálních výjevů se příliš nedozvídáme. Je však pravděpodobné, že z nejstarší doložené opravy v roce 1764 pochází i doplňky v hnědé vápenné omítce nalezené na některých výjevech Zlatého sálu (roku 1844 se již doplňovalo v sádře). Ve výjevech *Povolání Cincinnata od pluhu do senátu* a *Souboj Valeria Corvina s Galem* se tyto doplňky dochovaly bez povrchu a byly deformovány následnými opravami. Ve výjevu *Veturie a Volunnie s římskými paními prosícími Martia Coriolana, aby ušetřil Řím* má však vápenný tmel bílý hladký povrch a i když výtvarně nedosahuje úrovně původních štuků formálně se zapojuje do okolní výzdoby. Také detaily figur jsou polychromovány okrovým tónem, zřejmě ve snaze zapojit doplněk do okolních zlacených štuků. Doplněk výjevu *Veturie a Volunnie...* byl jako jediný velkoplošný tmel ponechán a konzervován i při restaurátorském zásahu v roce 2006-2007.⁶³

6.2. Zásahy z 50.-90. let 20. stol

Badatelka Milada Lejsková-Matyášová uvádí, že restaurátorské práce na objektu začaly pod vedením Rudolfa Kabeše v roce 1954 opravou štuků ve Velkém zlatém sále. Dále práce na štukách pokračovaly v Malém zlatém sále, ty již prováděl Vladislav Turský. Tento sochař pracoval též spolu s Miroslavem Kolářem na restaurátorské opravě zámecké kaple.⁶⁴ K těmto zásahům nejsou dochovány restaurátorské dokumentace. Badatelka však byla blízkou přítelkyní restaurátorky Milady Zbiralové, která dlouhá léta na Kratochvíli působila jako restaurátorka maleb. Lejsková-Matyášová zámek pravidelně navštěvovala.⁶⁵ Dokumentace prací Zlatého sálu a zámecké kaple se nedochovaly písemně,⁶⁶ nicméně ve Sbírce fotografické dokumentace Národního památkového ústavu ústředního pracoviště v Praze je řada fotografií, které pravděpodobně z těchto restaurátorských zásahů pocházejí.⁶⁷ V zápisu z kontrolního dne k malbám ze dne 26.10.1973 ve věci Zámku Kratochvíle, Zlatém salonu – restaurování stěn je uvedeno, že „...stěny a hluboké špalety jsou pojednány dekorem granátového jablka a nebyly dokončeny při rest. pracech před 12 lety“.⁶⁸ Z dopisu je tedy zřejmé, že obnova štuků v interiéru vily trvala až do roku 1961.

Roku 1958 Státní památková správa povoluje odborným restaurátorům Vladislavu Turskému a Karlu Čermákovi pobyt na zámku Kratochvíle za účelem restaurátorských prací v termínu 4.8 do 3.11. 1958.⁶⁹ Z této doby jsou dochovány restaurátorské zprávy z prací v Horním sále, na reliéfu krbu Vstupního sálu, dámské ložnice (dnes Ložnice), Dámského pokoje (dnes Předpokoj) a jen fotodokumentace tzv. pánské ložnice (dnes Vladařův pokoj).⁷⁰ Dle korespondence Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody v Českých Budějovicích Práce však práce pokračovaly i do dalších let.⁷¹ Z dopisu 25.8.1960 také vyplývá, že právě probíhají restaurátorské práce v zámecké kapli. V souvislosti s prohlídkou restaurátorských prací v kapli byly odhaleny statické trhliny.⁷²

Závěrečná restaurátorská zpráva *„O restaurátorských pracech ve Velkém vstupním sále“* z roku 1959 (velký Horní sál) popisuje, že *„...ze stěn až po štukovou římsu zdobenou ornamentem a z veškeré další štukové výzdoby byly sejmuty všechny vrstvy starých několikanásobných vápenných nátěrů a rovněž ostatní nečistoty byly odstraněny. Bohatě plasticky členěný štukový krb zdobený ornamentem s žulovou římsou a konsolami byl zbaven několikanásobných starých vápenných nátěrů a ostatních nečistot. Během snímání byly zjištěny ve velkém rozsahu trhliny po celé ploše stropu.“*⁷³ Na základě posudku o narušení statiky bylo provedeno zajištění zdiva ocelovými táhly. Při druhé etapě po zajištění klenby byly sejmuty některé části žebroví klenby. Klenby byly injektovány a vytmeleny, materiál není uveden. Plastická výzdoba v místech porušení trhlinami byla konstrukčně zajištěna a vytmelena. Díky poruchám však vznikly nerovnosti v omítce i štukové výzdobě stropu. Chybějící části byly domodelovány a doplněny. Domodelování a doplnění bylo provedeno s ohledem na původní výtvarnou koncepci a jemnou modelaci ornamentu. Značně ohrožené části plastické výzdoby žeber byly snímány a opětně osazovány na zajištěnou klenbu.⁷⁴ Restaurátoři práce popisují takto: *„Během práce bylo dále nutno domodelovat a doplnit mimo chybějící části plasticky zdobených žeber a v souvislých kusech vypadlé partie ornamentu i mnoho dalších jemně modelovaných detailů. Rovněž byly domodelovány a doplněny chybějící partie jemné plastiky bohatě členěného krbu. Také zde bylo domodelování a doplnění provedeno s ohledem na původní výtvarný názor a jemnou modelaci ornamentu. Jako materiálu při restaurování štukové výzdoby stropu i krbu byl použit vápenný štuk. Závěrem byla provedena retuš a konservace celého restaurovaného objektu. Mimořádné práce spojené se zajištěním modelace v souvislosti s narušením statiky*

si vyžádalo zvýšení honoráře o 4.000,- Kč.“ Podepsán V. Turský a K. Čermák 21.8.1959.⁷⁵

Restaurátorské dokumentace z 18.7.1960 z reliéfu nad krbem Vstupního sálu je mnohem stručnější. Dokumentace má razítko Českého fondu výtvarných umělců.⁷⁶ Autoři V. Turský a M. Kolář uvádí, že původním materiálem je vápenný štuk. „Restaurátorská zpráva o pracech provedených na renesančním krbu v přízemí zámku Kratochvíle“ popisuje stav díla takto: „...Ústřední figura i ornamentální rám byly mechanicky značně poškozeny. Chyběly části obličejů, rukou drapérie a nohy. Vejcovcový ornament, tvořící rámeček figurálního reliéfu byl rovněž poškozen do značné míry. Dále chyběly růžice po straně reliéfu, tři voluty a části římsy krbové stříšky. Žulová členěná překladová římsa a konsole byly mechanicky poškozeny. Celý krb byl překryt vápennými nátěry.“⁷⁷ Provedené práce na reliéfu popisuje dokumentace také jen stručně: „ Vápenné nátěry byly odstraněny. Chybějící části figury i ornamentální části krbu byly domodelovány stejnorodým materiálem. Žulová římsa a konsole umělým kamenem. Byla provedena retuš a konzervace.“⁷⁸ Ze zprávy vyplývá, že stav reliéfu před odkryvem několika vrstev druhotných nátěrů předpokládal běžný restaurátorský zásah. Restaurátoři po odkryvu byly překvapeni špatným stavem štukového reliéfu neboť uvádějí: „Během práce se objevily pod nečistotami a nátěry destrukce ve větším rozsahu, než bylo zjištěno při běžné prohlídce.“⁷⁹

Restaurátoři V. Turský s M. Kolářem také pracovali v Ložnici ve východním křídle, jak uvádí dokumentace z 18.1.1960.⁸⁰ Zápis je opět stručný. Uvádí poškození skvrnami (zřejmě po zatečení do krovu) a nespécifikované nečistoty. Materiál uvedený ke tmelení je popsán jako „shodný“. Dále byla provedena izolace skvrn. Přesto, že V. Turský a M. Kolář popisují štuky na reliéfu Vstupního sálu jako vápenné, provedli restaurátoři opravy v sádrovém tmelu. Popis tmelů ve „shodném“ materiálu byl tak zamýšlen zřejmě materiál shodný barevně nikoliv složením.

Obsáhlejší je dokumentace z tzv. Dámského pokoje v 1. patře (dnes Předpokoj) z roku 1959. Popisuje mechanická poškození jednotlivých figurálních výjevů i ornamentiky. Ze zprávy je zřejmé, že hlavním destruktivním činitelem byly opět statické poruchy. Taktéž jsou popsány barevné skvrny na povrchu štuků. V rámci zásahu restaurátoři domodelovali chybějící části figur i ornamentiky. Jako materiál doplňků je uveden vápenný štuk. Doplnky byly provedeny „se zřetelem na původní výtvarný názor“.⁸¹ Zřetel na původní výtvarný názor i údajný vápenný štuk

jsou právě problematické kroky restaurování této doby. I přes nalezení grafických předloh pro většinu výjevů při rekonstrukcích nebyly předlohy zohledněny a modelace byly deformovány. Také hmota doplňků je až na výjimky provedena ve štuku sádrovém nebo v čisté sádře nikoli ve vápenné hmotě.

Dne 8. června 1961 zasílá Krajskému památkovému středisku v Českých Budějovicích restaurátorská komise českého fondu výtvarných umění dopis s číslem jednacím VS-III-6577/61, kde „...*upozorňuje na velmi vzácné polychromované štuky (jediné v republice), které jsou na zámku Kratochvíle a prosí Vás, abyste se laskavě snažili o záchranu této vzácné památky*“, podepsána za výtvarnou službu ČFVÚ Šmolíková a Žhánková (? Jméno není zcela čitelné).⁸² Na tuto výzvu odpovídá ředitel střediska Výtvarné služby ČVFU, že „...*k Vašemu přípisu ze den 8t.m. čj. 6577/61 sdělujeme, že štuky v zámku a kapli byly opraveny.*“⁸³ Tato korespondence nás upozorňuje na problematiku restaurování polychromie. Dle dochovaných restaurátorských dokumentací, fotodokumentace a zmínek v pramenech skutečně proběhly restaurátorské zásahy v celém interiéru vily. Restaurování polychromie a zlacení ovšem nebylo součástí restaurátorského zásahu, fragmenty byly ponechány bez povšimnutí nebo dokonce potlačeny (převrstveny). Dopis autorek Šmolíkové a Ždánkové (?) zřejmě tedy upozorňuje právě na polychromii na štucích a protože nebyla rehabilitována, domnívají se že restaurování štukové výzdoby ještě neproběhlo.

Sochaři se však podíleli i na opravě omítek exteriéru. Ak. soch J. Kolář také spolupracoval na restaurování fasád zámku v roce 1973.⁸⁴ Ve zprávě o prohlídce restaurovaného díla z „dokončení maleb na východní fasádě, západní fasádě, jižní fasádě (sochaři)“, a je uvedeno, že ak. soch. a J. Kolář. a A. Tintěra. Provádějí „pojednání omítek“.⁸⁵ Jan a Miroslav Kolářovi také prováděli již dříve obnovu vnějších sgrafitových průčelí předzámčí.⁸⁶

6.3. Zásahy z 90. let 20. stol.

V roce 1993 nadace restaurátorského umění Pieta prostřednictvím Zuzany Polákové zasílá Památkovému ústavu v Českých Budějovicích dopis nabídkou vypracování průzkumu pro zámeckou kapli Narození Panny Marie na Zámku Kratochvíle jako akvizici.⁸⁷ Památkový ústav tuto nabídku přijímá a v roce 1994 následně realizuje společnost Tradice s.r.o., kde Z. Poláková též figuruje, podrobný

restaurátorský průzkum kaple. Průzkum je zpracován jako komplexní, obsahuje nálezovou zprávu i podrobné chemicko-technologické analýzy. Analýzy potvrzují složení štuky jako čistě vápenné hmoty (karbonátové plnivo i pojivo s příměsí hořčíku) bez organických příměsí, modelování tvarů přímo na klenbě nebo osazování z forem.⁸⁸

Restaurování kaple Narození Panny Marie se stalo částečným východiskem pro novodobou rekonstrukci štukové (i malířské) výzdoby interiéru vily. Kapli restaurovala v letech 1993-1997 společnost Tradice s.r.o. týmem restaurátorů pod vedením akad. mal. Martina Pavaly.⁸⁹

Dokumentace z restaurátorského zásahu provedeného v dvou etapách v letech 1993–1994, 1996–1997 popisuje poškození štuků jako havarijní vlivem zatékání do klenby a rozsáhlých statických poruch. Zpráva z výchozího stavu na jaře 1994 se věnuje polychromii štuky a konstatuje „...její dochování zvláště v hloubkách modelace. Toto konstatování však neplatí absolutně a na řadě míst lze nalézt i velmi dobře dochované exponované partie Dochovaná polychromie byla do značné míry rovněž zpráškovatělá.“⁹⁰ Stav zlacení je popsán takto: „Zlacení štuky bylo dochováno rovněž jen ve větších či menších fragmentech silně krakelované zlaté folie, uvolněné od podkladu v miskovitých šupinkách se zvednutými okraji. Charakter poškození nasvědčoval použití bílkovinného lepu pro zlacení, reagujícího objemovými změnami a následnou ztrátou soudržnosti s podkladem, krakelováním a odpadáváním na výrazné změny vzdušné vlhkosti,“⁹¹ Restaurátoři též zkoumají vrstvení zlata a polychromie na růžicích a určují červenou jako podklad pod zlacení. Tyto poznatky však vyvrátily analýzy vzorků červené na růžicích v interiéru vily v rámci komplexního průzkumu v roce 2005, kde červená (rumělka a minium) zřetelně koloruje zlatou fólii až po jejím nanesení.⁹² Zpráva potvrzuje dřívější opravy štukové výzdoby. Kromě sádrových tmelů z oprav v 50. letech 20. století, restaurátoři rozpoznali i starší nedatované opravy provedené ve štuky. S největší statickou poruchou a opravou v jihozápadní části souvisí i nejstarší doplněk a hlavička putta v křížení žeber a v kartuši nad oknem na věžní kruchtě. Tyto doplňky jsou nanесeny přes původní štuk.

Nejprve proběhly tzv. záchranné práce, spočívající ve zpevnění zpráškovatělé barevné vrstvy a to ještě před zahájením stavebních prací. Současně byl zpracován podrobný návrh na restaurování, který byl předložen památkovému ústavu jako podklad pro závazné stanovisko. Restaurátorské práce značně zkomplikovaly

stavební práce na opěráku jihozápadního nároží. Dne 20.7. 1994 došlo k výraznému náklonu věže až o 35 cm. Ke pohybům a destrukcím došlo i na klenbě kaple. Restaurátorský zásah je popsán jako komplexní: čištění povrchu, zpevnění barevné vrstvy, injektáže oddělených omítek, odstranění druhotných tmelů, tmelení a rekonstrukce. Součástí zásahu byl i transfer kartuše nad oknem věžní kruchty, kde mělo být umístěno táhlo statické armatury. Statické zajištění budovy, ukončené v roce 2005, nadále komplikovalo restaurátorské práce. Dokumentace zmiňuje: „bylo nutno provést po náklonu věže 20. 7. 1994, která za sebou odtáhla byt' jen částečně provázanou vyzdívku klenby a způsobila další rozsáhlé destrukce. Uvolněné partie omítek a štku západní části klenby byly podepřeny provizorními konstrukcemi, aby byly ochráněny po dobu stavebních prací.“⁹³ Pokleslé partie po statických poruchách byly přiznány a tmelení probíhalo „...s ohledem na následnou retuš polychromie a výtvarně-optické sjednocení celého prostoru kaple.“⁹⁴

Zásadní mezník, který představovalo restaurování od 90. let 20. století, spočíval v restaurování a rehabilitaci povrchových úprav štku v minulosti potlačovaných. Restaurátorská zpráva Martina Pavaly uvádí: „Technologický postup i způsob retuše musí odpovídat figurálním malbám – malířskou výzdobu kaple je nutno chápat a koncepčně pojímat jako jednolité celek“⁹⁵ Spornou a složitou otázkou je však rehabilitace zlacení. Restaurátoři provedli vzorky částečného scelení zlacených ploch retuší mušlovým zlatem, které však zástupci památkového ústavu shledali jako nevyhovující.⁹⁶ Rekonstrukce zlata byly navrženy jako pokládané plátkové s lazurami pro delší trvanlivost na mixtionový podklad. Práce na zlacení byly odloženy až po retuších polychromie štku. Posléze bylo zřejmé, že částečná rekonstrukce je pro celkový a autentický vzhled nutná. Zlacení na mixtion bylo vyloučeno a nahrazeno bílkovinným podkladem (vaječný žloutek). Způsob zlacení je popsán následovně: „V souvislosti s konečným rozhodnutím o aplikaci zlacení byla provedena zkouška jeho rozsahu, představující cca poloviční rozsah zlacení původního. Zlatá folie byla aplikována jen na vrcholy štukové modelace, nikoli na celou plochu, zjistitelnou existencí originálních fragmentů. Zlato rovněž nebylo kladeno v kompaktních plochách, ale byla aplikována skutečně rekonstrukční retuš plátkovým zlatem, nikoli celoplošná rekonstrukce zlacení původního.“⁹⁷ Takto popsaná retuš zlacení zní velmi citlivě a opodstatněně. Ve skutečnosti vidí autorka této stati v částečném nanášení zlata problém. Tvary původních částí dekorů a dalších prvků byly původně obtaženy zlatem precizně a dokreslovaly tvar s

uplatňováním lesků a stínů. Pokud je zlato nanášeno jen na části působí zláčený tvar rozpačitě, poškozene a mizí gráciéznost provedení. S velkým odstupem se dojem lepší. Méně vadí tyto „nedodělky“ v místech s dochováním původních povrchů a barevných retuší.

6.4. Zásahy z let 2005-2011

Na koncepci obnovy kaple měla navázat i obnova interiérů v patře vily. Stupeň dochování jednotlivých místností interiéru vily i jejich částí však značně kolísal. Na základě výsledků dalšího podrobného restaurátorského průzkumu, provedeného v roce 2005 Jiřím Bláhou, Kateřinou Krhánkovou a Janou Waisserovou, a na základě konzultací restaurátorský tým navrhl zachovat tuto koncepci. Avšak retuše a rekonstrukce navrhl restaurátoři oslabit a více je odlišit od originálních částí (to platilo zejména pro malířskou výzdobu a zláčení štuků Zlatého sálu).⁹⁸ Omítky a štuky nebyly ještě zcela stabilizovány po statické stránce a ve všech sálech v okolí statických trhliny se omítky oddělovaly od zdiva.

Vzorovou místností byl tzv. Vladařův pokoj (dříve Ložnice) (obr. 2), který se jevil z hlediska rozdílně dochovaných míst nejproblematictější. Na štukové výzdobě se stejně jako v kapli prokázaly nálezy zláčení na bílkovinný podklad s kolorováním červenou na růžicích a zelenou v listových svornících. Nejprve bylo nutné dočistit značné nánosy nedočištěných nátěrů z minulých zásahů, které zalévaly hloubky modelací s fragmenty původní polychromie. Zásah byl dle restaurátorského záměru proveden jako komplexní (čištění, zpevnění barevné vrstvy, injektáž, revize tmelů, retuš a rekonstrukce zláčení). Nálezy zláčení štuků ve Vladařově pokoji a ve Zlatém pokoji (dříve Pracovna) byly minimální. Proto i zde byla, též v kontextu s kaplí, provedena rekonstrukce zláčení. Po provedených zkouškách na způsob plného zláčení bylo rozhodnuto pro původní technologii, tedy na bílkovinný (klišový) podklad lehce pigmentovaný francouzským okrem. Na kontrolním dni 23.11. 2005 byl předložen vzorek patinace zlata. V zápisu stojí: „*Přítomní doporučují zvolit intenzitu a míru patinace zláčení podle vzorku v klenebním čele*“.⁹⁹ Na tomto vzorku byla provedena patinace zlata a to mechanicky skelnými tužkami a zláčení se tak zapojilo do kontextu s lazurní náznakovou retuší polychromie a maleb. Restaurátorské práce na štukové výzdobě v těchto místnostech prováděla Jana Waisserová a kolektiv

restaurátorů podílející se malířské výzdobě. Pozlacovačské práce prováděl v kooperaci s restaurátory tým vedený Martinem Zmeškalem.¹⁰⁰

V roce 2006 začaly rozsáhlejší práce na štukách Zlatého pokoje (dříve Pracovna) a Zlatého sálu. Restaurační zlatého pokoje bylo provedeno v intencích vzorové místnosti.¹⁰¹

Ve Zlatém sále byla situace složitější. Oproti předchozím místnostem s minimem tmelů se zde nacházely rozsáhlé rekonstrukce, většinou provedené v sádře. Výtvarná kvalita většiny figurálních výjevů nedosahovala uspokojivé úrovně. Také původní zlacení se dochovalo ve větší míře. Bylo tedy nutné pozměnit koncept z předchozích místností. Práce byly rozděleny na dvě etapy. První etapu zahrnoval komplexní zásah (viz výše popsané kroky) na původní výzdobě. Oproti předchozím místnostem bylo nutné sejmout překryvné nátěry a revidovat řadu sádrových tmelů. V dekorativních pásech provedli restaurátoři zkoušku úpravy sádrových tmelů s plnivem broušením a přeškrábnutím.¹⁰² Tato úprava byla shledána jako vyhovující a rekonstrukce se především prohloubením hloubek přiblížily původním tvarům. V mnoha případech drobných tmelů však bylo nutné provést úplnou revizi (výměnu) doplňků. Následně bylo nutné rozhodnout o budoucnosti předchozích rekonstrukcí. Po pečlivém přezkoumání se všichni zúčastnění shodli na odstranění většiny velkoplošných tmelů a rozhodli pro rekonstrukci na základě již dříve nalezených grafických vzorů z ilustrací římských dějin Josta Amanna.¹⁰³ Pracovníci památkového ústavu shromáždily podklady pro rekonstrukci části výjevů.¹⁰⁴ Rekonstrukce byly provedeny po dokumentaci a odstranění předchozích tmelů nebo na plochy, kde výzdoba doplněna nebyla. Restaurátoři minulého zásahu (tým R. Kabeše) většinou doplnily figurální výjevy, nikoliv dekorativní pole.

Polychromie a částí s dochovaným zlacením byly restaurovány (provedeno zeslabení nečistot na povrchu zlata, zpevnění krakelů) a retušovány ve smyslu potlačení rušivých míst lazurní barevnou retuší v odstínu ztmavlého zlata (okru a umbry přírodní). Polychromované heraldické znaky, Rožmberský jezdec a erby manželek Viléma z Rožmberka, byly retušovány taktéž v lazurním lokálním tónu s přiznáním tmavých fragmentů přemaleb.¹⁰⁵

V ostatních místnostech pracovny Petra Voka (dříve Zelená světnice), Ložnice, Předpokoje (dříve Dámský pokoj) a Horního sálu proběhl komplexní zásah v intencích první fáze zásahu ve Zlatém sále. V pracovně Petra Voka bylo obnoveno zelené zatónování hřebínků žeber dle původních nálezů.¹⁰⁶

Posledním restaurátorským počinem je restaurování specifického polychromovaného reliéfu nad krbem Vstupního sálu, který je obsahem praktické části této práce.

7. Materiály používané při jednotlivých restaurátorských zásazích

O materiálech restaurování do konce 90. let 20. stol se moc nedozvíme. Restaurátorské dokumentace uvádějí materiály většinou velmi mazaně až básnický: „vytmeleno shodným materiálem“, „restaurováno s citem pro původní výtvarný názor“. Při přečtení některých dokumentací z různých objektů je zřejmé, že pokud neměli restaurátoři či investor zvýšený zájem o některý objekt či část objektu, jsou zprávy psané téměř univerzálně.¹⁰⁷ Psaná zpráva byla zřejmě považována za formalitu, nutnou k převzetí díla a proplacení honoráře. Obsáhlejší je například dokumentace k Hornímu sálu, kde restaurátoři popisují detailněji masivní statické poruchy, které nebyly zřejmé před počátkem prací. Odůvodňují zde navýšení honoráře oproti původní částce.¹⁰⁸ Také fotodokumentační práce bylo zvykem omezovat na stavy před počátkem prací a po restaurování. Za nadstandardní již můžeme považovat zachycení stavu z průběhu prací. Psaní univerzálních dokumentací mělo zřejmě za příčinu i některé nesrovnalosti v (zřídka) uvedených materiálech. Restaurátoři popisují štuky jako vápenné a dále píšou o doplňování „shodným“ materiálem.¹⁰⁹ Při restaurování v roce 2005-11 se však prokázalo, že opravy byly prováděny štukem sádrovým nebo dokonce čistou sádro.

Užití dalších materiálů je velmi hypotetické. Podkladové omítky byly prováděny s přídavkem cementu (dozvíme se o tom ale ze zprávy restaurátorky Zbiralové v souvislosti s tmelením fasád). Injektážní materiály nebyly při následných zásazích nalezeny. Dále je možné předpokládat použití disperzí či jiných akrylátů na „klížení“ či napouštění sádry a sádrových pačoků. Analýzy vzorků z pozdějších restaurátorských zásahů prokazují přítomnost akrylátů či klišu.¹¹⁰

Tendence detailně popisovat restaurátorský proces se výrazně změnila od konce 90. let 20. století a postupuje s zpřístupňováním digitálních fotodokumentačních procesů. Zachování zpráv z této doby je však zase poznamenáno nekvalitním fotografickým procesem zhotovování barevných fotografií a dalšími vedlejšími příčinami (povodně, stěhování archivů, zpoždění restaurátorů s odevzdáním, apod.).

Materiály zásahů v zámecké kapli a v interiéru vily se dle podrobného popisu v dokumentacích liší jen minimálně.¹¹¹ Čištění štuků probíhalo většinou metodami bez použití chemikálií. V případě nutnosti obě skupiny uvádějí užití detergentu v případě silných nečistot. Zlacení, taktéž v obou případech, bylo čištěno retriťikovaným terpentýnem. Pro fixáže barevné vrstvy a retuše jsou používány akrylátové prostředky (Paralioid B 72, Primaly, Lascaux Acrylcleber) dle lokální potřeby a požadovaných vlastností. Také k injektážím převažují osvědčené minerální grouty od firmy Tecno Edile Toscana® - Ledany. V případě týmu Martina Pavaly jsou ledanová pojiva používána na statické trhliny (TB1), v kombinaci s vápenným mlékem na injektáž dutin a také jako přídavek do pojiva tmelů. V případě týmu Jana Brabce a Jany Waisserové je Ledan (D3) v injektáži do dutin pro svoji vysokou pevnost míchán 2:1 s mramorovou moučkou. Čistou směs tyto restaurátoři používají na lepení odpadlých a zlomených částí.

Ze složení tmelů je v případě obou týmů zřejmá snaha co nejvíce se přiblížit původní technologii a původnímu složení tmelů. V první řadě jde o získání kvalitního vápenného pojiva a správný poměr plniv. Jak ve zprávě ze zámecké kaple, tak ve zprávách z interiéru vily je uvedena organická přísada ve štukové hmotě tmelů. Autorka sama se též účastnila mnoha pokusů o namíchání „renesančního“ tmelu. Namíchání čistě vápenné hmoty však neumožňovalo i přes veškeré snahy způsob modelace s extrémně hladkým povrchem, tak jak je zhotovili renesanční štukatéři. Situace restaurátorů byla navíc ztížena tím, že nenanášeli větší hmoty na čerstvé podklady, ale často jen malé kousky tmelů. Tato modelační hmota podobná těstu je zatím záhadou 16. století.

Závěr a nástin možných restaurátorských přístupů v budoucnosti

Pozdně renesanční štuky z dílny Antonia Melany z přelomu 80. let 16. století prošly několika radikálními opravami. Nejstarší z nich je zřejmě z 18. století a souvisí s výměnou krovu. Dále následují drobné úpravy v průběhu 19. století a rozsáhlé restaurování rekonstrukčního charakteru v 50. až 70. letech 20. století. Nejstarší opravy užívaly vápenného štuku, novější byly provedeny ve štuku sádrovém. Poslední restaurátorské zásahy měly hlavní cíl a záměr rehabilitovat původní renesanční vzhled včetně zlacení s maximálním zachováním autenticity dochovaných částí a užitím původních technologií. Pro většinu reliéfů se našly

odpovídající grafické předlohy a bylo tedy možné přistoupit i k revizím a rekonstrukcím dříve sporných sekcí. Všechny zásahy také pramení z investorských záměrů, se kterými jednotlivé restaurátorské koncepty úzce souvisí. Hlavní příčina poškození štuků, porušení statiky budovy, byla odstraněna. Následné restaurátorské přístupy by tedy mohly spočívat pouze v údržbě. Nejdůležitějším faktorem, který v současnosti může ovlivnit stav štukové výzdoby a především polychromie a zlacení, jsou klimatické podmínky interiéru. Současná interpretace štukové výzdoby definuje autentické části a zásah ve své podstatě splňuje princip opakovatelnosti. Reverzibilita některých dílčích kroků je sporná (například injektáže statických poruch je nereálné a nežádoucí odstranit). Smyslem této práce by mělo být co největší usnadnění budoucích restaurátorských zásahů. A to po stránce koncepční, díky poznání a porozumění historie jednotlivých záměrů, i po stránce materiálové, díky shromáždění podkladů.

---

¹ Zejména Jarmila Krčálová, *Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986

² *Ibidem*, s.31-35

³ lovecké

⁴ Milada Lejsková-Matyášová, *Restaurování rožmberské Kratochvíle*, *Památková péče* 30, 1970, s. 101.

⁵ O zamýšlené výzdobě ostatních sálů ovšem napovídá zmínka z Březanových zápisků, kdy uvádí, že „sál měl být opatřen Georgem Widmanem bohatou malířskou výzdobou v podobě poetických a malovaných příběhů v ceně 800 tolarů“ M. Lejsková-Matyášová, *K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle*. *Umění* 11, č. 5, 1963, s. 366

⁶ Jde například o podkladové probarvené štuky u některých dekorů – dekor „zlatého rouna“ s šedým probarveným štukem v Ložnici nebo růžový štuk pod vejcovcem v Horním sále v patře a také růžový štuk rozet na krbovém nástavci tamtéž.

⁷ „Vytvořil Antonia Melana“, pracoval na zámku v 80. letech 16. století. Milada Lejsková-Matyášová, *Výjevy z římské historie v prostředí české renesance*, *Umění* 8, 1960, s. 292.

⁸ M. Lejsková-Matyášová, cit. v pozn. č. 5, s. 362-4

⁹ *Ibidem*, s. 365

¹⁰ V zahradě se chovala exotická zvířata a pěstovaly exotické rostliny, jak je například uvedeno v dopisu Jana Neuhausera 13.7.1600 Petru Vokovi: „V tý zahradě nad zámkem Vaším Kratochvílí letošního roku špatně ty melouny rostou.“ O manýristických zahradách taktéž Sylva Dobalová, *Zahrady Rudolfa II. Jejich vznik a vývoj*, Praha 2009, s. 24–29, 167–170.

¹¹ Ikonografii této figury se práce věnuje podrobněji, neboť je restaurování reliéfu je obsahem praktické části této bakalářské práce.

¹² Michaela Bautz, *VIRTUTES: Studien zu Funktion und Ikonographie der Tugenden im Mittelalter und im 16. Jahrhundert*, Berlin 1999, s. 293

¹³ Ikonografie výjevu nemůže být vzhledem k poškození definitivně rozluštěna, proto je nutné chápat určení této postavy jako soudobou interpretaci. Doplnění atributů při restaurátorském zásahu v roce 2009-11 je zcela reverzibilní a při nalezení závažných pochybností či jiné dokumentace může být provedena náprava.

¹⁴ Romulus a Remus s vlčicí, Popilius Lenus kreslí kruh kolem Antiocha Epiphana, Romulus poráží caeninského krále, Cloelia prchá s družkami z etruského Porsenova tábora přes Tiber, Přísaha konsulů, Povolání Cincinnata od pluhu do senátu, Veturie a Volumnie s římskými paními prosícími Martia Coriolana, aby ušetřil Řím, Zavraždění syrakuského krále Hiera II, Horatius Cocles bojuje římském na mostě s Etrusky, Servius Tullius sesazující krále Tarquinia (?), Sophonisba před Massinidem, Sophonisba přijímá jed, Zavraždění Tarquinia Prisca sekyrou na trůně, Tullia jede vozem přes otcovu mrtvolu, Boj Horatiů a Curiatiů, Souboj Valeria Corvina s Galem, Titus Manlius

---

poráží Gala, Capuánští prosí Marca Claudia, aby ušetřil jejich zradu. M. Lejsková-Matyášová, *Výjevy* cit. v pozn. č. 7, s. 292–294

¹⁵ Ibidem s. 287–299. Badatelka však srovnává rukopisy grafika Amanna, kreslíře Bocksbergera a štukatéra Melany a dochází k závěru, že rukopis štuků je bližší původním kresbám. Příkladá to však Melanově potřebě přizpůsobit grafiku provedení v prostoru.

¹⁶ Pravděpodobně jde o alegorii zapadající do konceptu Sedmera svobodných umění, které se zobrazovaly vedle alegorií ctností v ikonografickém konceptu *militia christiana*.

¹⁷ Ibidem, s. 294

¹⁸ Ibidem, s. 296

¹⁹ František Beneš, Oldřich z Rožmberka tvůrcem fikce o původu Rožmberků z rodu italských knížat Ursínů, in: *Jihočeský sborník historický XXXVIII*. Praha 1969, s. 182-183.

²⁰ Pavel Waisser, Symbolika „Militia Christiana“ ve figurálním sgrafitu: Nádvoří fasáda zámku v Litomyšli a průčelí tzv. Obecníku ve Velkém Meziříčí, in: *Sgrafito 16.-20. století, Výzkum a restaurování*, Pardubice 2009. s.173-175

²¹ Ibidem, s. 173-184; Taktěž Pavel Waisser, Sgrafitová výzdoba fasád zámku v Litomyšli, in: *Pomezí Čech, Moravy Slezska VI*, Litomyšl 2005, s. 11-51

²² František Mareš – Josef Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatickém*, Praha 1913, s. 88-92

²³ J. Krčálová, cit. v pozn. č. 1, s.37-38

²⁴ Theodor Antl, *Dějiny města Netolic*, 1903, s. 112-129; opis uchován v Hlavní spisovně Národního památkového ústavu, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, A – 1958-1960, cit. ze s. 2

²⁵ Ibidem, s. 2

²⁶ Jana Waisserová, *Figurální sgrafito 16.-17. století ve Slavonicích*, Diplomová práce FF Univerzity Palackého, Olomouc 2002, s.21-23, O dynchěřích taktěž: Jarmila Krčálová, *Renesanční nástěnná malba na panství pánů z Hradce a Rožmberka*. Kandidátská práce FF UK, Praha 1964, s.302 Taktěž František Petr, Omítka a její barevná výzdoba v praxi památkové péče. *Zprávy památkové péče XIII*, 1953, č. 9-10., s.266.

²⁷ Kateřina Krhánková, Jana Waisserová, Zuzana Wichterlová, *Vila zámku Kratochvíle - Restaurování maleb a omítek na jižní fasádě*, restaurátorská dokumentace 2003

²⁸ Blanka Kolinkeová, *Chemicko-technologický průzkum štukové výzdoby zámku Kratochvíle– štukový nástavec vlášského krbu ve Vstupním sále*, FR UPce 2011; Jiřina Přikrylová, *Laboratorní průzkum štukové výzdoby Zlatého sálu*, 2007; Ivana Kopecká *Protokol z laboratorních analýz stratigrafie vrstev tmelů a nátěrů sz. Kratochvíle – štuky* (projekt NAKI Fakulta restaurování UPce)

²⁹ B. Kolinkeová, cit. v pozn. č. 28, vzorek č. V6 (6107).

³⁰ Jiřina Přikrylová, *Laboratorní průzkum štukové výzdoby Zlatého sálu*, 2007, vzorek č. R2r , s. 2

³¹ Miloš Gavenda, Ludvík Losos, *Štukatérství*, Praha 2010

³² Karel Chytil, Mistři lúgánští v Čechách v 16. století. In: *Ročenka kruhu pro pěstování umění*, Praha 1924, s. 40-44,47. Taktěž J. Krčálová, cit. v pozn. č. 1

³³ Dorothea Pechová, *Laboratorní zpráva k průzkumu I. fáze průzkumu interiéru Vily zámku Kratochvíle* (průzkum provedly Kateřina Krhánková, Jana Waisserová), 2005

³⁴ Za konzultace, týkající se historického zlacení, a též za velmi přínosnou spolupráci při restaurování a obnově zlacení v sálech horního patra autorka děkuje Martinu Zmeškalovi.

³⁵ Dorothea Pechová, cit. v pozn. č. 33, na vzorku č. 2 je stratigrafie následující: žlutá (okr, olovnatá běloba), transparentní nátěr, fólie zlata, červená (rumělka s příměsí minia)

³⁶ T. Antl, cit. v pozn. č. 24, s. 4

³⁷ Petru Vokovi z Rožmberka připadá rožmberské panství po Vilémově smrti v roce 1592. M. Lejsková-Matyášová, cit. v pozn. č. 4, s. 100.

³⁸ V účetních záznamech z let 1611-1643 objevují se jména Vlach z Netolic, Linhart Vlach z Prachatic, a další zmínky o italských přistěhovalcích, T. Antl, cit. v pozn. č. 22, s. 5; o opravách taktěž F. Mareš – J. Sedláček, cit. v pozn. č. 22, s. 73-75

³⁹ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, G–1971-1972, koncept zprávy pro radu ONV v Prachaticích – rozšířené společenské využití a rekonstrukce zámku v Kratochvíli z r. 1972., ve zprávě je konstatováno, že stát již věnoval na opravu náklad 2 268 000,- Kč.

⁴⁰ F. Mareš – J. Sedláček, cit. v pozn. č. 22, s. 73-74

⁴¹ Ibidem, s.74

⁴² T. Antl, cit. v pozn. č. 24, s. 6

⁴³ F. Mareš – J. Sedláček, cit. v pozn. č. 22, s. 62-92

---

⁴⁴ Národní památkový ústav, ú.p. Praha, Fotografická sbírka, č. neg.: 737 - 740, 742, 746 - 749, 763, 768, 769, 775, 776, F 23 837 - F 23 840, F 23 843, F 23 846, a datované negativy z r. 1939 č. F 23 841 F 23 848.

⁴⁵ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, F – 1969-1970, zápis z 14.10. 1969, s.2-9, podepsán ing. Aleš Krejčů V kapitole „Společenské využití objektu“ je uvedeno, že jde o slohově téměř čistou významnou kulturně historickou památku pozdní renesance a navrhuje její využití, které by neměly její hodnotu poškodit za předpokladu jen minimálních stavebních úprav.

⁴⁶ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, H – 1973-1974, Investiční záměr, s.1

⁴⁷ Ibidem, s.2

⁴⁸ Ibidem, s.3

⁴⁹ K této koncepci se autorce nepodařilo nalézt písemné prameny o jejím obsahu.

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, H – 1973-1974, Návrh investorského záměru na instalaci objektu, s.2

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Ibidem, s.3

⁵² Ibidem, s.6

⁵³ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, H – 1973-1974, Kratochvíle zámek – objednávka průzkumu TÚ/Ga/De/2071/73 ze 14. srpna 1973

⁵⁴ Kratochvíle, Národní památkový ústav, Archiv státního zámku Kratochvíle, fotografoval Jindřich Panáček, 1976

⁵⁵ Na tomto místě děkuji za cenné informace, odborné konzultace a lidský přístup současnému kastelánovi Kratochvíle Vojtěchu Troupovi.

⁵⁶ Kateřina Krhánková, Jana Waisserová, *Restaurátorský průzkum čtyř místností 1. patra zámku Kratochvíle* Zlatý sál, sál s krbem, pracovna a ložnice Viléma z Rožmberka, leden 2005; Jiří Bláha, Kateřina Krhánková, Jana Waisserová, *Restaurátorský průzkum interiéru vily zámku Kratochvíle – 2. fáze* (Salón, Ložnice a zelená komnata, místnosti v přízemí), říjen – listopad 2005

⁵⁷ Kurátorkou expozice je Zuzana Vaverková, Národní památkový ústav ú.o.p. České Budějovice

⁵⁸ Volnou repliku dle norimberského lustru Tilmana Riemenschneidera navrhl sochař a řezbář Jiří Kobr a zhotovil společně s Ivanem Houskou a Janem Staňkem.

⁵⁹ F. Mareš – J. Sedláček, cit. v pozn. č. 22, s. 74

⁶⁰ T. Antl, cit. v pozn. č. 24, s. 5

⁶¹ Ibidem, s. 6

⁶² Ibidem, s.6

⁶³ Jan Brabec, Jana Waisserová, *Restaurování štukové výzdoby s polychromií a zlacením na klenbě Zlatého sálu zámku Kratochvíle*, restaurátorská dokumentace, 2006-2009

⁶⁴ M. Lejsková-Matyášová, cit. v pozn. č. 4, s. 101.

⁶⁵ Dne 24.3.1972 odpovídá badatelka Lejsková-Matyášová řediteli Krajského střediska památkové péče, na dopis ohledně nálezů grafických předloh, kde upozorňuje na osobní vztahy s restaurátorskou Zbiralovou a též potvrzuje návštěvy Kratochvíle. Dále badatelka navrhuje, že „by bylo dobré dát předlohy zvětšit na velké formáty a vystavit přímo v zámku, aby návštěvník možnost konfrontovat na místě předlohu s vlastní malbou nebo štukem.“ Což by zřejmě u některých štuků bylo bývalo velmi zajímavé, neboť by odhalilo nedostatky a odchylky v modelacích. Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, G–1971-1972

⁶⁶ Řada fotodokumentací byla zničena při povodních v roce 2002, nicméně i bez této katastrofy nejsou dokumentace z těchto let i v jiných archivech kompletně dochovány. A pokud ano, textové informace ohledně materiálů bývají nekonkrétní a fotodokumentace zachycuje pouze dva stavy před a po restaurování.

⁶⁷ Národní památkový ústav, ú.p. Praha, Fotografická sbírka, č. negativů z roku 1952 a následných let (např.č. 60 362, 60 363,...)

⁶⁸ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, H – 1973-1974, Zápis z kontrolního dne k malbám Zlatého sálu, čj. 4304/Hd/Hb/73, ze dne 26.10.1973, podepsán ředitel Eduard Klečka

⁶⁹ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, A – 1958-1960, Dopis ze den 4.8.1958 ve věci Povolení pobytu na státním zámku Kratochvíle.

---

⁷⁰ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 32, fotodokumentace M. Zbiralové

⁷¹ Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Českých Budějovicích uvádí v investičním záměru ze dne 25.9.1969, že „před převzetím do naší správy bylo provedeno statické zajištění vlastní zámecké budovy a dokončuje se oprava maleb a štukatur vnitřních prostor.“ Restaurátorské práce činily 212.000,-. Zprávu vypracoval ing. Aleš Krejčů, oddělení architektury. Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, F – 1969-1970,

⁷² Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, A – 1958-1960, Dopis ze dne 25.8.1960, čj. 5174/1960, ve věci Kratochvíle – zámek, úpravy v kapli, podepsán Vz. Dr. Peřas. Za strojovým textem ručně psaná poznámka, že jde o trhliny staré, které se již nepohybují.

⁷³ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 28, K. Čermák, V. Turský, *Závěrečná zpráva o restaurátorských pracech ve vstupním velkém sále státního zámku Kratochvíle*, 21.9. 1959, s.1

⁷⁴ Ibidem, s.1

⁷⁵ Ibidem, s.2

⁷⁶ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 31, Dokumentaci i zásah přezkoumala tzv. Výtvarná (restaurátorská) komise Československého svazu výtvarných umělců, jak bylo zvykem.

⁷⁷ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 31, M.Kolář, V. Turský, *Restaurátorská zpráva o pracech provedených na renesančním krbu v přízemí zámku Kratochvíle*, 18.1.1960

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Ibidem

⁸⁰ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, M. Kolář, V. Turský, *Restaurátorská zpráva prováděných prací na figurální a ornamentálním renesančním stropu dámské ložnice v patře státního zámku Kratochvíle*, 18.1. 1960, inv. č. 31

⁸¹ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 27, V. Turský, *Zpráva o restaurování štukového stropu (dámského pokoje v 1. patře) zámku Kratochvíle*, 21.9. 1959, s. 1-2

⁸² Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, B – 1961-1963, Dopis Umělecké komise restaurátorské čj. VS-VIII-6577/61 z 8.6.1961

⁸³ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, B – 1961-1963, Dopis ze dne 16.6.1961, čj. KS1310/61-Kt, ve věci štuků st. Zámku kratochvíle, oprava štuků.

⁸⁴ Zápis řízení ze dne 12.2. 1973 na zámku Kratochvíle upozorňuje na další plánování restaurátorských zásahů v objektu. Za svaz československých výtvarných umělců byl na místě přítomen ak. sochař. Jan V. Dušek. Předmětem jednání bylo mimo jiné i příprava rekonstrukčních a restaurátorských prací na léta 1972 – 75. V tomto zápisu je upozorněno na „včasnou přípravu restaurátorských prací pro příští léta“ a také že „je nutné včas zajistit zlacení, opravu štuk před započítím restaurátorských prací nástěnných maleb, jakož i lešení.“ Také se zde píše „Je nutné, aby restaurátorská komise ČFVU v Praze posílila hlavního restaurátora a spolupracovníky, aby práce postupovaly rychle.“ Ze souvislostí je zřejmé, že jde o restaurování vnějšího pláště a restaurováním „štuk“ je zamýšlena barokní korunní římsa.

⁸⁵ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek, H – 1973-1974, opis Zprávy o prohlídce restaurovaného díla st. Zámku Kratochvíle z 20.11.1973

⁸⁶ M. Lejsková-Matyášová, cit. v pozn. č. 4, s. 101.

⁸⁷ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Kratochvíle SZ, 3707, Restaurování, A, Dopis ze dne 7.9.1993, č.j. 5146/93, Viz též dopis s nabídkou podepsaný Zuzanou Polákovou a Martinem Pavlou ze dne 10.8.1993

⁸⁸ http://www.tradice.com/realizace/komplex/Kratochvile/Kaple_restlNT_pruzkum.htm

⁸⁹ Restaurátorský tým: Martin Pavala, akad. mal., Daniel Domanja, Jaroslav Blažke, Jan Stöckl, akad. mal., Antoaneta Temenugova, akad. mal. Spolupráce s restaurátory: Marie Martincová, akad. mal., Roman Hušák, akad. mal., Zdeněk Hejl, akad. soch., Jano Mančuška, akad. mal., Marek Kapler, akad. mal., Jan Bolf, akad. mal., Martin Bouda, akad. mal., Jiří Grossmann, akad. mal. Laboratorní analýzy zpracovala firma Geoarch ZR, RNDr. Růžičková a RNDr. Antonín Zeman.

-
- ⁹⁰ http://www.tradice.com/realizace/komplex/Kratochvile/Kaple_restlNT_1etapa.htm, autorem dokumentace je Martin Pavala
- ⁹¹ Ibidem
- ⁹² Dorothea Pechová, cit. v pozn. č. 33
- ⁹³ Martin Pavala, cit. v pozn. č. 90
- ⁹⁴ Ibidem
- ⁹⁵ Ibidem
- ⁹⁶ Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Kratochvíle SZ, 3707, Restaurování, A, Zápis z KD na SZ Kratochvíle – restaurování kaple Narození P. Marie ze dne 13.5.1997, č.j. 4372/97
- ⁹⁷ M. Pavala, cit. v pozn. č. 90
- ⁹⁸ Jde o restaurátorský tým, podílející se na průzkumu interiéru vily v roce 2005, Jiřího Bláhu, Kateřinu Krhánkovou a Janu Waisserovou.
- ⁹⁹ Zápis z konzultace restaurování a rekonstrukce výzdoby tzv. Vilémově ložnici zámku Kratochvíle ze dne 23.11.2005, archiv autorky
- ¹⁰⁰ Jana Waisserová, Martin Zmeškal (+ Eva Lattová, Tomáš Faffek) - restaurování a zlacení štuků součást dokumentace: Restaurování maleb a štuků v Ložnici Viléma z Rožmberka, 2005 (malby Hana Bělinová, Jiří Bláha, Kateřina Krhánková)
- ¹⁰¹ Jana Waisserová, Martin Zmeškal (+ Jan Staněk) - restaurování a zlacení štuků součást dokumentace: Restaurování maleb a štuků v tzv. Zlatém pokoji (dříve Pracovna Viléma z Rožmberka), 2006 (malby Jiří Bláha, Jiří Čech, Kateřina Krhánková)
- ¹⁰² Restaurování prováděl tým vedený Janem Brabcem, Janou Waisserovou a Martinem Zmeškalem, cit. v pozn. č. 63.
- ¹⁰³ Grafické předlohy již popsala ve M. Lejsková-Matyášová, cit. v pozn. č. 7, s. 287-299.
- ¹⁰⁴ Doplněny by části výjevů: *Cincinatus povolán od pluhu do senátu, Vetunia a Volumnia s římskými paními prosí Martia Coriolana, aby ušetřil Řím, Valerius Corvus s havranem na rameni, Tulia jede přes mrtvolu svého otce, a další již menší části výjevů bez grafické předlohy dle analogií v objektu: Vlčice kojí Romula a Rema, Alegorie síly, Alegorie Mírnosti, Alegorie Spravedlnosti, Alegorie Víry, Alegorie s rohem (?), kápě – kandelábr s mušlí, girlandou a gryfy, kápě – kandelábr, stuha, váza (druhá chybí), kápě – kandelábr s mísou plnou ovoce a gryfy, a tři záklenky okna. J. Brabec, J. Waisserová, M. Zmeškal, cit. v pozn. č. 63.*
- ¹⁰⁵ Ibidem
- ¹⁰⁶ Pracovna Petra Ložnice restaurovali Jan Brabec a Jana Waisserová; Předpokoj a Horní sál Jan Brabec. Viz restaurátorské dokumentace těchto sálů (ve zpracování).
- ¹⁰⁷ Zde je nutné uvést že existují výjimky, které potvrzují pravidlo jako například restaurátorka Milada Zbiralová, jejíž zprávy jsou na svou dobu nadstandardní a vypovídající.
- ¹⁰⁸ K. Čermák, V. Turský, cit. v pozn. 73
- ¹⁰⁹ M. Kolář, V. Turský, cit. v pozn. č.80
- ¹¹⁰ klíh – J. Přikrylová, cit. v pozn. č. 30, vzorek R2r; akryláty - B. Kolienkeová, cit. v pozn. č. 28, vzorek č. V15A
- ¹¹¹ M. Pavala, cit. v pozn. č. 90; J. Brabec, J. Waisserová, M. Zmeškal, cit v pozn. č. 63

Použitá literatura a prameny

Literatura:

Antl, Theodor: *Dějiny města Netolic*, 1903

Bautz, Michaela: *VIRTUTES: Studien zu Funktion und Ikonographie der Tugenden im Mittelalter und im 16. Jahrhundert*, Berlin 1999

Beneš, František: Oldřich z Rožmberka tvůrcem fikce o původu Rožmberků z rodu italských knížat Ursinů. *Jihočeský sborník historický XXXVIII*, 1969

Dobalová, Sylva: *Zahrady Rudolfa II. Jejich vznik a vývoj*, Praha 2009

Gavenda Miloš, Losos, Ludvík: *Štukatérství*, Praha 2010

Barbora Hřebíčková, *Recepty starých mistrů*. Praha 2006.

Chytil, Josef: Mistři luginští v Čechách v 16. století. In: *Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění*, Praha 1924, s. 32-67

Jakobsen, Lars Vester: *Either-or the Thoughts of a Conservator*. The lecture in Vienna, rkp., September 1996.

Jokilehto, Jukka: *Authenticity, a general Framework for the Concept*. The essay for the lectures of Examination and Conservation of Architectural Surfaces, ICCROM, rkp., Vienna 1998

Koller, Manfred: *Probleme und Methoden der Retusche polychromer Skulptur*. in: *Maltechnik Restaura* 85, 1979, s. 14-40

Krčálová, Jarmila: Italské podněty v renesančním umění českých zemí. *Umění XXXIII*, č.1, 1985, č.1 s.54-82

Krčálová, Jarmila: Grafika a naše renesanční nástěnná malba. *Umění X*, 1962, č. 3, s. 276– 282

Krčálová, Jarmila: Renesanční nástěnná malba v Čechách a na Moravě. *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989, s. 62–104

Krčálová, Jarmila: *Renesanční nástěnná malba na panství pánů z Hradce a Rožmberka*. Kandidátská práce FF UK, rkp. Praha 1964

Krčálová, Jarmila: *Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě*. Praha 1986

Lejsková-Matyášová, Milada: K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle. *Umění XI*, 1963, č. 5, s. 360–370

Lejsková-Matyášová, Milada: Restaurování rožmberské Kratochvíle. *Památková péče XXX*, 1970, č. 2, s. 100–109

Lejsková-Matyášová, Milada: Schweizerische graphische Vorlagen in der Renaissancekunst der böhmischen Länder. *Zeitschrift für schweizerische Archeologie und Kunstgeschichte XXVII*, 1970(c), s.44-58

Lejsková-Matyášová, Milada: Výjevy z římské historie v prostředí české renesance. *Umění VIII*, 1960, č. 3, s. 287–299

Mareš, František – Sedláček, Jan: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatickém XXXVIII*. Praha 1913, s. 62–92

Pánek, Jaroslav (ed.), Václav Březan: *Životy posledních Rožmberků*, Praha 1985

Petr, František: Omítka a její barevná výzdoba v praxi památkové péče. *Zprávy památkové péče* XIII, 1953, č. 9-10

Slánský, Bohuslav: *Technika malby I–II*. Praha 2003

Štech V. V. ed. Zámek Kratochvíle, Umělecké památky Čech 3 (Středa, F. Dl.), Praha 1916, s. ...

Troup, Vojtěch: *Kratochvíle. Zámek*, Praha 1991

Waisser, Pavel: Symbolika „Militia Christiana“ ve figurálním sgrafitu: Nádvorní fasáda zámku v Litomyšli a průčelí tzv. Obecníku ve Velkém Meziříčí, in: *Sgrafito 16.-20. století, Výzkum a restaurování*, Pardubice 2009. s.173-175

Waisser, Pavel: Sgrafitová výzdoba fasád zámku v Litomyšli, in: *Pomezí Čech, Moravy Slezska VI*, Litomyšl 2005, s. 11-51

Waisserová, Jana: *Figurální sgrafito 16.-17. století ve Slavonicích*, Diplomová práce FF Univerzity Palackého, Olomouc 2002

Wagner, Václav: *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana*. Praha, 2005.

Zelinger, Jiří a kol. *Chemie v práci konzervátora a restaurátora*. Praha 1987

Prameny:

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Archiv okresu Prachatice č. 3707/PT, Kratochvíle zámek

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Hlavní spisovna, Kratochvíle SZ, 3707, Restaurování, A.

Národní památkový ústav, ú.p. Praha, Fotografická sbírka, Valdštejnské nám. 1, Praha 1

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 27, V. Turský, *Zpráva o restaurování štukového stropu (dámského pokoje v 1. patře) zámku Kratochvíle*, 21.9. 1959

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 28, K. Čermák, V. Turský, *Závěrečná zpráva o restaurátorských pracech ve vstupním velkém sále státního zámku Kratochvíle*, 21.9. 1959

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, M. Kolář, V. Turský, *Restaurátorská zpráva prováděných prací na figurální a ornamentálním renesančním stropu dámské ložnice v patře státního zámku Kratochvíle*, 18.1. 1960, inv. č. 31

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 31, M.Kolář, V. Turský, *Restaurátorská zpráva o pracech provedených na renesančním krbu v přízemí zámku Kratochvíle*, 18.1.1960

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 32, fotodokumentace M. Zbiralové

<http://www.tradice.com/realizace/komplex/Kratochvile/Kaple>

Krhánková K., Waisserová J., Wichterlová Z.: *Vila zámku Kratochvíle - Restaurování maleb a omítek na jižní fasádě*, restaurátorská dokumentace 2003.

Krhánková Kateřina, Waisserová Jana: *Restaurátorský průzkum čtyř místností 1. patra zámku Kratochvíle: Zlatý sál, Sál s krbem, pracovna a Ložnice Viléma z Rožmberka*. NPÚ-ÚP Praha a NPÚ-ÚOP v Českých Budějovicích, 2005

Pechová Dorothea: *Laboratorní zpráva k průzkumu I. fáze průzkumu interiéru Vily zámku Kratochvíle*, 2005

Bláha Jiří, Krhánková Kateřina, Waisserová Jana: *Restaurátorský průzkum interiéru vily zámku Kratochvíle – 2. fáze (Salón, Ložnice a zelená komnata, místnosti v přízemí)*, říjen – listopad 2005

Waisserová Jana, Zmeškal Martin (+ Eva Lattová, Tomáš Faffek) - restaurování a zlacení štuků součást dokumentace: *Restaurování maleb a štuků v Ložnici Viléma z Rožmberka*, 2005 (malby Hana Bělinová, Jiří Bláha, Kateřina Krhánková)

Waisserová Jana, Zmeškal Martin (+ Jan Staněk) - restaurování a zlacení štuků součást dokumentace: *Restaurování maleb a štuků v tzv. Zlatém pokoji (dříve Pracovna Viléma z Rožmberka)*, 2006 (malby Jiří Bláha, Jiří Čech, Kateřina Krhánková)

Brabec Jan, Waisserová Jana: *Restaurování štukové výzdoby s polychromií a zlacením na klenbě Zlatého sálu zámku Kratochvíle*, restaurátorská dokumentace, 2006-2009

Přikrylová Jiřina: *Laboratorní průzkum štukové výzdoby Zlatého sálu*, 2007;

Bláha Jiří, Krhánková Kateřina, Wichterlová Zuzana: *Restaurování nástěnných maleb v tzv. Lovecké jídelně na zámku Kratochvíle*. NPÚ-ÚP Praha a NPÚ-ÚOP v Českých Budějovicích, 2010

Kolínková Blanka: *Chemicko-technologický průzkum štukové výzdoby zámku Kratochvíle – štukový nástavec vlašského krbu ve Vstupním sále*, FR UPce 2011

Kopecká Ivana: *Protokol z laboratorních analýz stratigrafie vrstev tmelů a nátěrů sz. Kratochvíle – štuky* (projekt NAKI Fakulta restaurování UPce) 2011

Barevnost kamene a kamenných prvků fasád. Sborník přednášek z odborného semináře STOP, 2004.

Barevné úpravy kamene památkových objektů. Sborník přednášek z odborného semináře STOP, 2005.

Průzkum a restaurování barevné vrstvy. Sborník přednášek z odborného semináře STOP, 2001.

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA RESTAUROVÁNÍ

**RESTAUROVÁNÍ POLYCHROMOVANÉHO ŠTUKOVÉHO
RELIÉFU NAD KRBEM VE VSTUPNÍM SÁLE
VILY ZÁMKU KRATOCHVÍLE**

RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM
RESTAURÁTORSKÁ DOKUMENTACE

PRAKTICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE: DOC. JIŘÍ NOVOTNÝ, AKAD. SOCH.
SUPERVIZOR: JIŘÍ ČECH, AKAD. MAL.
VYPRACOVALA: MGR. JANA WAISSEROVÁ

ZAHOŘANY 2011

Obsah:

Úvod.....	1
1. Základní údaje	
1.1. Lokalizace objektu.....	2
1.2. Údaje o objektu.....	2
1.3. Údaje o akci	2
1.4. Údaje o dokumentaci.....	3
2. Popis objektu	
2.1. Popis a historie objektu.....	4
2.2. Popis Vstupního sálu (dříve Loveckého sálu) a jeho výzdoby.....	4
2.3. Popis štukového nástavce.....	5
2.4. Materiál a techniky provedení.....	5
3. Restaurátorské průzkumy	
3.1. Shrnutí výsledků restaurátorského průzkumu v roce 2005.....	6-7
3.2. Doplnující průzkum v roce 2008	
3.2.1. Metody průzkumu.....	8
3.2.2. Vizuální průzkum.....	8
3.2.3. Vlhkostní průzkum.....	8
3.2.4. Statický průzkum.....	9
3.2.5. Studium předchozích restaurátorských zásahů na objektu.....	9
3.2.6. Umělecko-historický průzkum.....	9
3.2.7. Vizuální průzkum a srovnávací analýza s ostatními částmi vily.....	10-12
3.2.8. Chemicko-technologický průzkum odebraných vzorků.....	13-15
3.2.8.1. Růžový povlak.....	16
3.2.8.2. Průzkum odebraných vzorků složení štuky.....	16
3.2.8.3. Průzkum vzorků polychromie a pojiva barevné vrstvy.....	16-17
4. Komplexní vyhodnocení doplňujících průzkumů	
4.1. Vyhodnocení umělecko-historického průzkumu.....	17
4.2. Vyhodnocení chemicko technologických analýz.....	17
4.3. Vyhodnocení stavu restaurovaného díla.....	17
4.3.1. Stav kamene.....	17
4.3.2. Stav štuky.....	17
4.3.3. Stav polychromie.....	18-20
5. Materiálové zkoušky	
5.1. Zkoušky čištění.....	21
5.1.1. Zkoušky čištění povrchu štuky.....	21
5.1.2. Zkoušky čištění druhotných vrstev.....	21
5.1.3. Zkoušky čištění barevné vrstvy.....	21
5.2. Zkoušky materiálů pro fixáž barevné vrstvy a jejich koncentrací.....	21-22
6. Koncepce restaurátorského zásahu	
6.1. Restaurátorský záměr.....	23
6.2. Návrh na postup restaurátorských prací.....	23-24
7. Dokumentace restaurátorských prací	
7.1. Čištění hrubých nečistot.....	25
7.2. Snímání druhotného překryvného nátěru (pačoku).....	25
7.3. Odstranění druhotných tmelů a doplňků.....	25-26
7.4. Zpevnění nesoudržného štuky.....	26
7.5. Fixáž polychromie.....	27
7.6. Injektáž dutin.....	27
7.7. Lepení.....	28

7.8. Tmelení plošných defektů.....	28-29
7.9. Doplnění chybějící modelace	
7.9.1. Hlava figury.....	30
7.9.2. Ruka s kalichem (miskou).....	31
7.9.3. Ruka s pochodní.....	32
7.9.4. Voluty.....	33-34
7.9.5. Růžice.....	35-36
7.9.6. Římsa.....	37
7.9.7. Koncept doplnění levé ruky figury.....	38
7.10. Retuše.....	38
7.11. Náznaková rekonstrukce mramorování kamenného krbu.....	39
8. Použité materiály.....	40
9. Určení režimu památky.....	40
10. Záruční doba.....	40
11. Závěr.....	41
12. Grafická dokumentace	
12.1. GD - Rozměry.....	42
12.2. GD - Lokalizace odběru vzorků.....	43
12.3. GD - Poškození.....	44
12.4. GD - Druhotné zásahy.....	45
12.5. GD - Skica rekonstrukce polychromie.....	46
12.6. GD - Injektáže.....	47
13. Fotodokumentace provedených prací.....	48-70

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Chemicko-technologický průzkum, ing. Blanka Kolinkeová, Fakulta restaurování Univerzita Pardubice

Příloha č. 2 - Laboratorní průzkum, Ing. Jiřina Přikrylová, Laboratoře AVU v Praze

Příloha č. 3 - Protokol z analýzy odebraných vzorků, Ing. Ivana Kopecká, Praha

Příloha č. 4 - Zápisy z kontrolních dnů, týkající se restaurovaného objektu

Seznam vyobrazení v textu

Obr. 1 - Veduta Kratochvíle Jindřicha de Verle z roku 1686

Obr. 2 - Půdorys přízemí vily s označením umístění restaurovaného reliéfu

Obr. 3 - Původní polychromie ostění vstupu schodiště Vstupního sálu

Obr. 4 - Fragmenty původního mramrování

Obr. 5 S14 – Krb, na rozetě vpravo

Obr. 6 S15 – Krb, na perlovci na horním překladu

Obr. 7 - OS (orientační sonda) na figuře

Obr. 8 - Štuková výzdoba kaple Narození Panny Marie

Obr. 9 - Štuková výzdoba Vladařova pokoje po restaurování v roce 2005

Obr. 10 - Štuková výzdoba Zlatého pokoje po restaurování v roce 2006

Obr. 11 - Centrální výjev Zlatého sálu „Rožmberský jezdec“ po restaurování

Obr. 12 - Detaily štukové výzdoby Zlatého sálu po restaurování v roce 2007

Obr. 13 - Detaily štukové výzdoby Zlatého sálu - modelační typologie

Obr. 14 - Orientační schéma lokalizace vzorků

Obr. 15 - Lokalizace vzorku č. 1

Obr. 16 - Lokalizace vzorku č. 2 a 3

- Obr. 17 - Lokalizace vzorku č. 4 a 10
- Obr. 18 - Lokalizace vzorku č. 5
- Obr. 19 - Lokalizace vzorku č. 6,7 a 11
- Obr. 20 - Lokalizace vzorku č. 8
- Obr. 21 - Lokalizace vzorku č. 9
- Obr. 22 - Lokalizace vzorku č. 13 a 14
- Obr. 23 - Lokalizace vzorku č. 15
- Obr. 24 - Lokalizace vzorku č. 16 a 17
- Obr. 25 - Lokalizace vzorku č. 18
- Obr. 26 - Lokalizace vzorku č. 19 a 20
- Obr. 27 - Prachové depozity
- Obr. 28 - Prach a pavučiny
- Obr. 29 – Pavučiny
- Obr. 30 - Prach a pavučiny
- Obr. 31 - Trhliny statického původu, již v minulosti vytmelené
- Obr. 32 - Trhlina statického původu, po odstranění tmelu
- Obr. 33 - Škrábance z předchozího restaurování
- Obr. 34 - Škrábance z předchozího restaurování
- Obr. 35 - Zalití hloubek druhotnými nátěry
- Obr. 36 - Sonda pod sádorový pačok
- Obr. 37 - Zalití modelace a nevhodné doplnění
- Obr. 38 - Zalití hloubek druhotnými nátěry
- Obr. 39 - Zkoušky zpevňovacích materiálů
- Obr. 40 - Postup odstraňování pačoku a sádrových tmelů
- Obr. 41 - Postup odstraňování překryvných nátěrů
- Obr. 42 - Postup odstraňování pačoku a sádrových doplňků
- Obr. 43 - Nanášení fixážního prostředku přes japan
- Obr. 44 - Přitahování tampónky
- Obr. 45 - Aplikace groutu do navrtaných děr
- Obr. 46 - Aplikace groutu do navrtaných děr
- Obr. 47 - Kulička a váleček vejcovce přilepený na sádro
- Obr. 48 - Odstraněná kulička s nánosem sádry
- Obr. 49 - Kresebná příprava hlavy Temperantie
- Obr. 50 - Kresebná příprava pravé ruky s kalichem
- Obr. 51 - Kresebná příprava hlavy Temperantie
- Obr. 52 - Postup odstraňování sádrových zakončení volut
- Obr. 53 - Postup odstraňování sádrových zakončení volut
- Obr. 54 - Postup odstraňování sádrových doplňků, zpevňování a injektáž
- Obr. 55 - Postup tmelení a retuše růžice
- Obr. 56 - Postup odstranění doplňků a opětovné vytmelení pravé části římsy
- Obr. 57 - Ruka po dotmelení ruky bez atributu a s atributem pochodně
- Obr. 58 - Zkouška reverzibility retuší v zelené na lístku a na rámování
- Obr. 59 - Pochromie kamenných prvků Vstupního sálu

Seznam vyobrazení ve fotodokumentaci

- OBR. 60. BOČNÍ POHLED NA KRB PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 61. BOČNÍ POHLED NA KRB PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 62. VOLUTOVÝ NÁSTAVEC KRBU PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 63. VOLUTOVÝ NÁSTAVEC KRBU PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 64. DETAIL ŘÍMSY PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 65. DETAIL ŘÍMSY PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 66. DETAIL VOLUTOVÉHO ZAKONČENÍ PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 67. DETAIL VOLUTOVÉHO ZAKONČENÍ PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 68. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 69. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU V PRŮBĚHU ČISTĚNÍ
- OBR. 70. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO OČISTĚNÍ
- OBR. 71. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO VYTMELÉNÍ
- OBR. 72. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO VYTMELÉNÍ A RETUŠI
- OBR. 73. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO VYTMELÉNÍ A RETUŠI
- OBR. 74. HLAVA FIGURY PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 75. HLAVA FIGURY PO ODKRYVU A ODSTRANĚNÍ TMELŮ
- OBR. 76. HLAVA FIGURY PO VYTMELÉNÍ
- OBR. 77. HLAVA FIGURY PO RETUŠI
- OBR. 78. BOČNÍ POHLAD NA HLAVU FIGURY PO ODKRYVU
- OBR. 79. BOČNÍ POHLED NA HLAVU FIGURY PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 80. DETAIL FIGURY (POPRSÍ) PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 81. DETAIL FIGURY (POPRSÍ) PO OČIŠTĚNÍ A ODSTRANĚNÍ TMELŮ
- OBR. 82. DETAIL FIGURY (POPRSÍ) V PRŮBĚHU TMELENÍ
- OBR. 83. DETAIL FIGURY (POPRSÍ) PO VYTMELÉNÍ A RETUŠI
- OBR. 84. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 85. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 86. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PO VYTMELÉNÍ
- OBR. 87. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 88. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 89. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PO OČIŠTĚNÍ
- OBR. 90. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PO VYTMELÉNÍ
- OBR. 91. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PO RESTAUROVÁNÍ
- OBR. 92. NOHA FIGURY PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 93. NOHA FIGURY PO ODKRYVU A ODSTRANĚNÍ TMELŮ
- OBR. 94. NOHA FIGURY PO VYTMELÉNÍ
- OBR. 95. NOHA FIGURY PO DOPLNĚNÍ A PO RETUŠI
- OBR. 96. KOLENO FIGURY A VRCHOLKY VEJCOVCE PO ODKRYVU
- OBR. 97. KOLENO FIGURY A VRCHOLKY VEJCOVCE PO ODKRYVU
- OBR. 98. PRAVÝ HORNÍ ROH RÁMU PŘED RESTAUROVÁNÍM
- OBR. 99. PRAVÝ HORNÍ ROH RÁMU PO ODKRYVU
- OBR. 100. PRAVÝ HORNÍ ROH RÁMU POLES FIGUROU PO VYTMELÉNÍ
- OBR. 101. PRAVÝ HORNÍ ROH RÁMU POLE S FIGUROU PO RETUŠI
- OBR. 102. LEVÝ DOLNÍ ROH RÁMU POLE PO ODSTRANĚNÍ TMELŮ
- OBR. 103. LEVÝ DOLNÍ ROH RÁMU POLE S FIGUROU PO VYTMELÉNÍ
- OBR. 104. VSTUPNÍ SÁL PO RESTAUROVÁNÍ A INSTALACI EXPOZICE
- OBR. 105. KRB SE ŠTUKOVÝM NÁSTAVCEM PO RESTAUROVÁNÍ

RESTAUROVÁNÍ POLYCHROMOVANÉHO RELIÉFU
NAD KRBEM VSTUPNÍ SÁL ZÁMKU KRATOCHVÍLE

TEXTOVÁ ČÁST

Restaurování reliéfu ve vstupním sále je jen malou částí velkého stavebního, restaurátorského a muzejního projektu obnovy vily zámku Kratochvíle. Projekt obnovy interiéru vily s názvem „**Renesance renesance**“ připravoval Národní památkový ústav již dlouho před zahájením prací v roce 2006. Výrazně jej však urychlil náhlý prodej a vystěhování dlouholeté expozice Českého animovaného filmu. Hlavní záměr, vytvořit tematicky renesanční expozici se vším všudy, měla podpořit prezentace bohaté původní malířské a štukové výzdoby interiéru. Tato výzdoba byla komplexně restaurována pouze jednou a to týmem vedeným restaurátorkou Miladou Zbíralovou (malby) a V. Turským (štuky).

Malířská výzdoba byla restaurována citlivě se zachováním velké míry autenticity, u štukové výzdoby došlo ke značnému posunu v interpretaci i k rozsáhlým nepříliš koncepčně i výtvarně zvládnutým doplňkům. Rehabilitovat renesanční vzhled štukové výzdoby s maximálním zachováním autenticity bylo již od počátku nelehkým úkolem pro všechny zúčastněné strany. Práce začaly restaurátorskými průzkumy a postupovaly od jasných a úkolů k neproblematičtější částem s ohledem na celkovou koncepci. Jednou z problematických částí byl i štukový křbový nástavec ve Vstupním sále, který se vymykal velkou mírou mechanického poškození a způsobem polychromované povrchové úpravy.

Základní koncepce obnovy kratochvílských interiérů byla stanovena na základě průzkumů a restaurování malířské a štukové výzdoby *Vladařova pokoje* (dříve Ložnice) v roce 2005. Na základní koncepci se podíleli Mgr. Petr Pavelec, Ing. Eva Jarošová, Mgr. Zuzana Vavřková, NPÚ – ÚOP v Českých Budějovicích, PhDr. Alena Horynová, Ing. arch. Ondřej Šefců, NPÚ – ÚP Praha a tým restaurátorů: Mgr. Jiří Bláha, ak. mal. Jiří Čech, Kateřina Krhánková Dis., Mgr. Jana Waisserová. Teto tým ještě s dalšími restaurátory se podílel i na obnově další výzdoby interiéru. Štukový křbový nástavec byl jednou z posledních restaurovaných částí interiéru, bylo tak možné navázat na zkušenosti z restaurování štuků v 1. patře vily v minulých letech.

1. Základní údaje

1.1. Lokalizace objektu

Kraj: Jihočeský

Okres: Prachatice

Adresa: Státní zámek Kratochvíle, Petrův dvůr 9, 384 11 Netolice

Bližší určení místa: na východní zdi vstupního sálu v přízemí zámku

Rejstříkové číslo objektu v ÚSKP: 42162/3-3707

Památkou od: 3.5.1958

1.2. Údaje o objektu

Architekt: Baldassare Maggi z Arogna

Sloh a datace: manýrismus 1583-1590

Autor štukové výzdoby: Antonius Melana a dílna, malby Georg Widman, zlacení Georg Widman (?mladší)

Technika, materiál: architektonické rámování krbu: žula, nástavec: štuk, s polychromií, Předchozí známé restaurátorské zásahy: 1959-60 V. Turský, M. Kolář

Rozměry:

Krb s nástavcem: Délka 230 cm, výška 305 cm

Štukový štít: Délka 230 cm, výška 135 cm,

Základní literatura:

F. Mareš, J. Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém, okres Prachatický. Praha 1913

V. Troup, Kratochvíle. Praha 1991.

J. Bláha, K. Krhánková, J. Waisserová, Restaurátorský průzkum omítek, štukové výzdoby a nástěnných maleb (I.a II. etapa), 2005

1.3. Údaje o akci

Vlastník a investor: Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, Náměstí Přemysla Otakara II. 34, 370 01 České Budějovice

Termín akce: 1.1.2009 – 30.08.2011

Zhotovitel:

Mgr. Jana Waisserová, Zahořany 49, 252 10 Mníšek pod Brdy, povolení MK ČR č.j. 6.965/96, e-mail: waisserova@seznam.cz

Vedoucí pedagog:

Doc. Jiří Novotný ak. soch.

Konzultant:

Jiří Čech ak. mal., Laudova 1026/7, 163 00 Praha 6, povolení MK ČR č.j.6274/91

Památkový dozor:

Mgr. Roman Lavička, NPÚ – ÚOP v Českých Budějovicích

PhDr. Alena Horynová, Ing. arch. Ondřej Šefců, NPÚ – ÚP Praha

Závazné stanovisko KÚ:

Rozhodnutí KÚ – Jihočeský kraj, č. j. KUJCK 4884/2005, ze dne 21. 4. 2005

Technologické analýzy:

Ing. Karol Bayer, Ing. Tatiana Bayerová, P. Bezruč 90, 570 01 Litomyšl

Ing. Blanka Kolinkeova, laboratoř Fakulty restaurování, Univerzita Pardubice

Ing. Ivana Kopecká, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4

1.4. Údaje o dokumentaci

Zprávu napsala a dokumentaci zpracovala: Jana Waisserová

Autor fotografií: Jana Waisserová

Fotografie byly foceny na digitální fotoaparát Sony DSC-F828 na vysoké rozlišení 8 mpp.

Srovnávací fotografie celků byly foceny ve formátu RAW, pracovní fotografie ve formátu TIF.

Počet doprovodných obrazových příloh:

Počet fotografií: 46

Uložení negativů v elektronické verzi: Jana Waisserová

Celkový počet stran dokumentace: 70

Počet stran textu: 41

Počet příloh: 4

Počet obrazových příloh v textu: 59

Počet vyhotovení dokumentace: 4x + 8x digitální verze v tiskových souborech PDF.

Místo uložení tištěné i digitální verze dokumentace:

- Fakulta restaurování Univerzita Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

- Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích,
nám. Přemysla Otakara II., České Budějovice

- Národní památkový ústav Ústřední pracoviště Praha, Valdštejnské náměstí 1, Praha 1

- Archiv autorky, Zahořany 49, 252 10, Praha - Západ

Digitální verze v tiskových souborech PDF byly navíc zaslány:

- Zámek Kratochvíle

- vedoucí pedagog, oponent

V Zahořanech dne 9.9.2011 Jana Waisserová

2. Popis objektu

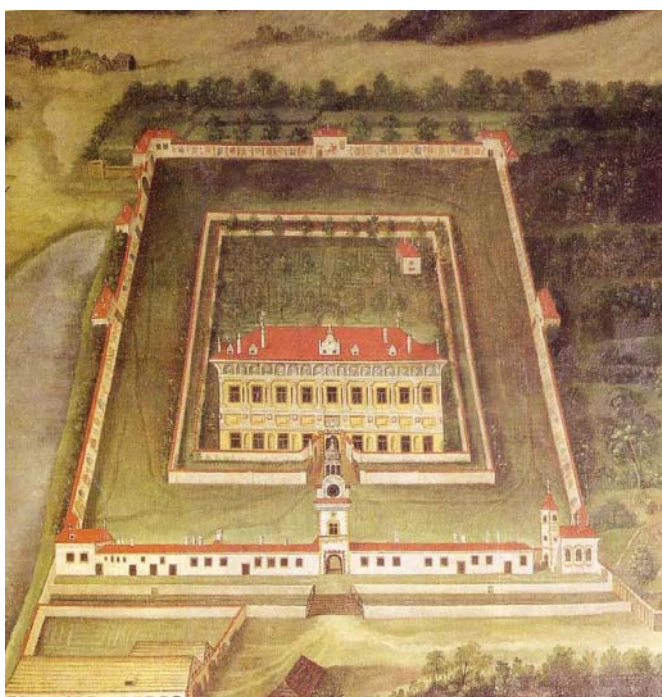
2.1. Popis a historie objektu, ve kterém se restaurované dílo nachází

Letohrádek po vzoru italských vil postavil na objednávku Viléma z Rožmberka po roce 1583 vlašský stavitel Baldassare Maggi z Arogn. Stavba je založena na pravidelné dispozici, kdy uvnitř pravoúhlého prostoru vymezeného obvodovou zdí leží obdélná vila obehnaná vodním příkopem. Stavbu dokončenou v roce 1589 vyzdobil malíř Georg Widman a italský štukatér Antonio Melana. Jak stavba, tak její malířská i štuková výzdoba nesou znaky dynamické renesance a ozvuky manýrismu (zejména malířská výzdoba Zlatého pokoje v patře vily). Podrobný popis objektu a jeho historie je uveden v teoretické části této práce.

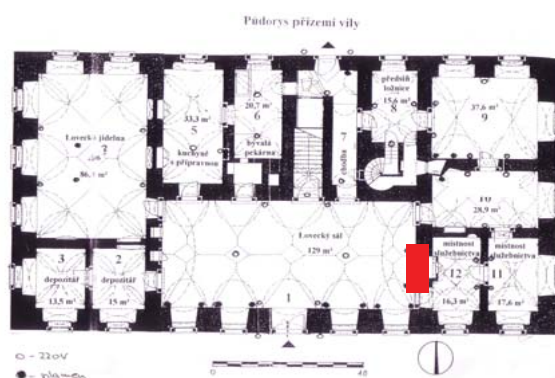
2.2. Popis Vstupního sálu (dříve Loveckého sálu) a jeho výzdoby

Vstupní obdélný sál se nachází podél střední části jižního traktu budovy. Uprostřed jižní stěny je hlavní vstup do vily s dvoukřídlými dřevěnými vraty. Po stranách vstupu jsou vždy po dvou okenních výklencích. Stěny prolamuje osm portálů s kamenným ostěním s římsou (na východní a západní stěně po dvou, na severní stěně čtyři) a dvoje nízká dvířka ke kamnům s jednoduchým ostěním bez římsy. Mezi nimi portály východní stěny se nachází krbové topeniště s kamenným ostěním. Svislé konzoly má tvarované do masivních volut, překlad tvoří profilovaná římsa. Na krb nasedá štukový trojúhelníkový nástavec s volutami po stranách a nad římsou.

Valená klenba s pěti páry lunetových výsečí zvýrazněných hřebínky a s pěticí vpadlých kosočtvercových polí ve vrcholnici i stěny sálu jsou bohatě malířsky pojednány. Na stěnách je výmalba zčásti ztracená.

Obr. 1 - Veduta Kratochvíle Jindřicha de Verle z roku 1686.

Obr. 2 - Půdorys přízemí vily s označením umístění restaurovaného reliéfu.

2.3. Popis štukového nástavce

Štukový nástavec je položen na římsu kamenného rámování topeniště. Na nízký, jednoduchý a neprofilovaný sokl nasedá pravouhlé pole rámované vejcovcem s lístky v rozích (pouze ve třech) se sedící ženskou figurou - ústředním motivem krbového nástavce. Figura s pokrčenou levou nohou a je oblečena v antikizující tunice. V ohnuté pravé ruce v úrovni pasu přidržuje misku. Levou ruku má nataženou směrem k paprskům, vycházejícím z pravého horního rohu a sleduje je pohledem. Po stranách pole s figurou jsou na každé straně je umístěna jedna růžice, ty se nachází taktéž na volutovém zakončení štítu. (pozn. více v kapitole umělecko-historický průzkum - ikonografický rozbor). Strany i vrchol štítu ukončuje vždy dvojice volut.

2.4. Materiál a techniky provedení

Kamenné architetronické rámování topeniště s masivními volutovými konzolami je ze světle šedé žuly s výraznými tmavými zrny. Kámen je velmi blízký současně těžené žule v okolí Prachatic. Povrch je hladce opracován, fragmenty polychromie svědčí o pojednání povrchu malovanou imitací červeného mramoru. Fragmenty mramorování v červeno-okrové barevnosti se dochovaly na spodních částech překladů ostění oken severní fasády.

Štukový nástavec krbu, v historické literatuře a pramenech též nazývaný „vlašským komínem“ má zděné jádro. Na něm je nanesený jádrový štuk a zřejmě do ještě vlhkého jádra byl nanášen *taille directe* (á la prima, z ruky) jemnozrný modelační štuk světle šedého zabarvení. Vejcovcový ornament je vytlačovaný nebo odlévaný v úsecích do forem a lepený na místo na jádrovou maltu. Velikost úseků zřejmě způsobila nesymetričnost rohů rámování (lístky různých velikostí jsou pouze ve třech rozích). Na růžicích (rožmberských růžích) je štuk ve hmotě probarvený jemnozrnou cihlovou drtí a má růžovou barvu.

Polychromie je provedena al fresco se secco akcenty (dochované minimálně), poji- vem barevné vrstvy je uhličitan vápenatý. Provedení je v omezené barevné škále: okrová (vejcovce, ovály perlovce, lemy drapérie figury, lemy volut, pestíky růžic), červená (kuličky perlovce, růžice, fragment na rtech figury), akcenty zelené (lístky a rámování pole s figurou, provázek perlovce) a akcenty černé (provázek perlovce, štětcové tahy v růžicích). Okrové části odpovídají zlaceným detailům na štukové výzdobě sálů 1. patra, taktéž růžice jsou na dalších štukách červeně polychromovány. Použité pigmenty polychromie odpovídají nále- zům z ostatních sálů, tedy železitý okr, minium suřík a pravděpodobně malachit.

3. Restaurátorské průzkumy

3.1. Shrnutí výsledků restaurátorského průzkumu v roce 2005

Restaurátorský průzkum prováděli: Jiří Bláha, Kateřina Krhánková, Jana Waisserová. Dokumentace z průzkumu je uložena v archivu dokumentací Národního památkového ústavu ú.o.p. v Českých Budějovicích a ú.o.p. v Praze.

Kámen volutového rámce krbu s římsou byly charakterizovány jako konzistentní, s fragmenty polychromie na povrchu (mramorování v červených tónech – viz okna severní fasády).

Obr. 3 - Původní polychromie ostění vstupu na schodiště z Vstupního sálu.

Obr. 4 - Fragменты původního mramorování na podhledu žulového ostění severní fasády.

Poškození kamene krbové architektury je minimální (lokálně druhotné tmely, znečištění povrchu sazemi, mechanické poškození, prachové depozity). Štuk nástavce byl lokálně nesoudržný, na povrchu četné mechanické poškození vzniklé v minulost nešetrným odstraňováním druhotných nátěrů. Fragmenty polychromie na původním povrchu se jeví ve více vrstvách. Na povrchu štuku se vyskytovaly prachové depozity, nedočištěné nátěry zalévající modelaci v hloubkách a četné sádrové tmely.

Sondy byly provedeny na rozetě, perlovci profilované římsy, na drapérii, ozdobách šatů figury a dále na ústech figury. V sondách byl označen původní štuk jako „R“ (renesanční), barevné vrstvy „P“ (původní polychromie) a „1P“ (další vrstva polychromie). Polychromie byla dále v sondách označena písmeny a), b), c) - dle jednotlivých tónů. Z průzkumu nebylo zřejmé, zda je na povrchu více barevných vrstev nebo zda jde o stínované a promalované pojednání povrchu. Autoři průzkumu se spíše přiklonili k více vrstvám polychromie, podobně jako u heraldických znaků ve *Zlatém sále*, a předpokládali původní zlacení s kolorováním některých částí (růžice). Fragmenty zlacení však nebyly nalezeny a byl doporučen podrobnější průzkum a odběr vzorků pro potvrzení či vyvrácení zlacení a další stratigrafické analýzy.

Průzkum popsal a identifikoval hlavní příčiny poškození reliéfů, určil základní problematiku následného restaurátorského zásahu a doporučil rozšíření průzkumu o další chemicko-technologické analýzy.

Sondážní průzkum v roce 2005

Obr. 5

S14 – krb, na rozetě vpravo

- R – červený terakotový štuk
- P – červená polychromie
- 1P – tmavě červená +
černá (stíny v hloubkách)

Obr. 6

S15 – krb, na perlovci na horním překladu

- R - světle šedý štuk
- P a) – na kuličkách oranžovo červená
- P b) – zelená na spojnicích mezi kuličkami a ovály
- P c) – okrová na oválcích, lemech a vejcovci
- P d) – akcenty černé – stíny po pravé straně kuliček

Obr. 7

OS (orientační sonda) na figuře

- P – okrová na ozdobách a drapérie

3.2. Doplnující průzkum v roce 2008

3.2.1. Metody průzkumu

Vizuální průzkum - mapování příčin, rozsahu a závažnosti poškození - pozorování v rozptýleném světle lupou, pozorování bočním světle, pozorování v UV světle.

Vlhkostní průzkum

Statický průzkum

Studium předchozích restaurátorských zásahů na objektu

Umělecko-historický průzkum

Vizuální průzkum a srovnávací analýza s ostatními částmi vily

Stratigrafické a odkryvné sondy do omítkových vrstev

Zjišťování oddělených míst - poklepem dřevěnou špachtlí (perkurní metoda)

Chemicko-technologický průzkum odebraných vzorků polychromie (stratigrafie barevných vrstev, identifikace pigmentů a pojiv)

Materiálové zkoušky:

- zkoušky čištění povrchu štuky
- zkoušky čištění a odstraňování druhotných překryvných nátěrů
- zkoušky zpevňovacích materiálů a jejich koncentrací
- zkoušky zažehlování uvolněné barevné vrstvy
- zkoušky nasákavosti povrchu kamene před retuší
- zkoušky reverzibility retuší

Grafická dokumentace poškození a stavu před restaurováním.

3.2.2. Vizuální průzkum

Prohlídka zvětšovací sklem - lupou měla cíl zaměřit a nalézt i minimálních fragmenty polychromie. Prohlídka se nejvíce soustředila na okrově pojednané části s cílem vyloučit či potvrdit domněnku zlacení, tedy zda okrová barevnost není podkladem pod zlacení.

Při precizní prohlídce lupou nebyly nalezeny žádné fragmenty zlacení. Taktéž srovnávací analýza s ostatními povrchy štuků (Zlatý sál, Zlatý pokoj, Vladařův pokoj) prokázala, že okrová barevná vrstva má jiný charakter než zbytky okrového podkladu pod zlacení. Zde je okrová polychromie tmavší (zlatý okr) a má charakter barevné vrstvy. Ve Zlatém sále je okrová vrstva bez dochovaného zlacení světlejší (světlý okr) a má lazurnější tón.

Výsledky vizuálního průzkumu a pokleповé (perkurní) metody byly zaneseny do grafické dokumentace.

Pozorování v UV světle: Při nasvícení UV lampou (průzkum probíhal současně s průzkumem a nasvícením Lovecké jídelny) nebyla rozpoznána luminiscence žádných složek.

3.2.3. Vlhkostní průzkum

Relativní vlhkost a teplota byla měřena ve vstupním sále v průběhu let 2003-07 (záznamy uloženy v archívu zámku Kratochvíle). Bylo zjištěno, že zde v průběhu roku vlhkost kolísá mezi 56 % a 87 %, přičemž nejčastěji se hodnoty pohybují mezi 65 % a 75 %. Teploty se pohybují mezi -5 °C a 26 °C. Vlivem poměrně vysoké RH zřejmě degradovaly některé sádrové doplňky reliéfu.

3.2.4. Statický průzkum

Statika celého zámku byla v minulosti významně narušena. Budově založenou na dubových a olšových pilotech v bažinatém terénu zajišťoval napuštěný vodní příkop permanentní vlhkost. Ten byl v minulosti zanesen a vypuštěn, takže již v 18. a 19. století budova trpěla posuvy a byly prováděny pokusy na její stabilizaci. To se povedlo až při opravě v 60. letech 20. století obnovou vnitřního vodního příkopu a stažením horizontálními armaturami. V současnosti je objekt stabilizovaný.

3.2.5. Studium předchozích restaurátorských zásahů na objektu

Restaurátorský zásah na objektu je doložen pouze jeden v roce 1959-1960, provedený akademickými sochaři Vladislavem Turským a Miroslavem Kolářem (Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Archiv dokumentace, inv. č. 31, M. Kolář, V. Turský, Restaurátorská zpráva o pracích provedených na renesančním krbu v přízemí zámku Kratochvíle, 18.1.1960). Podrobnosti využitelné k následnému restaurování zpráva neuvádí. Je však zřejmé, že po odkrytí druhotných vrstev byl již reliéf značně mechanicky poškozen.

3.2.6. Umělecko-historický průzkum

Autorství dílny Antonia Melany všech štuků ve vile je potvrzeno dedikační deskou ve Zlatém sále. Stejně jako ostatní reliéfy jej datujeme do let 1583-1589

Datace polychromie je poněkud složitější. Jde o jediný polychromovaný reliéf v objektu bez zlacení. Existují dvě verze výkladu. Původní polychromii nasvědčuje nálezy pigmentů nalezených na polychromii původní výmalby Vladařova a Zlatého pokoje a Zlatého sálu, tedy minia a malachitu. Tyto však byly použity v souvislosti se zlacenými detaily. Další možností je polychromie z oprav a menších malířských vstupů z Eggenbergské doby, které souvisely s opravou poškození a vyrabování zámku po vpádu passovských vojsk (po roce 1611). Tato polychromie by musela být provedena na tenký vápenný nátěr. Z této doby pochází malovaný medailon nad hlavním vstupem, nová výplň dřevěné skříně v e Zlatém pokoji nebo dveře mezi Zlatým a Vladařovým pokojem a zřejmě i přemalba Samsonovského cyklu a monochromních medailónů ve Zlatém pokoji. Vzhledem k neúplnému dochování a poškození polychromie nebude možné tuto otázku definitivně rozluštit. Autorka restaurátorského zásahu se přiklání k tezi původní polychromie, doplněné malířskými akcenty stínování (možná pozdější). Malířské pojetí reliéfu by lépe korespondovalo s celoplošnou výmalbou dvou hlavních přízemních sálů.

Taktéž ikonografie tohoto výjevu není zcela definitivně rozluštěna. Jeden z výkladů se přiklání k symbolice antické bohyně Hestie, jako ochránkyni domácího krbu. Druhý seriózní výklad považuje za pravděpodobné zopakování jedné z kardinálních ctností Umírněnosti (Mírnosti, Rozvahy), která se v horních sálech opakuje a má v ikonografickém celku zásadní význam. Pro oba výklady je příznačné zobrazování nad krbem a obdobná ikonografická náplň. Autorka této stati se přiklání k pojmenování figury, jako Temperantie, tedy nepřesně přeloženo Rozvaha, Mírnost, Umírněnost, či Cudnost (Castitás). Atribut slunečních paprsků, misky s vodou a pochodně připadá jednomu z nejstarších typů zpodobení Temperantie, známou již z karolínských rukopisů. Náplně obou výkladů se z větší části kryjí, avšak interpretaci této figury je třeba chápat v kontextu s celkovým myšlenkovým konceptem Kratochvíle. Podrobnější rozbor ikonografie je uveden v teoretické staři bakalářské práce s 3-4.

3.2.7. Vizuální průzkum a srovnávací analýza s ostatními částmi vily

Výchozím bodem pro rekonstrukci štukové výzdoby malířské i štukové výzdoby interiéru vily je zámecká kaple Narození Panny Marie (obr. 8) restaurovaná v letech 1993 - 1997 restaurátorskou společností Tradice s.r.o. pod vedením akad. mal. Martina Pavaly (dokumentace těchto prací na http://www.tradice.com/realizace/komplex/Kratochvile/KAPLE_INT.htm). Na koncepci obnovy kaple měla navázat i obnova interiérů v patře vily. Stupeň dochování jednotlivých místností interiéru vily i jejich částí však značně kolísal. Proto restaurátorský tým navrhl zachovat tuto koncepci, avšak retuše a rekonstrukce oslabit a více je odlišit od originálních částí (to platilo zejména pro malířskou výzdobu a zlacení štuků Zlatého sálu).

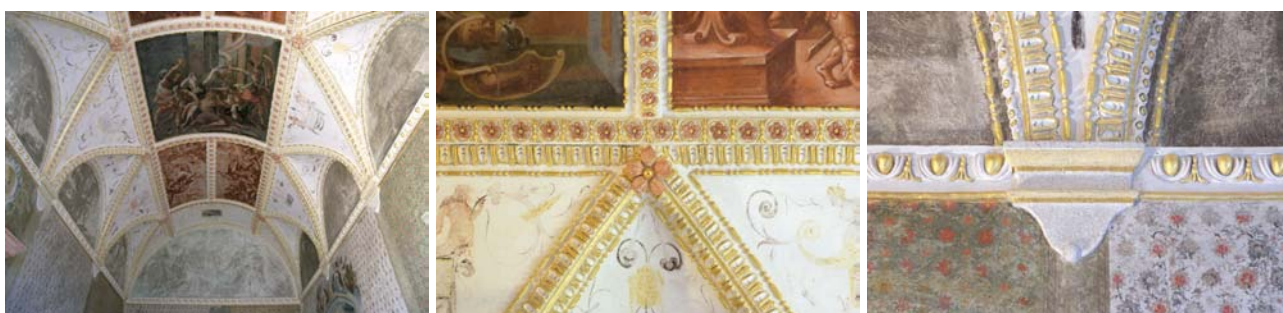

Obr. 8 - Štuková výzdoba kaple Narození Panny Marie

Vzorovou místností byl tzv. Vladařův pokoj (dříve dámská Ložnice) (obr. 9), který se jevil z hlediska rozdílně dochovaných míst nejproblematičtější. Na štukové výzdobě kaple se prokázaly nálezy z kaple Narození Panny Marie, tedy zlacení na bílkovinný podklad s tónováním a kolorováním červenou na růžicích a zelenou v listových svornících. Nálezy zlacení štuků ve Vladařově pokoji a ve Zlatém pokoji (dříve Pracovna) (obr. 10) byly minimální. Proto i zde byla, též v kontextu s kaplí, provedena rekonstrukce zlacení původní technologií, na bílkovinný podklad. Restaurátorské práce na štukové výzdobě v těchto místnostech prováděla Jana Waisserová. Pozlacovačské práce prováděl v kooperaci s restaurátory tým vedený Martinem Zmeškalem. V kontextu s lazurní malířskou retuší byl navržen postup patinace zlata a to mechanicky skelnými tužkami. Taktéž barevná retuš štukových dekorů odpovídá intenzitě retuší maleb.

Obr. 9 - Štuková výzdoba Vladařova pokoje po restaurování v roce 2005

Obr. 10 - Štuková výzdoba a kamenné konzoly Zlatého pokoje po restaurování v roce

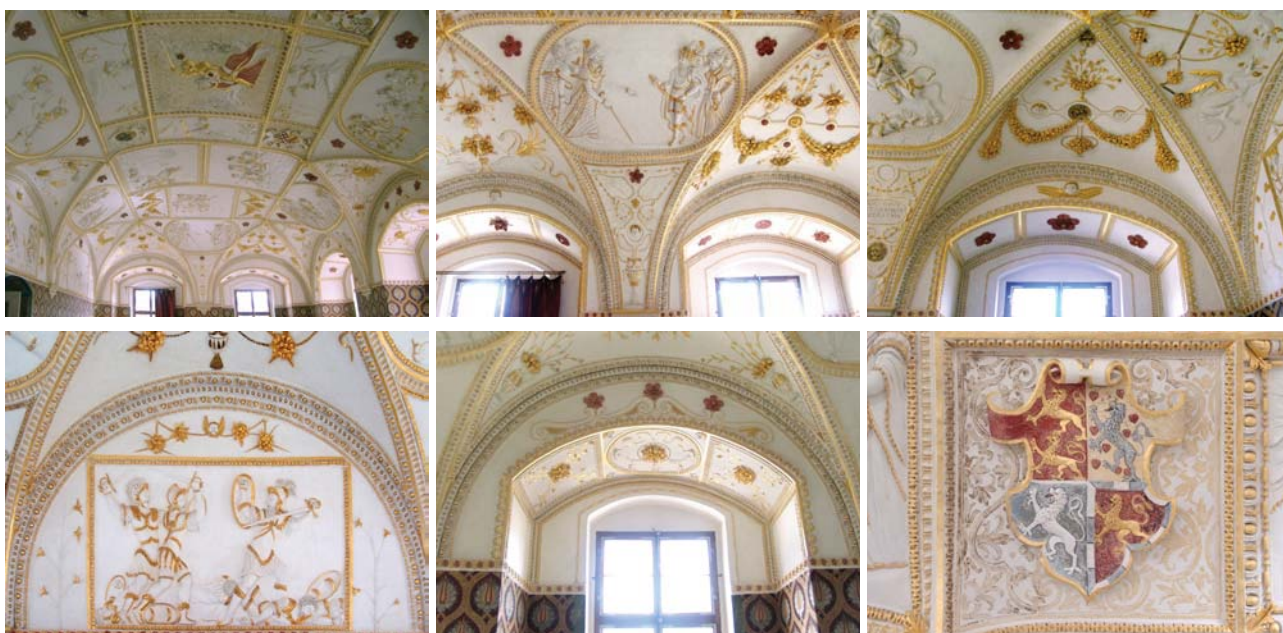

Ve Zlatém sále se původní zlacení dochovalo ve větší míře. Části s dochovaným zlatem byly restaurovány (provedeno zeslabení nečistot na povrchu zlata, zpevnění krakelů) a retuš zaměřená pouze na potlačení rušivých míst lazurní barevnou retuší v odstínu ztmavlého zlata (okru a umbrý přírodní). Polychromované heraldické znaky, Rožmberský jezdec a erby manželek Viléma z Rožmberka, byly retušovány taktéž v lazurním lokálním tónu s přiznáním tmavých fragmentů přemaleb.

V dalších místnostech se štukovou výzdobou se však nenašel ani nejmenší fragment zlacení (s výjimkou nápisu „FESTINALENTE“ na nástavci krbu v prvním patře). Také nález barevné povrchové úpravy v ostatních sálech je minimální, snad s výjimkou pracovně Petra Voka (dříve Zelené místnosti), kde jsou drobné akcenty zelené barevné vrstvy na hřebínkách klenby a listových dekorech. Všechny místnosti s výjimkou klenby Zlatého sálu byly v minulosti několikanásobně převrstveny druhotnými nátěry, jak dokazují archivní fotografie ve fotografickém archivu Národního památkového ústavu v Praze. Na štukách se před touto restaurátorskou obnovou nacházela četná místa s nedočištěnými vrstvami. Ani pod těmito vrstvami nebyly v pracovně Petra Voka, Pánské ložnici ve Velkém Horním sále s vlašským krbem nalezeny ani nejmenší fragmenty polychromie a zlacení. Nalezneme zde však probarvený štuk a to v podkladové maltě pod lepenými dekory na hřebínkách klenby, na spodních rámech lunet a růžicích vlašského krbu. Probarvený štuk je buď s příměsí drcené cihly (růžový) nebo s příměsí uhlí (šedivý). Tyto detaily napovídají, že zlacení a malířská výzdoba byly zamýšleny, avšak neuskutečněny. Souvisí to pravděpodobně s vážnou nemocí a brzkou smrtí objednatele Viléma z Rožmberka krátce po dokončení stavby.

Z historických materiálů je známo, že italsí mistři přicházeli do Čech i s družinou. Dílna Antonia Melany patřila k družině architekta Baldassare Maggi z Arognia. Při práci měli restaurátoři možnost rozpoznat nejméně dva autorské rukopisy v modelování štukových figur. Jeden autor vytvářel jemné subtilnější a lyričtější modelace, jiný autor mohutnější zkratkovitě nahozené hmoty. Tyto modelace a modelace případných dalších autorů spojuje silná antikvizující stylizace a známky „rychlé práce“, tedy zkratkovitě a obecně nahozené hmoty, kontrastující s precizním až filigránským zdobením detailů zbroje, šatů a dalších detailů (především těch, které byly určeny ke zlacení).

Obr. 11 (horní levý roh) - Centrální výjev klenby Zlatého sálu „Rožmberský jezdec“ po restaurování
Obr. 12 - Detaily štukové výzdoby klenby Zlatého sálu po restaurování v roce 2007

Typické jsou válcovité prsty s nehty vtačenými jedním dotykem špachtle, kulovité oči s vpichem místo zornic nebo vlasy vytvořené rozdělením a vytlačením hmoty z „hroudy“. Taktéž rostlinné dekory mají velmi graciózní modelace i subtilní prvky, jako například lístky o síle několika milimetrů. Lísty a ovoce trčí do prostoru a dotýkají se podkladu jen na několika málo milimetrech plochy. Dílenskou prací jsou vtačovány - formičkové dekory hřebínků a rámování lunet (vejcovce, rozety, perlovce, dílky řádu Zlatého rouna, listovce, pletence...).

Technologie i složení jednotlivých částí nástavce Vstupního sálu odpovídají ostatním štukům. Stejně jako na nástavci krbu ve velkém horním sále jsou různé provedeny v probarveném štuku. Modelací odpovídá spíše autorovi subtilnějších modelací. Reliéf ve vstupním sále je polychromovaný, bez známek zlacení. V této podobě nemá v podstatě na Kratochvíli analogie, zároveň se však zapojuje do kontextu malířské výzdoby sálu. Fragmenty černých akcentů napovídají detailnější promalování odpovídající více charakteru malířské výzdoby než lokální polychromii hořejších sálů a kaple (? snad autorem polychromie Georg Widman). Oproti horním sálům, kde je polychromie nanášena stejně jako zlacení na vrstvičku lepu, je zde pojivem uhlíčitán vápenatý. Sytost pigmentů je výjimečná, charakteristická pro freskovou techniku.

Obr. 13 - Detaily štukové výzdoby klenby Zlatého sálu - modelační typologie vybraných částí.

3.2.8. Chemicko-technologický průzkum odebraných vzorků

Odběr vzorků byl zaměřen:

Na složení nečistot (růžový povlak).

Na důkaz či vyloučení zlacení.

Určení typu polychromie.

Srovnání zelené barevné vrstvy z výmalby sálu a z listů reliéfu.

Na složení původního štuk (světle šedý štuk, probarvený růžový štuk).

Na složení druhotných vysprávek a tmelů.

Seznam odebraných vzorků (podtržené vzorky byly vybrány k analýze, ostatní byly odebrány ke studijním účelům do laboratoře Fakulty restaurování Univerzity Pardubice)

V 1 – vzorek okrové polychromie (?zlacení) z lemu voluty na nástavci

V 2 – vzorek červené polychromie z kuličky perlovce na římse

V 3 – vzorek okrové polychromie (?zlacení) z oválné části perlovce na římse

V 4 – vzorek zelené polychromie z listu v rozích rámování figury

V 5 – vzorek zelené barevné vrstvy z výmalby v ploše východní stěny

V 6 – vzorek červené polychromie na růžici

V 7 – vzorek červené polychromie s černými akcenty na růžici

V 8 – vzorek okrové polychromie (?zlacení) z lemu rukávu pravé ruky figury

V 9 – vzorek okrové polychromie (?zlacení) z vejcovcového dekoru v rámování figury

V10 – vzorek světle šedého modelačního štuk z lístku v rámování figury

V11 – vzorek probarveného růžového štuk z růžice

V12 – srovnávací vzorek z rámování Zlatého sálu (66K), úlomek štuk z nedef. místa

V13 – tmel se zrnky původního jádrového štuk (?sádra)

V14 – stratigrafie štukových vrstev: 1. jádrový štuk 2. jemný modelační štuk 3. sádra

V15 – tmel z odstraněné rekonstrukce levé ruky (?sádra)

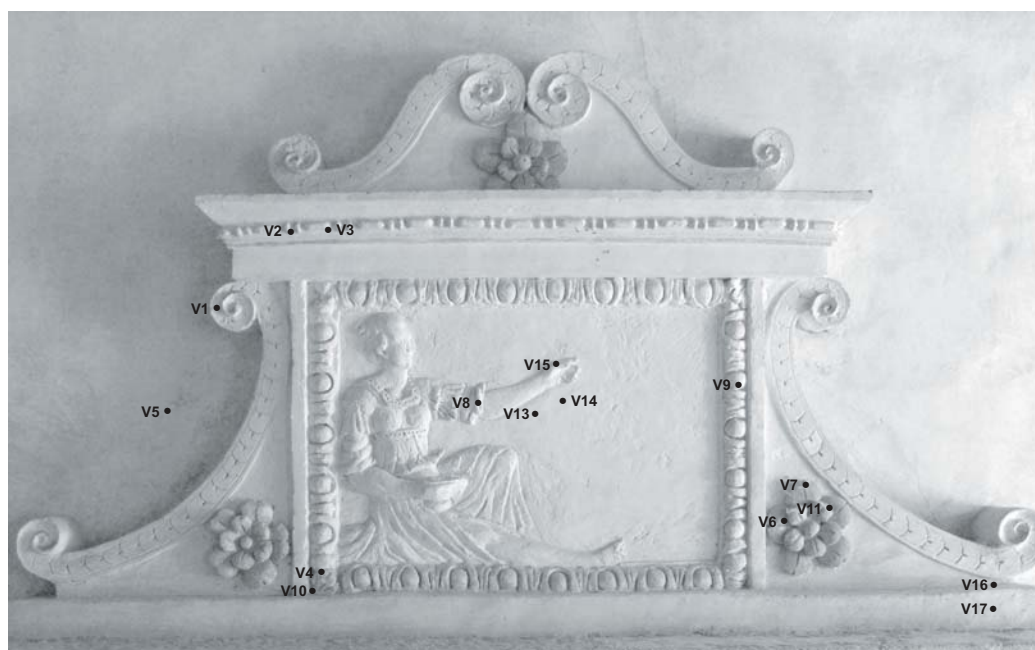
V16 – vzorek původní cihly z odstraněného tmelu v trhlíně v soklu

V17 – dřevěný špalík ze záspy z odstraněného tmelu v trhlíně v soklu

V18 - šedý štuk z lomové plochy po odstranění tmelu

V19 - jádrový štuk z rozety z lomové části odseparované plochy

V20 - růžový štuk z lomové plochy po odseparování přilepené části

Obr. 14 - Orientační schéma lokalizace vzorků - ve větším měřítku je zakres součástí grafické dokumentace

Obr. 15 - Lokalizace vzorku č. 1

Obr. 16 - Lokalizace vzorku č. 2 a 3

Obr. 17 - Lokalizace vzorku č. 4 a 10

Obr. 18 - Lokalizace vzorku č. 5

Obr. 19 - Lokalizace vzorku č. 6,7 a 11

Obr. 20 - Lokalizace vzorku č. 8

Obr. 21 - Lokalizace vzorku č. 9

Obr. 22 - Lokalizace vzorku č. 13 a 14

Obr. 23 - Lokalizace vzorku č. 15

Obr. 24 - Lokalizace vzorku č. 16 a 17

Obr. 25 - Lokalizace vzorku č. 18

Obr. 26 - Lokalizace vzorku č. 19 a 20

3.2.8.1. Růžový povlak

Lokálně se na povrchu štku nachází růžový povlak. Povlak má podobu jemného prášku a velmi snadno lze odstranit ometením štětcem nebo omytím vodou. V dalších prostorech přízemí, zejména v tzv. Dvořanské světnici (Lovecké jídelně) a ve Vstupním sále se tento povlak vyskytuje masivněji. Povlak však najdeme i na schodišti do prvního patra a to až do úrovně podest i na klenbě. Patrně souvisí se zvýšenou vlhkostí, jejíž hranici kopíruje.

V odebraném vzorku první analýzy které prokázaly hlavní složku povlaku je dihydrát síranu vápenatého (sádrovec), ale liší se charakterem od síranových krust. Ojedinele se v povlaku vyskytují částice síranu strontnatého, který bývá jako příměs v sádrovci nebo v průmyslové sádře. Tento vzorek byl ale prodiskutován a prohlášen restaurátory i technologiemi za neprůkazný, neboť byl odebrán v blízkosti sádrového tmelu a to zřejmě zkreslilo rozbor vzorku. Analýzy zadali kolegové v souvislosti s průzkumem výmalby Lovecké jídelny v roce 2008 (Jiří Čech, Jiří Bláha, Kateřina Krhánková, Zuzana Wichterlová). Analýzu růžových povlaků provedli Ing. K. Bayer, Ing. Tatiana Bayerová, 2008.

Další teorií, kterou autorka konzultovala s ing. Ivanou Kopeckou je původ povlaku jako produktu tzv. „mramorové bakterie“, která napadá kalcitové částice. Tato analýza je poměrně složitá a její rozbor a případný návrh na sanaci je v jednání pro případ, že by se i po restaurátorském zásahu začal růžový povlak znovu objevovat.

3.2.8.2. Chemicko-technologický průzkum odebraných vzorků složení štku

Chemicko-technologické průzkumy složení štku z reliéfu i ze zlatého sálu se víceméně shodují. Analýzy provedené Fakultou restaurování Univerzity Pardubice ing. Blankou Kolienkeovou (viz příloha č. 1) byly porovnány s analýzami z restaurátorského průzkumu horních sálů, provedeného ing. Dorotheou Pechovou (2005) a analýzami rozboru složení štku ze Zlatého sálu provedené v souvislosti s restaurováním Zlatého sálu (2006) z laboratoře AVU ing. Jiřina Přikrylová (viz příloha č. 2). Dále byly výsledky konzultovány s ing. Ivanou Kopeckou, která zpracovává samostatnou rešerši na složení renesančních šuků z Telče a Kratochvíle (viz příloha č.3). Všechny analýzy se shodují na složení původního štku jako čistě vápenného bez organických příměsí (ve vzorku č. R2r ze Zlatého sálu J. Přikrylová analyzovala v 1. vrstvě štku klíh, který však pochází z druhotného zásahu, tj. prosak z vrstvy č. 2, kterou je klížený vápenný nátěr).

Plnivem jsou kalcitová (vápencová, mramorová) zrna, v probarveném (růžovém) štku byla nalezena i zrna silikátová. Štuk obsahuje dolomitické příměsi a dle rozboru štuků Zlatého sálu též částice jílového minerálu pravděpodobně Illitu (viz příloha č. 2).

K analýze složení původního štku byla připojena mikrochemická zkouška pro potvrzení sádry ve tmelu (provedla autorka na místě zředěnou HCl 1:1 s vodou, po odpaření se vytvořily jehličkovité krystaly). Sádrový „pačok“ obsahoval i jiné složky, které způsobily jeho extrémní tvrdost a přilnavost k původnímu povrchu. Tyto analýzy byly provedeny v laboratoři FR UPce (viz příloha č.1).

3.2.8.3. Chemicko-technologický průzkum vzorků polychromie a pojiva barevné vrstvy

Na vzorcích polychromie byly prokázány pigmenty, které se též vyskytují v analýzách z ostatních částí vily. Tyto analýzy provedené Fakultou restaurování Univerzity Pardubice ing. Blankou Kolienkeovou (viz příloha č. 1) byly porovnány s analýzami z restaurátorského průzkumu horních sálů, provedeného ing. Dorotheou Pechovou (2005) a analýzami rozboru

složení štku provedené ing. Ivanou Kopeckou (viz příloha č. 3). Na štukovém reliéfu se vyskytují pigmenty (železitý okr, minium, pravděpodobně malachit nebo umělý malachit) nalezené i v ostatních částech vily. Pojivem barevných vrstev je uhlíčitán vápenatý.

4. Komplexní vyhodnocení doplňujících průzkumů

4.1. Vyhodnocení umělecko-historického průzkumu

Reliéf byl vyhodnocen jako původní reliéf z dílny Antonia Melany z let 1583-1589 s původní polychromií (? s podílem malíře Georga Widmana). Jeho ikonografické určení je pravděpodobně alegorie ctnosti Temperantia s atributy obětní miska s vodou, paprsky a pochodeň.

4.2. Vyhodnocení chemicko technologických analýz

Původní technologií je vápenný štuk s minimální příměsí dolomitických složek. Tento štuk je v různých dále barevně modifikován přidavkem drcené cihly (nebo červené hlíny) pro dosažení růžového podkladu. Polychromie je provedená al fresco s akcenty secco malby. Taktéž pigmenty jako minium a malachit jsou prokázány na původní malířské i štukové výzdobě ostatních sálů.

Pojivem tmelů je sádra, zřejmě klížená nebo povrchově napuštěná akrylátovým nebo butylakrylátovým prostředkem.

4.3. Vyhodnocení stavu restaurovaného díla

4.3.1. Stav kamene

Kámen je v dobrém technickém stavu, místy jsou patrné lokální opravy větších defektů, které jsou však strukturálně i barevně uspokojivé. Drobnější mechanické poškození byly ponechány. Na povrchu kamene jsou zřetelné fragmenty červené polychromie – malovaného mramorování. Barevnost i charakter mramorování odpovídá fragmentům na kamenných ostěních fasády vily. Na některých místech je patrné zčernání povrchu kamene, které svědčí o používání krbového tělesa v minulosti.

4.3.2. Stav štku

Povrch reliéfu je silně znečištěn prachovými depozity, pavučinami a zbytky muších hnízd. Lokálně se nacházejí trhliny a praskliny, které však nenarušují statiku objektu. Větší dutiny při poklepu charakterizuje zvuk oddělení omítkových vrstev od vyzdívky nástavce (pravý horní roh pole s figurou a pravá horní voluta). Lokálně se též nacházejí oddělené štukové vrstvy a uvolněné detaily. Soudržnost hmoty štku kolísá v závislosti na stupni mechanického poškození.

Povrch z velké části překrývají vrstvy nátěrů a tmelů. Zbytky nedočištěných druhotných nátěrů z předchozího restaurování se nacházejí především v hloubkách modelací. Další překryvnou vrstvou na původním povrchu je „pačok“, zřejmě z klížené či napuštěné sádry. Ze tmelu i překryvného pačoku byl odebrán vzorek pro mikrochemickou zkoušku na důkaz sádry. Je pravděpodobné, že jde o prostředek na bázi akrylátu nebo polybutylakrylátu (?dříve používané Paraloidy 44 nebo 66?). Tato tenká, obtížně odstranitelná vrstva se nachází především v okolí tmelů a doplňků. Tmely a převrstvení z poslední opravy překrývá i starší nečistoty a starší zásahy. Modelace je vlivem těchto zásahů značně deformovaná a zalitá. Mechanické poškození je značné, řada defektů byla vytmelena, přesto jsou na povrchu zřetelné škrábance a oděrky po nástrojích z předchozích čištění a odstraňování nátěrů. Toto mechanické poškození pochází z období, kdy přízemí vily sloužilo jako zemědělský objekt – sýpka, skladiště obilí) a z necitlivého čištění při předchozím restaurování.

4.3.3. Stav polychromie

Povrch barevných vrstev je poměrně hladký a byl pravděpodobně nanesen al fresco. Dochovaná barevná vrstva je poškozená především mechanickým čištěním při předchozích zásazích. Tam kde je okrová barevnost dochovaná je zachovalá a dobře přilnutá. Horší je stav červené polychromie, která je zpráškovatělá. Zelená polychromie je proti okrové a červené v silnější vrstvě a místy má sklony k odlupování. Na červené a zelené jsou zřetelné černé štětcové tahy, které zřejmě měly charakter stínování. Tyto jsou dochovány ve fragmentech a naznačují bohaté malířské zpracování povrchu. V hloubkách jsou nedočistěné nátěry z předchozího restaurování a lokálně na povrchu polychromie velmi tenká vrstvička našedlého nátěru.

Obr. 27 - Prachové depozity

Obr. 28 - Prach a pavučiny

Obr. 29 - Pavučiny

Obr. 30 - Prach a pavučiny

Obr. 31 - Trhliny statického původu, již v minulosti vytmelené.

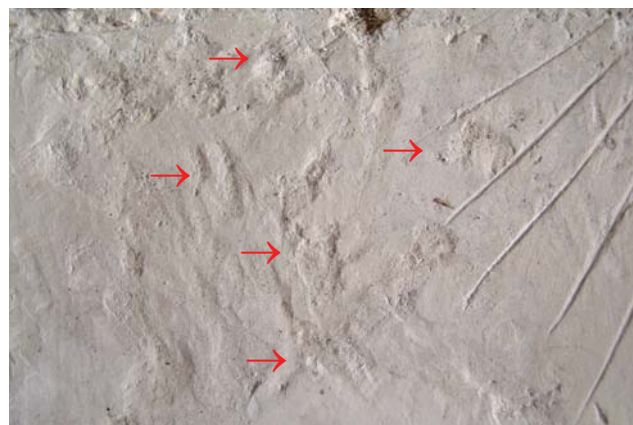

Obr. 32 - Trhlina statického původu, po odstranění tmelu.

Obr. 33 - Škrábance z předchozího restaurování

Obr. 34 - Škrábance z předchozího restaurování

Obr. 35 - Zalití hloubek druhotnými nátěry.

Obr. 36 - Sonda pod sádrový pačok - poškozený původní štuk až na jádrovou omítku.

Obr. 37 - Zalití modelace a nevhodné doplnění.

Obr. 38 - Zalití hloubek druhotnými nátěry.

5. Materiálové zkoušky

5.1. Zkoušky čištění

5.1.1. Zkoušky čištění povrchu štku

Mechanické metody suchou cestou – jemné vlasové štětce, odsátí vysavačem, skelné vlákno, kladívko, skalpel. Mokrý cesta: Odmývání několika druhů hub: mikroporézní houba, mořská houba, voda s detergentem (Propletal® 99 a 241, 5-10%)

Závěr: Na primární čištění prachových nečistot byla vyhovující metoda kombinace ometání vlasovými štětci s odsáváním vysavačem. V místech s dochovaným původním povrchem bylo dostačující odtupování nečistot mořskou houbou a teplou vodou. Použití detergentu se neosvědčilo, neboť po vyschnutí byl povrch štku mírně až silně hydrofobní v závislosti na míře nasákavosti povrchu. Voda odstranila růžový povlak, který se po vyschnutí již dále nevytvářel.

5.1.2. Zkoušky čištění druhotných vrstev

Metody kombinované – mechanicky skalpelem, kladívkem + naměkčení vodou s odsáváním přebytečné vody mořskou houbou. Metody kombinované – mechanicky skalpelem + naměkčení regulovanou párou, kyselina citrónová 3-5%.

Závěr:

Druhotné nedočištěné vápenné nátěry částečně neměkčila kyselina citrónová. Vzhledem k tomu, že nejde o souvislé vrstvy, ale fragmenty a místa v hloubkách modelace kyselina citrónová pronikala i k původnímu štku a částečně naměkčovala i štukové vrstvy a tudíž není v této fázi vhodným prostředkem k naměkčování. Taktéž aplikace páry naměkčila spíše původní štuk než překryvné vrstvy.

Nejoptimálnější postupem bylo mírné navlhčení povrchu překryvných vrstev vodou s lihem (10díílů vody na 1 dííl lihu) a mechanické snímání. Líh byl přidán do vody místo detergentu k podpoření smáčivosti překryvných vrstev. Při užití samotné vody tato po překryvných vrstvách spíše stékala a vsakovala se spíše do původního štku, který naměkčovala. Vzhledem k velmi tvrdé překryvné vrstvě klížené sádry a původní měkké štukové vrstvě pod ní, je nutné množství vody s lihem kontrolovat a odsávat přebytky houbičkou.

5.1.3. Zkoušky čištění barevné vrstvy

Mechanické metody suchou cestou – skelné vlákno

Mokrou cestou – odtupování kyselinou citrónovou

Závěr: Nejprve byly bílé šlemy na barevné vrstvě odtupovány štětciem 5% kyselinou citrónovou ve vodě. Tam kde kyselina nereagovala, bylo přistoupeno ke ztenčení tenkého šedo-bílého nátěru skleným vláknem. Sklené vlákno nebylo možné použít na detaily s červenou polychromií, kde byla barevná vrstva zpráškovatělá.

5.2. Zkoušky zpevňování, resp. materiálů pro fixáž barevné vrstvy a jejich koncentrací

Pro zkoušky fixážních materiálů byly vyzkoušeny prostředky: Paraloid® B 72 a Primal® AC35, Hydrogrund Lascaux a Klucel „E“. Prostředky byly aplikovány přes japonský papír Kashmir a posléze přitahovány vatovými tampóny.

Tyto zkoušky byly zaměřeny na koncentrace použitých fixází, jejich účinnost, způsob aplikace, změny barevnosti originálu (ztmavnutí barevné vrstvy), změnu nasákavosti povrchu. Od každého fixážního prostředku byly vyzkoušeny různé koncentrace. Po vypaření/odtěkání rozpouštědla bylo zkoušeno odmyváání vatovými tampóny na pinzetě.

A. roztok Paraloidu® B 72 v xylenu 3% - mírné ztmavnutí povrchu nedochází ke zpevnění barevná vrstva se zprašuje

4% - mírné ztmavnutí povrchu dochází ke zpevnění šupin i zpráškovatělé vrstvy, ale povrch má oproti původnímu na hladkých místech mírný lesk

Celkově je problém díky velké těkavosti s přitahováním barevné vrstvy, červená barevná vrstva se měla tendenci otisknout na japonský papír.

B. Primalu® AC35 v lihu 2% - žádná změna povrchu, dostatečně zpevní okrovou, červená se zprašuje

3% - mírné zvýraznění povrchu, zpevní dostatečně šupinky i červenou zpráškovatelou, lepší rychle nemusí se čekat před přitahováním, snadná kontrolovatelná aplikace.

C. Klucel® E v lihu

2% - žádná změna povrchu, zpevní jen tenkou vrstvou (okrové na vejcovcích), červená se zprašuje

3% - žádná změna povrchu, zpevní jen tenkou vrstvou (okrové na vejcovcích), červená se zprašuje

D. Hydrogrund® Lascaux ve vodě

3% - mírné ztmavnutí, dobré zpevnění, ale hůř se nanáší a přitahuje („klouže“ tampon)

Závěr:

Pro zpevnění barevné vrstvy se ukázalo nejoptimálnější zpevnění 3% disperzí Primalu® AC35 v lihu, aplikované štětcem přes japonský papír a následné přitážení vatovými tampónky.

Obr. 39 - Zkoušky zpevňovacích materiálů

6. Koncept restaurátorského zásahu

6.1. Restaurátorský záměr

Záměrem je restaurovat reliéf s maximálním dochováním původních povrchů i hmoty, odstranit znečištění, překryvné vrstvy a tmely, které poškozují štuk po stránce technologické a zároveň deformují diletantskou modelací jeho renesanční charakter.

Zásadním principem bude opakovatelnost zásahu. Nedílnou součástí je konsolidace (zpevnění štukové hmoty, zajištění degradované barevné vrstvy, injektáže). Druhotné vysprávky nebudou vzhledem k jejich složení (sádra) a výtvarné kvalitě respektovány a budou odstraněny. Takto se otevře i cesta k hloubkové konsolidaci původního štku.

Postup tmelení a rekonstrukce jednotlivých částí bude upřesněn po odstranění tmelů. Míra doplňků a barevná retuš bude sledovat základní koncepční linii restaurování štukové výzdoby v ostatních sálech vily (zejména Zlatého sálu, Zlatého pokoje a Pracovny v 1. patře zámku, které navazují na koncepci již dříve restaurované kratochvílské kaple Narození Panny Marie). Zároveň však je nutné k této části přistupovat individuálně, neboť jde zřejmě o jediný polychromovaný reliéf v objektu vily zámku Kratochvíle. Také je třeba přistupovat k reliéfnímu krbovému nástavci v kontextu s malířskou výzdobou klenby a zdí sálu ve které se nachází. Polychromie, kterou předchází zásahy potlačily bude rehabilitována a retušována. Jednotlivé kroky budou upřesňovány v konzultacích s vedoucím pedagogem a zástupci NPÚ. Vzorky tmelení, kresebná příprava a zkoušky retuší barevné vrstvy budou nedílnou součástí restaurátorského zásahu.

V průběhu prací, vždy před jednotlivými etapami, bude provedeno testování navrhovaných prostředků a způsob jejich aplikace. Koncentrace a míra použití by měla být vždy minimálně nutná, pro zachování díla.

Stávající stav původní realizace, jednotlivá poškození a druhotné zásahy budou dokumentovány fotograficky i graficky.

6.2. Návrh na postup restaurátorských prací - vychází z výsledků průzkumu a materiálových zkoušek

Štukový nástavec:

- očištění od prachových depozitů a hrubých nečistot
- očištění od druhotných nátěrů či jejich fragmentů, očištění od sádrového „pačoku“
- současně s čištěním upevnění fragmentů barevné podkladové vrstvy, polychromie
- zpevnění degradované omítky konsolidačním prostředkem na vápenné bázi, příp na bázi esteru kyseliny křemičité
- hloubková injektáž v místech dutin a v místech prasklin, trhlin a ztráty adheze štukové vrstvy od podkladu (injektážní směsí Ledanu D3 a mramorové moučky)
- revize a odstranění tmelů
- tmelení defektů a rekonstrukce chybějících štukových ornamentálních prvků; štuková směs bude složením, strukturou i barevností přizpůsobena původní hmotě štku a měla by vycházet z historické technologie zjištěné analýzou složení původní hmoty).
- barevné zapojení a patinace tmelů (tónované vápenné mléko)
- retuš a případná rekonstrukce polychromie nebo zlacení (pojivo bude upřesněno po zkouškách reverzibility retuší)

Kámen:

- očištění od prachových nečistot
- očištění fragmentů druhotných nátěrů – s ohledem na možné fragmenty původní polychromie, kterou je nutné zachovat
- revize tmelů minimální
- tmelení defektů umělým kamenem na minerální bázi (se žulovou drtí), který bude barevně i strukturálně odpovídat původní hmotě kamene, a lokální retuš k zapojení tmelů
- náznaková rekonstrukce mramorování - tento krok se ukázal nezbytným v kontextu s retuší ostatních kamenných ostění ve Vstupním sále.

7. Dokumentace restaurátorských prací

7.1. Čištění hrubých nečistot

Povrch byl nejdříve ometen jemnými vlasovými štětci v kombinaci s odsáváním vysavačem. Dále následovalo odmyváání nečistot houbou s teplou vodou, případně kartáčky s vlákny s umělé hmoty (zubní kartáčky). Odmývána nebyla místa s dochovanou polychromií.

7.2. Snímání druhotného překryvného nátěru (pačoku)

Navlhčení povrchu překryvných vrstev a zbytků nátěrů v hloubkách vodou s lihem (10 dílů vody : 1 díl lihu) a mechanické snímání skalpely a kladívky. Snímání překryvných vrstev probíhalo postupně, docházelo tak k postupnému ohraničování tmelů a doplňků, v této fázi neodstraňovaných. Separace sádrových tmelů od původního nezpevněného štuků šla velmi obtížně a bylo ji nutné kombinovat s injektáží. Původní štuk pod tmely se většinou nedrotil, ale odlupoval v malých šupinkách. Injektáž proto spočívala v podinjektování šupinek řídkou suspenzí minerálního groutu Ledan D3 s mramorovou moučkou (3 díly Ledanu : 1 dílu mramorové moučky). Po jednodenním vyschnutí groutu pokračovalo postupné odstraňování překryvů. V místech, kde byla vrstva sádrového pačoku velmi tenká se její separace neobešla bez ztráty původní štukové hmoty. V těchto místech (v ploše za figurou) byl proto pačok pouze ztenčen přebroušením jemným smirkovým papírem.

Obr. 40 - Postup odstraňování pačoku a sádrových tmelů, šipkou označena hranice odkryvu

Obr. 41 - Postup odstraňování překryvných nátěrů, šipkou označena hranice odkryvu

7.3. Odstranění druhotných tmelů a doplňků

Odstranění doplňků bylo opět provedeno téměř výhradně postupným odebíráním skalpelem. Pouze štuk bočních volut šel po ohraničení šetrně odsekat dlátkem bez rizika. Důvod pro odstranění tmelů tvořila především nevyhovující technická kvalita sádry. V hloubce zpráškovatělá sádra doplňků s tvrdou povrchovou vrstvou (pačokem) nešla upravovat (ve Zlatém sále byly některé doplňky provedené ve štuku složeném z plniva a pařížské sádry ponechány a tvarově upraveny). Navíc se sádra bez plniva jevila jako nepříjemná i z hlediska hladkého povrchového vzhledu, který byl nevyhovující oproti zrnitému povrchu štuků. Dalším a neméně zásadním důvodem byla diletantská modelace doplňků. Doplňky navíc překrývaly a převrstvovaly i předchozí nedočistěné nátěry, které přispívaly k deformaci jednotlivých tvarů.

Obr. 42 - Postup odstraňování pačoku a sádrových doplňků

1	2
3	4

1 - sádrový tmel před zásahem

2 - ohraničení tmelu

3 - postupné odstraňování tmelu, pod tmelem nečistoty a hnízda hmyzu (označeny šipkou)

4 - odstranění tmelu části vlasů a čela a odstranění nečistot

7.4. Zpevnění nesoudržného štku

Po odstranění tmelů vyvstala nutnost lokálně zpevnit nesoudržná místa. Téměř výhradně šlo o otevřená místa po odstraněných tmelech. Toto zpevnění bylo provedeno dvoufázově. Nejprve byl štuk opakovaně penetrován vápennou vodou a to 30x vždy do úplného nasycení. Cca v 80% míst byla tato konsolidace dostačující, navíc docházelo k druhotnému efektu (v tomto případě pozitivnímu) a to ke snížení nasákavosti lůžek pod tmele. Původní modelační štuk je extrémně nasákový a při zkouškách tmelení docházelo k rychlému odsychání naneseného tmelu a to i přes precizní provlhčení tmeleného místa (pozn. aplikace vody při všech procesech však musela být kontrolována neboť při masivním provlhčení byla barevná vrstva náchylná k poškození). Nanášení menších tmelů a doplňků á la prima tak bylo ztížené (časté prasklinky a trhlinky) a doplňky měly tendenci při vysychání odpadávat. Po aplikaci vápenné vody se situace zlepšila.

Další fáze probíhala až po hloubkovém zpevnění injektážním groutem a jeho vyschnutí. Extrémně zvětřalá místa s odhalenou jádrovou maltou se nadále drolila a bylo nutné je dozpevnit, aby hmota štku neutrpěla při následném tmelení (a případně i následném odstranění tmelů při dalším restaurování). Pro konsolidaci těchto míst byl zvolen organokřemičitý zpevňovací prostředek IFEST OH 50%, aplikovaný štětcem 4x „wet to wet“. Po tomto zpevnění následovala 3 měsíční technologická pauza (souvisela s dokončovacími pracemi na interiérové expozici). Tato místa byla zanesena do grafické dokumentace (12.6.).

7.5. Fixáž polychromie

Pro zpevnění barevné vrstvy se ukázalo neoptimálnější zpevnění 3% disperzí Primalu® AC35 v lihu, aplikované štětcem přes japonský papír a následné přitažení vatovými tampónky různých velikostí dle přístupnosti modelace.

Obr. 43 - Nanášení fixážního prostředku přes japan

Obr. 44 - Přitahování tampónky

7.6. Injektáž dutin

Uvolněné části a místa se ztrátou adheze ke zděnému jádru byly nainjektovány Ledanem D3. Vzhledem ke své vysoké pevnosti byl Ledan D3 míchan s mramorovou moučkou v poměru 2 : 1. Aplikace probíhala do předvrtaných děr zbavených prachu a provlhčených pomocí injekčních stříkaček a jehel. Injektáž měla za cíl vytvořit můstky mezi separovaným štukem a vyzdívkou nástavce, nikoliv vyplnit celou dutinu. Oddělení omítek se zřejmě nacházelo v místě dřívější statické trhliny, proto byla injektáž napouštěna do děr blíže k povrchu, kde vytvořila záchytné body. Tam kde odstranění tmelu umožňovalo obnažení trhliny (pod pravou boční volutou) došlo k vyplnění statické trhliny řídkou jádrovou maltou s přidáním cca 5% suspenze Ledanu D3.

Viz. 12.6. Grafická dokumentace (lokalizace injektovaných míst)

Obr. 45 - Aplikace groutu do navrtaných děr.

Obr. 46 - Aplikace groutu do navrtaných děr.

7.7. Lepení

Původní části přilepené na sádru byly po navlhčení šetrně skalpelem odstraněny. Ze styčných ploch byla sádra opět skalpelem a skelnou tužkou odstraněna. Tyto prvky byly opětovně přilepeny na navlhčený podklad zatupovaný kaší samotného minerálního groutu Ledan D3.

Obr. 47 - Kulička a váleček vejcovce přilepený na sádru a vlivem toho vystupují nad ostatní články.

Obr. 48 - Odstraněná kulička s nánosem sádry.

7.8. Tmelení plošných defektů

Zkoušky tmelů byly zahájeny až po očištění a odstranění doplňků. Pro tmelení jádra byl namíchána střednězrnná jádrová vápenná malta s odsátými velkými zrny (frakce cca do 0,5mm).

Složení jádrové malty:

Vápno : písek v poměru 1:3. Písek na hrubý tmel byl použitý kombinací plaveného a kopaného v poměru 3:1 plavený : kopaný.

Složení jemného modelačního štuku:

Finální verzi štuku předcházely poměrně zdlouhavé zkoušky jak výběru plniv, tak poměrů plniva vůči pojivu. Nejprve bylo třeba vybrat složení plniv. Požadavky na plnivo: široká škála jemnozrnných frakcí, světle šedá barva s černými tečkami. Dále bylo třeba určit pojivo a případné modifikace tmelu. Ve vzorcích byla identifikována bílkovina a slabá hydraulická frakce.

Pro míchání poměru plniv a pojiva byly určeny odměrky větší = 450ml a menší = 200ml.

Vybrané složky byly kombinovány, tyto kombinace zaznamenávány a nanášeny na zkušební plochu defektů z boku volut. Dále byly vytvořeny kuličky s propíchnutými středy a jemné lístky – repliky z rostlinných dekorů *Zlatého sálu*. Při zkouškách byla sledována hlavně tyto kritéria: tažnost tmelu, modelační vlastnosti, možnost úpravy povrchu do hladké krusty, praskání ve hmotě, praskání od okrajů.

Složení 1 dávky výsledného světle šedého modelačního štku – celkem 7 složek

Složení plniva:

1. Čistě vápenný vnitřní štuk Cemix přesátý přes jemné síto. Tato směs byla zvolena pro svoje světle šedé zabarvení plniva. Taktéž bylo záměrem přidat do směsi malý podíl vápenného hydrátu, který tato směs obsahuje (novodobá štukatérská tradice pro zlepšení tažnosti vápna) = 1350ml (3 větší odměrky)
2. Křemičitý stříličský písek TS25 = 400ml (2 menší odměrky)
3. Moučka mramorová = 600ml (3 menší odměrky)
4. Křída plavená = 400ml (2 menší odměrky) – přídavek malého množství křídly výrazně zlepšil modelační práci na velmi jemných tmelech.
5. Rovná polévková lžice drceného uhlí přesátého přes jemné síto a následně z něj byla ve vodě odplavena prachová frakce.

Složení pojiva:

6. Vápno vzdušné hašené = 600ml (3 menší odměrky)
  7. Klihová voda = 400ml (2 menší odměrky) 5% ve vápenné vodě. Klih byl předem naložen ve vodní lázni do vápenné vody. Tato klihovo-vápenná voda byla též v průběhu práce používána na namáčení špachtlí a štětců při modelování a případně na ředění suššího tmelu.
- + vápenný hydrát obsažený v prefabrikovaném štku

Do základního tmelu nebyla přidána hydraulická frakce nalezená ve vzorcích, aby výsledný tmel byl méně pevný než původní štuk. Špetku metakaolínu však bylo nutné přidat do rekonstrukce prstů na levé ruce neboť zde se nedařilo ze základní hmoty namodelovat prsty najednou a la prima (pouze při postupném nanášení, což se odráželo v modelační kvalitě).

Výsledkem tohoto složení byla jemnozrná světle šedá hustá štuková hmota, jehož příprava probíhala hnětením). Směs se chovala podobně jako těsto. Přibližný poměr pojiva: plnivu je 1:2,5 (resp. 1:2,6 pokud počítáme po odsátí hrubší frakce v Cemixu poměr pojiva a plniva 1: 2).

Složení 1 dávky výsledného růžového modelačního štku – celkem 7 složek

Složení plniva:

1. Čistě vápenný vnitřní štuk Cemix přesátý přes jemné síto = 100ml (1/2 menší odměrky)
2. Křemičitý stříličský písek TS25 = 300ml (1,5 menší odměrky)
3. Moučka křemičitá SUK = 100ml (1/2 menší odměrky)
4. Křída plavená = 100ml (1/2 menší odměrky)
5. Drcená cihla přesátá přes jemné síto naložená ve vodě = 300ml (1,5 menší odměrky)

Složení pojiva:

6. Vápno vzdušné hašené = 300ml (1,5 menší odměrky)
7. Klihová voda – 200ml (1 menší odměrka) 5% ve vápenné vodě. Klih byl předem naložen ve vodní lázni do vápenné vody. Tato klihovo-vápenná voda byla též v průběhu práce používána na namáčení špachtlí a štětců při modelování a případně na ředění suššího tmelu..

7.9. Doplnění chybějící modelace

7.9.1. Hlava figury

Příprava kresebných podkladů pro rekonstrukci obličeje a části vlasů na základě studia historických fotografií, grafických předloh a analogií ve štukové výzdobě Zlatého sálu.

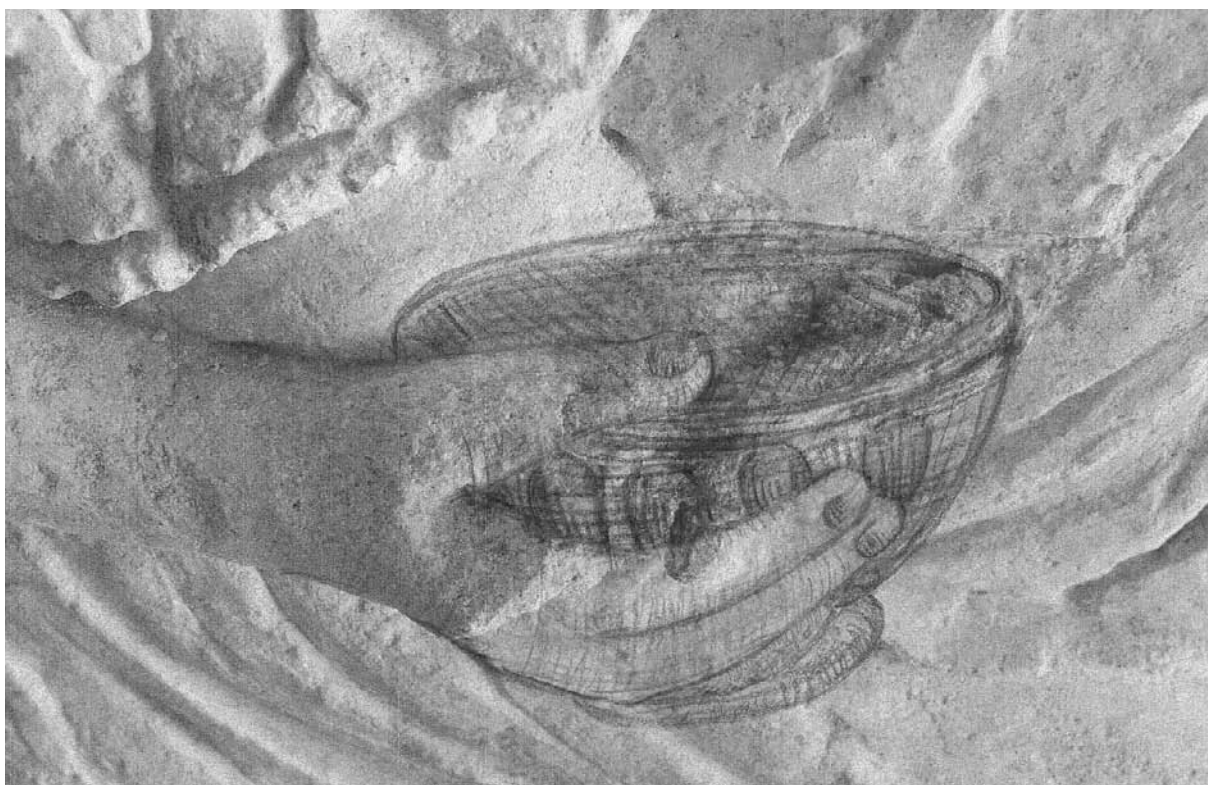
1	2
3	4
5	

Obr. 49 - Kresebná příprava hlavy Temperantie
1- 4 - předlohy z klenby Zlatého sálu
5 - zákres do oslabené fotografie

7.9.2. Ruka s kalichem (miskou)

Příprava kresebných podkladů pro rekonstrukci kalichu na základě studia historických fotografií, grafických předloh a analogií ve štukové výzdobě Zlatého sálu.

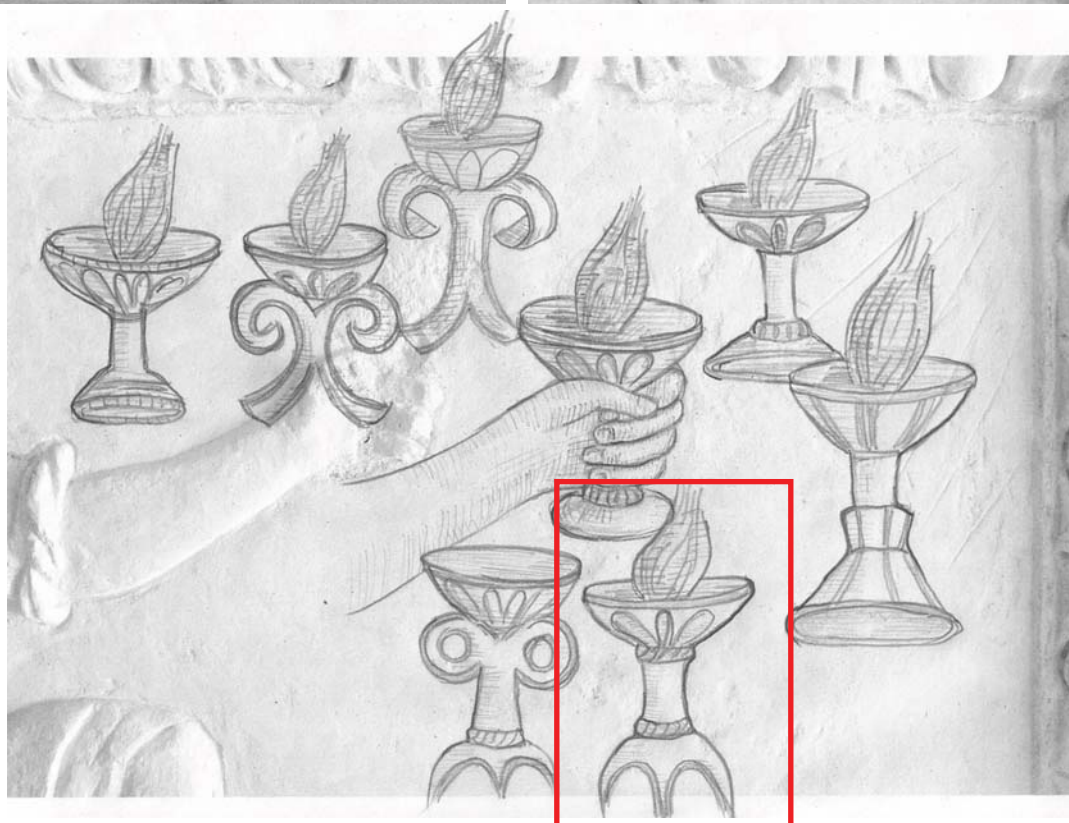
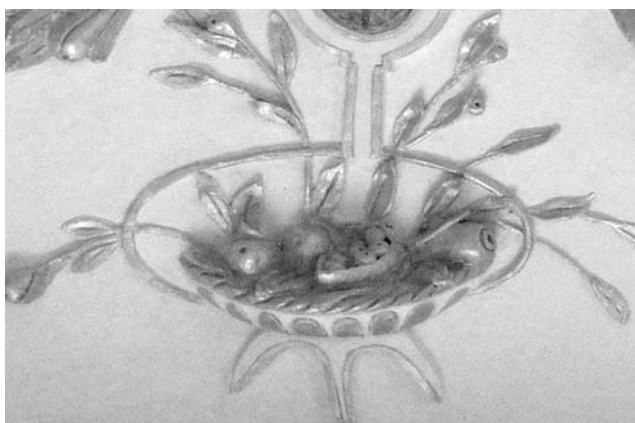
$\frac{1}{3} \frac{2}{4}$
5

Obr. 50 - Kresebná příprava pravé ruky s kalichem
1- 4 - předlohy z klenby Zlatého sálu
5 - zákres do oslabené fotografie

7.9.3. Ruka s pochodní

Příprava kresebných podkladů pro rekonstrukci kalichu na základě studia historických fotografií, grafických předloh a analogií ve štukové výzdobě Zlatého sálu.

$\frac{1}{3} \frac{2}{4}$
5

Obr. 51 - Kresebná příprava hlavy Temperantie
1- 4 - předlohy z klenby Zlatého sálu
5 - zakres do oslabené fotografie

7.9.4. Voluty

Voluty po stranách nástavce byly provedeny v sádrovém tmelu na cementovém jádru. Tvarově neodpovídaly původním volutám. Oproti původním volutám, které mají nepatrné prohnutí ve středu válce a jsou poměrně pravidelné se doplňky rozšiřovaly se směrem ode zdi a byly šišaté. Zatočení pásků volut i vtačovaná kresba taktéž neodpovídaly původnímu charakteru.

Rekonstrukce byla provedena dle otisků původních volut. Jádro armované cihlami, lepenými jádrovou maltou, vystavělo základní tvar. Na zavadlou jádrovou omítku byla provedena z ruky modelace jemným štukem.

1	2
3	4
5	6

Obr. 52 - Postup odstraňování sádrových zakončení volut
1,2 - sádrové tmely
3,4 - odstraněné voluty, zřetelný otisk původních volut
5,6 - jádro armované cihlou

1	2
3	4
5	6
7	8

Obr. 53 - Postup odstraňování sádrových zakončení volut
1,2 - nanesení základní tvaru v jádrové maltě
3,4 - voluty po rekonstrukci jemným štukem
5,6 - voluty po rekonstrukci a po retuši
7,8 - stav po rekonstrukci a po retuši, pohled zhora

7.9.5. Růžice

Růžice po stranách pole s reliéfem byly provedeny v bílém sádrovém tmelu. Lístky neodpovídaly původním ani tvarově ani strukturálně. Oproti původním růžicím, které jsou provedeny v růžovém štku na jádrové omítce byly doplněné lístky menší, plošší a bez zářezů. Očištění povrchu a druhotných nátěrů definovalo sádrové tmely. Při navlhčení upadl původní list, při předchozím zásahu přilepený sádrou. Po šetrném odstranění doplňků se ukázal původní rytý rozvrh lístků růžice. Uvolněný list byl očištěn od sádry a přilepen kaší minerálního groutu Ledan D3, následně proběhla injektáž dalších uvolněných míst (označeno křížky). Současně s injektáží probíhala opakovaná penetrace vápennou vodou.

Obr. 54 - Postup odstraňování sádrových doplňků současně se zpevňováním a injektáží

$\frac{1}{3} \left| \frac{2}{4} \right.$

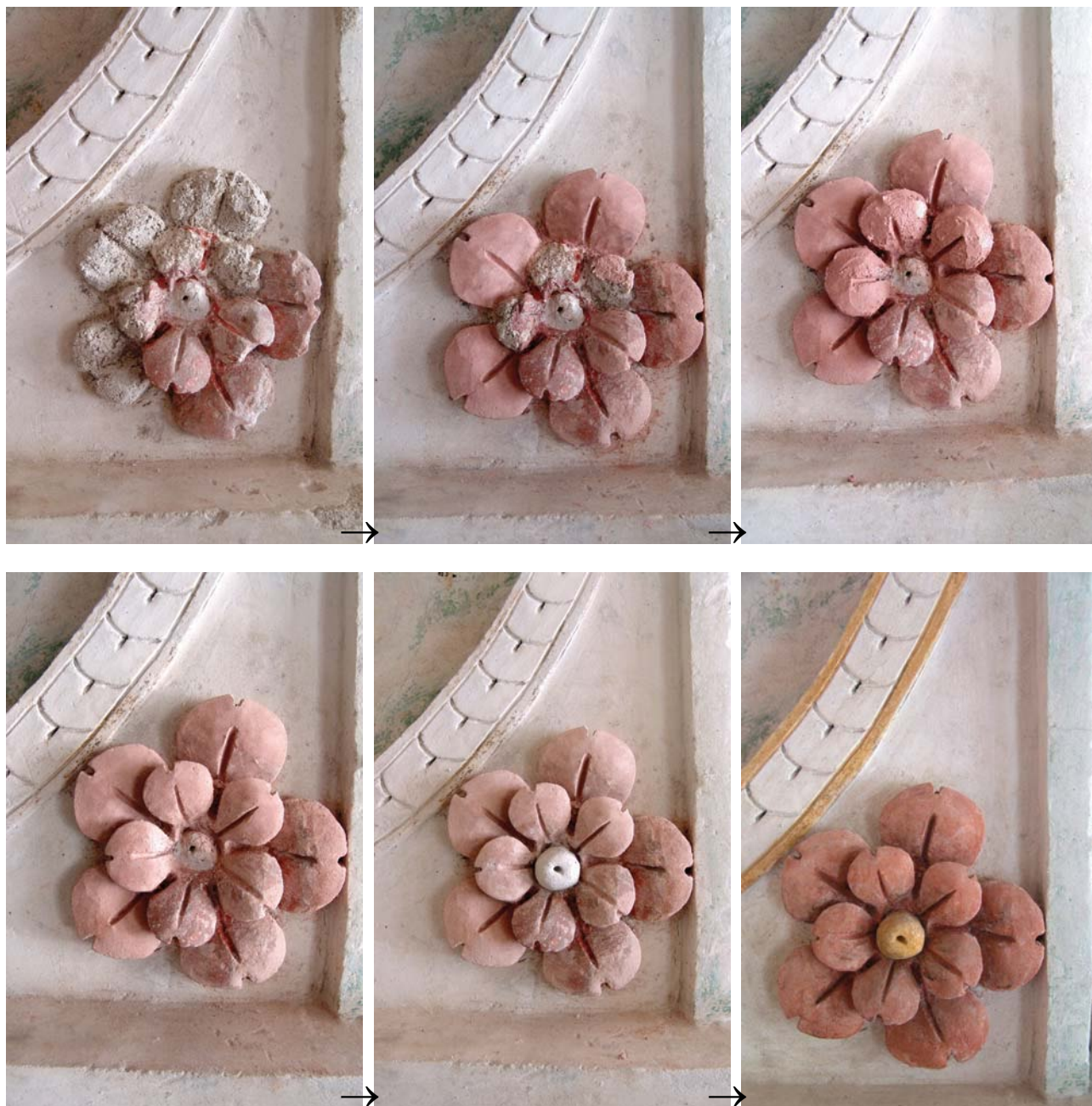
1 - bílé sádrové tmely - detail

2 - růžice před odstraněním doplňků (na římse upadlý původní list)

3 - růžice po odstranění všech doplňků (na římse původní list očištěný od sádry)

4 - injektovaný štuk a přilepené původní části

Rekonstrukce lístků růžice proběhla dle původních nálezů: na jádrové maltě růžový (cihlový) jemnozrný modelační štuk. Střed růžice byl doplněn v šedém modelačním štuku. Tvary dodržovaly původní rozvržení dané rytou kresbou a korespondovaly s fragmenty. Retuš polychromie na doplňcích též sledovala původní výstavbu barevné vrstvy.

Obr. 55 - Postup tmelení a retuše růžice

1	2	3
4	5	6

1 - nanesení jádrového štku

2,3,4 - postup tmelení

3 - růžice po vytmelení

4 - růžice po restaurování a retuši

7.9.6.Římsa

Profilace římsy na pravé straně byla provedena v cementové jádrové maltě se sádrovým povrchem. Sádra překrývala i souvrství nedočistěných nátěrů (označeno červenou šipkou). Profil neodpovídal původnímu tvarosloví. Rekonstrukce respektuje původní materiál i tvarosloví.

Obr. 56 - Postup odstranění doplňků a opětovné vytmelení pravé části římsy

1	2
3	4
5	

1 - sádrová římsa před zásahem

2 - postupné definování hranice tmelů

3 - stav po odstranění tmelů a doplňků

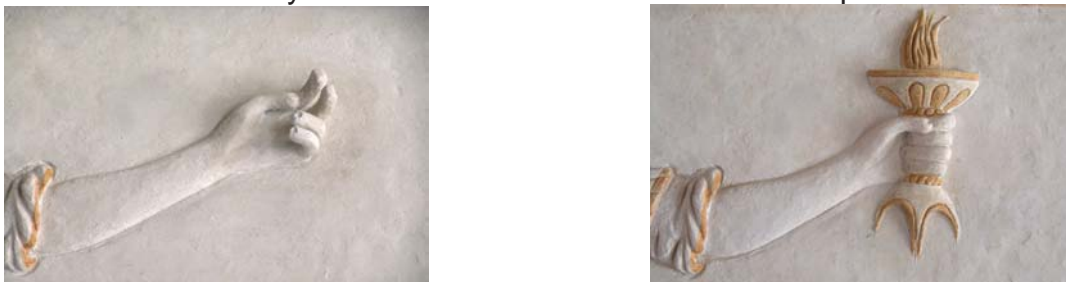
4 - nanesení jádrového štuky

5 - římsa po rekonstrukci jemným modelačním štukem a po retuši

7.9.7. Koncept doplnění levé ruky figury

V roce 2009, kdy proběhla hlavní část zásahu nebyla zřetelná ikonografie figurálního reliéfu. Památkový dozor proto navrhl doplnit ruku figury bez atributu. V rámci teoretické části práce autorka textu shromáždila podklady pro ikonografický koncept reliéfu. Navržený koncept alegorie Umírněnosti (Mírnosti, Rozvahy) koresponduje s myšlenkovou náplní výzdoby interiéru. Po konzultacích účastníci řízení označili určení za velmi pravděpodobné a následně rozhodli ve prospěch doplnění atributu „pochodně“ dle kresebných návrhů. Odstraněním rekonstrukce ruky bez atributu se ověřila reverzibilita doplňku.

Obr 57 - Ruka po dotmelení ruky bez atributu a s atributem pochodně

7.10. Retuše

Před retuší byl povrch tmelů podložen vápenným mlékem. Následně proběhlo podložení defektů v barevné vrstvě lazurní barvou v lokální barevnosti a poté lokální retuš spočívající v mírném ztmavování rekonstruovaných částí, dále retuš přechodů tmelů a původních částí. Pojivem retuše byla hydroxypropylcelulosa Klucel E ve vodě 3% (s malým přídavkem lihu 1:20 dílům vody a kapka volské žluči na 1l) s pigmenty: okr světlý francouzský, okr zlatý, umbra kyperská, čern železitá, červeň pompejská, rumělka, chromoxid tupý a malachit. Retuše jsou tak lehce separovatelné od původní barevné vrstvy zpevněné Primalem. V nepolychromovaných částech byly provedena lokální retuš k zapojení tmelů do barevnosti původní povrchu vápenným mlékem tónovaným pigmenty (umbra přírodní, francouzský okr světlý, černá).

Retuš byla provedena napodobivě avšak lazurněji než dochované fragmenty původní polychromie. Zelené akcenty polychromie byly po retuši odmyty pro jejich výraznou až modrozelenou barevnost, způsobenou zřejmě změnou pigmentu (malachitu) v alkalickém prostředí. Retuš v zachovaném avšak posunutém tónu působila nepřírozně. Z dochovaných fragmentů nebyly retušovány černé akcenty (stínování). Tyto části měly původně odezvu v bohatší polychromii, avšak jejich rekonstrukce by byla rozpačitá. Retušovány byly jen části, kde byla původní polychromie 100% prokázána.

Po retuši a kontextu s okolní výmalbou se reliéf jevil příliš čistě a výrazně, což potlačovalo jeho plasticitu. To bylo způsobeno především odkryvem značného převrstvení a velkým procentem tmelů. Plasticita povrchu a zapojení do kontextu místnosti s plošnou výmalbou stěn a klenby byla podpořena lazurní retuší ve dvou odstínech: tmavší „špinavá voda“ s umbrou kyperskou a špetkou železité černi na podpoření hloubek modelací (více na tmelených částech) a lazurní „líčkou“ řídké vápenné kaše s umbrou přírodní a špetkou světlého okru na podpoření vrcholků modelací.

Obr. 58 - Zkouška reverzibility retuší v zelené na lístku a na rámování

7.11. Náznaková rekonstrukce mramorování kamenného krbu

Po provedení retuší štukového nástavce a dokončení restaurování výmalby Vstupního sálu bylo přistoupeno k otázce prezentace kamenných ostění. Na většině kamenných ostění tohoto sálu byly dochovány fragmenty polychromie ve světle červené barevnosti. Povrch kamene však v minulosti překrývaly druhotné nátěry, při předchozích obnovách snímaných pemrlicí. V důsledku vlhkosti (spodní partie) a pemrlování došlo ke ztrátám barevných vrstev na kameni. V prostoru se zachovanou výmalbou stěn a vyretušovanou polychromií štukového krbového nástavce vypadal povrch surového kamene nepatříčně. Po provedení zkoušek retuší byla restaurátory ve shodě s památkovými pracovníky na kontrolním dni navržena retuš chybějící polychromie v lazurních tónech na kamenných ostěních a náznaková rekonstrukce mramorování na kamenném rámování krbu. Mramorování striktně dodržovalo barevnost a charakter malby zachovaný na překladech žulových ostění severní fasády (viz foto č. na straně č. 6).

$\frac{1}{3} \frac{2}{4}$

- Obr. 59 - Polychromie kamenných prvků Vstupního sálu
 1 - voluta krbu Vstupního sálu s ohořelými zbytky polychromie před retuší
 2 - voluta krbu Vstupního sálu s ohořelými zbytky polychromie před retuší
 3 - kamenný krb před retuší
 4 - kamenný krb po náznakové rekonstrukci mramorování

8. Použité materiály

Písek plavený maltový – z lokality Stráž nad Nežárkou
Písek kopaný – z lokality Suchdol
Sklářský písek jemný STJ 25, Aqua-obnova staveb
Křemičitá moučka SUK Aqua-obnova staveb
Mramorová moučka, Aqua-obnova staveb
Křída plavená, malířská Kittfort®
Vápno vzdušné bílé hašené, 2 leté – CL 90-Q, Kotouč Štramberk
Cemix® 033j, vnitřní štuk jemný (čistě vápenný), zrnitost 0,-0,4mm, LB Cemix, s.r.o.
Vápenná voda - zcezená přes vatové tampóny z vápna Kotouč Štramberk
Ledan® D3 (TC1 plus) - minerální grout; Tecno Edille Toscana
Metakaolín, Aqua-obnova staveb
Ífest OH 50 %, Imesta
Hydrogrund Lascaux, Deffner & Johann s.r.o
Primal® AC 35 - akrylátová disperze; Kremer Pigmente GmbH & Co. KG
Paraloid® B72 - kopolymer etylmetakrylátu a metylakrylátu, Röhm & Haas
Kluacel® E, Aqualon
Japonský papír, Kashmir, 11 g, Ceiba
Minerální pigmenty - Deffner & Johann (okry, černá)
Minerální pigmenty – Aqua obnova staveb (umbra přírodní)
Minerální pigmenty – Zlatá loď (umbra kyperská, malachyt, chromoxid tupý)
Propletal® 241 a 99 - detergent, Zschimmer & Schwarz
Destilovaná voda
Kyselina citrónová 5% ve vodě
Ethanol bezvodý - Penta
Xylen - Penta
Buničitá vata

9. Určení režimu památky

Je třeba zabránit mechanickému poškozování památky, chránit ji před kontaktem s vodou i jinými rozpouštědly a zamezit neodborným zásahům, byť dobře míněným (ometání pavučin, čištění apod.), ke kterým je třeba přizvat restaurátora.

10. Záruční doba

Záruční doba na provedené práce je 84 měsíců. Záruky se nevztahují na poškození způsobené třetími osobami nebo nedodržením doporučeného režimu památky.

11. Závěr

Restaurátorský zásah proběhl v souladu s restaurátorským záměrem a požadavky investora (Národního památkového ústavu), s využitím nových technologií a s vědomím požadavků na nejvyšší kvalitu zásahu. Došlo k prodloužení životnosti památky prostřednictvím přiměřené (minimálně možné) konsolidace štuky a fixáží barevné vrstvy.

Při restaurátorských opravách byl dodržován princip opakovatelnosti restaurátorského zásahu a reverzibility provedených tmelů a retuší. Druhotné zásahy z dvacátého století se revidovaly na základě nových technologických poznatků a zkušeností. Při rekonstrukci bylo striktně dbáno na renesanční rukopis, přejatý ze štukové výzdoby ostatních sálů. Přínosem práce bylo především seznámení s renesanční technikou modelovaného štku (*taille directe*).

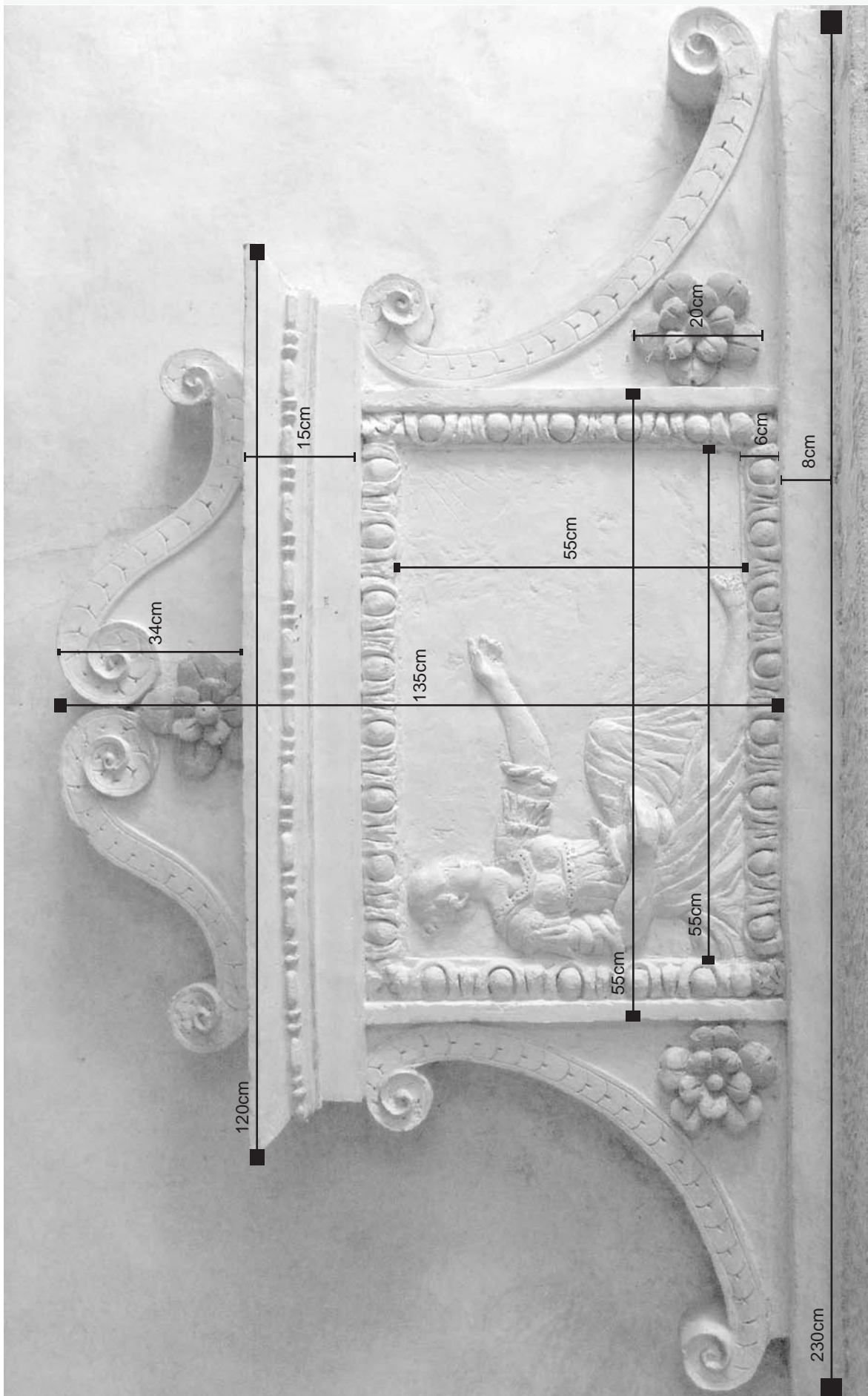
I když je restaurátorský zásah na štukovém nástavci výhradně dílem autorky pod vedením pedagoga, je třeba poukázat na předchozí spolupráci při restaurování štuků v prvním patře vily. Veškerým zásahům, včetně tohoto, předcházela spolupráce a přínosné diskuse s kolegy Jiřím Bláhou, Janem Brabcem, Jiřím Čechem, Kateřinou Krhánkovou a Zuzanou Wichterlovou. Zástupci investora a památkového dohledu (PhDr. Alena Horynová, Mgr. Votěch Lavička, Mgr. Petr Pavelec, Ing. arch. Ondřej Ševců, PhDr. Vojtěch Troup, Mgr. Zuzana Vaverková, a další) byli důležitým odborným článkem, poskytujícím všechny potřebné podklady a konzultace. Specifickými umělecko-historickými konzultacemi přispěl také bratr autorky Mgr. Pavel Waisser. Velkým přínosem byla technologická laboratoř Fakulty restaurování, vedená Ing. Karolem Bayerem, který je dlouholetým garantem průzkumů na zámku Kratochvíle (od roku 1999). Nejen všem uvedeným kolegům a pedagogům by autorka chtěla poděkovat za pracovní i životní zkušenosti zažité na Kratochvíli.

RESTAUROVÁNÍ POLYCHROMOVANÉHO RELIÉFU
NAD KRBEM VSTUPNÍ SÁL ZÁMKU KRATOCHVÍLE

GRAFICKÁ DOKUMENTACE

RELIÉF NAD KRBEM, VSTUPNÍ SÁL ZÁMKU KRATOCHVÍLE
12.1. GRAFICKÁ DOKUMENTACE - ROZMĚRY

V 12

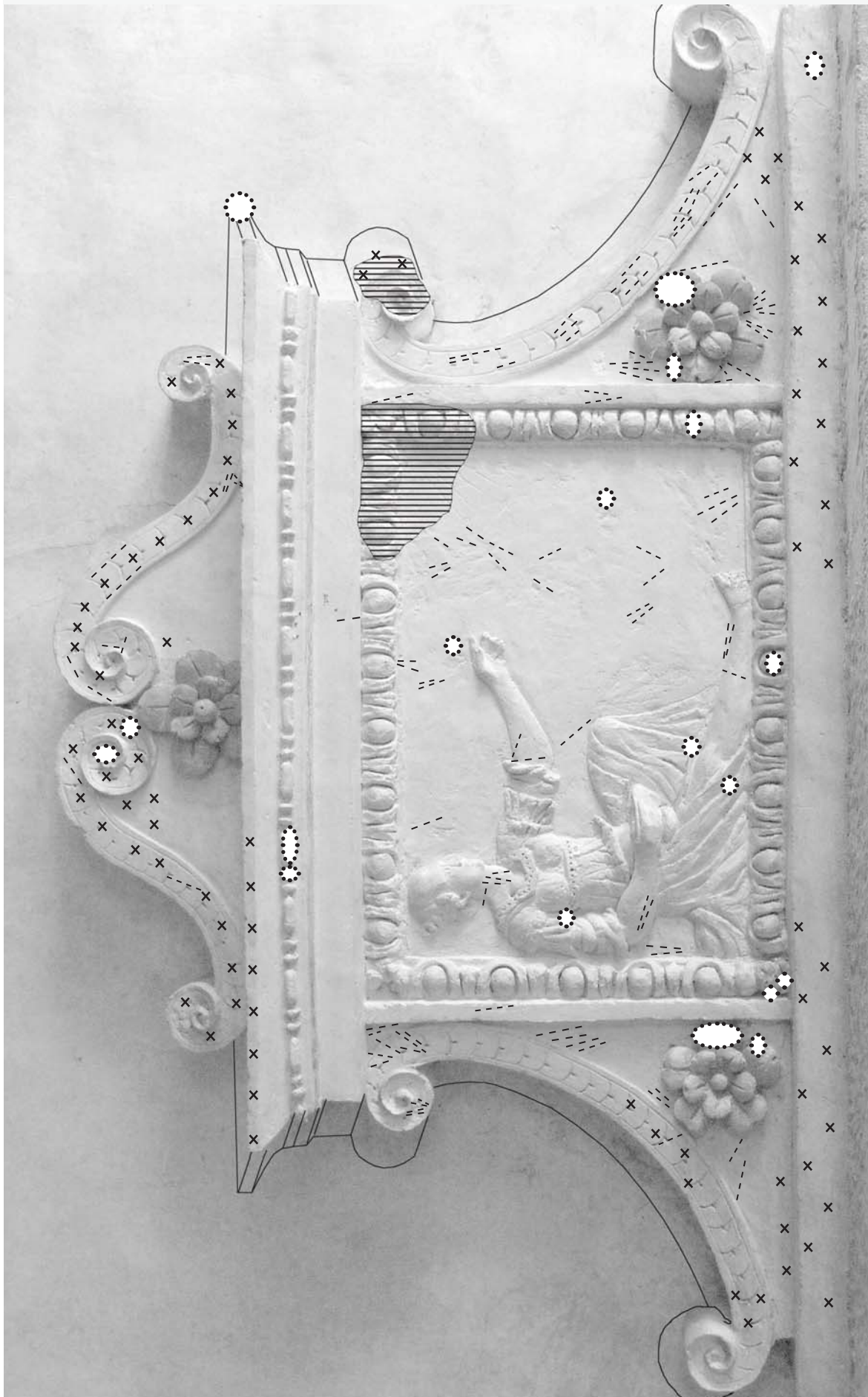
SROVNÁVACÍ VZOREK ŠTUKOVÉ VÝZDOBY ZLATÉHO SÁLU

•

MÍSTO ODBĚRU VZORKU

V 1 - 17

ČÍSLO VZORKU

RŮŽOVÝ POVLAK

ŠKRÁBANCE

TRHLINY, PRASKLINY

UVOLNĚNÉ ČÁSTI

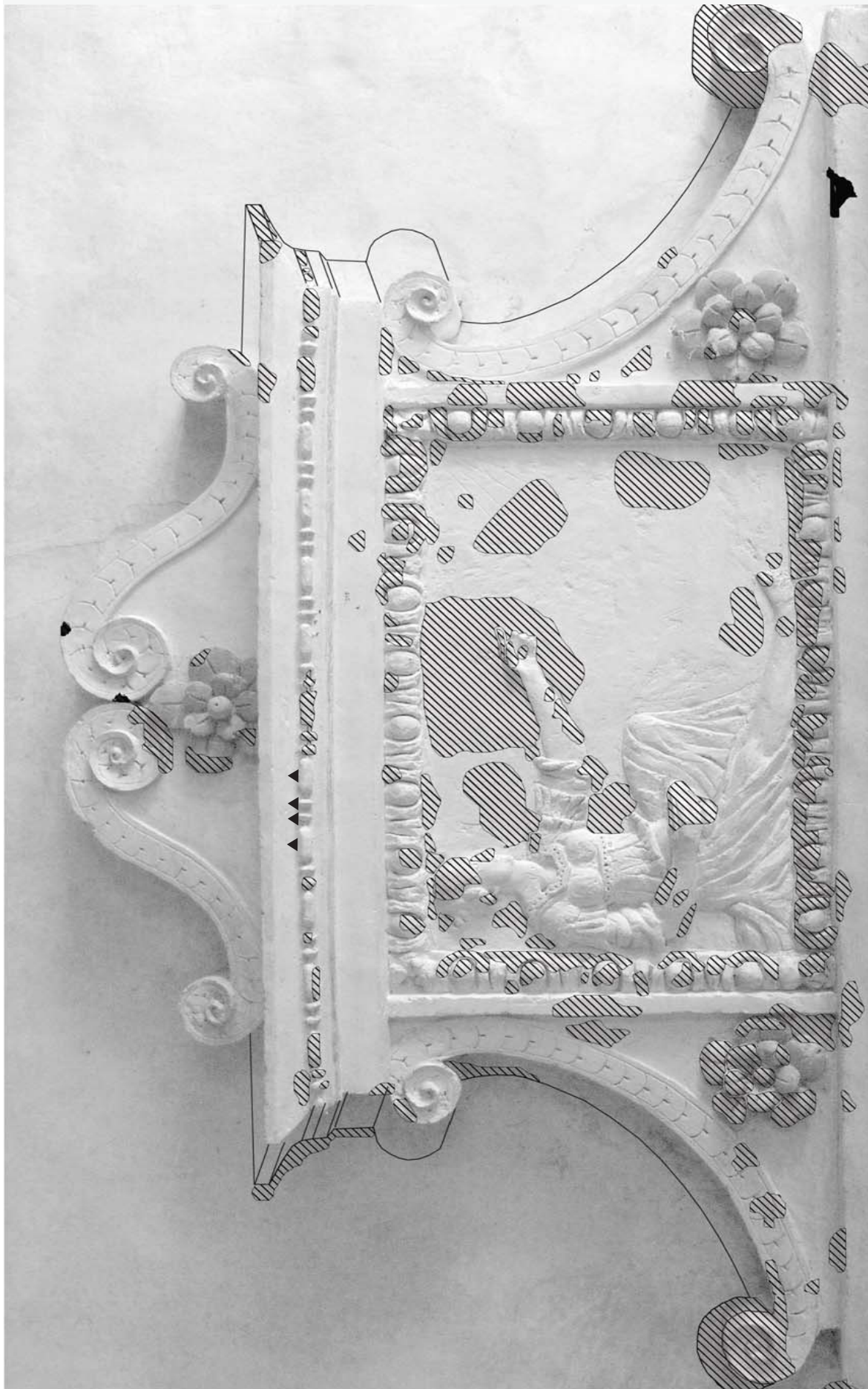
DUTINY

RELIÉF NAD KRBEM, VSTUPNÍ SÁL ZÁMKU KRATOCHVÍLE
12.4. GRAFICKÁ DOKUMENTACE- DRUHOTNÉ ZÁSAHY

45

PŮVODNÍ ČÁSTI PŘILEPENÉ SÁDROU

SÁDROVÉ TMELY

STARŠÍ TMELY

MÍSTO INJEKTÁŽE (VPICHU)

MÍSTO ZPEVNĚNÉ ORGANOKŘEMIČITANEM

RESTAUROVÁNÍ POLYCHROMOVANÉHO RELIÉFU
NAD KRBEM VSTUPNÍ SÁL ZÁMKU KRATOCHVÍLE

FOTODOKUMENTACE

OBR. 61. BOČNÍ POHLED NA KRB PO RESTAUROVÁNÍ

OBR. 60. BOČNÍ POHLED NA KRB PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 62. VOLUTOVÝ NÁSTAVEC KRBU PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 63. VOLUTOVÝ NÁSTAVEC KRBU PO RESTAUROVÁNÍ

OBR. 64. DETAIL ŘÍMSY PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 65. DETAIL ŘÍMSY PO RESTAUROVÁNÍ

OBR. 67. DETAIL VOLUTOVÉHO ZAKONČENÍ PO RESTAUROVÁNÍ

OBR. 66. DETAIL VOLUTOVÉHO ZAKONČENÍ
PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 68. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 69. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU V PRŮBĚHU ČISTĚNÍ (PRAVÁ POLOVINA PO ODKRYVU
DRUHOTNÝCH VRSTEV A TMELŮ)

OBR. 70. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO OČISTĚNÍ - ODKRYVU DRUHOTNÝCH VRSTEV A PO ODSTRANĚNÍ TMELŮ

OBR. 71. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO VYTMELĚNÍ (VYNECHÁNY SPORNÉ ČÁSTI: LEVÁ RUKA FIGURY A PAPRSKY)

OBR. 72. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO VYTMELENÍ A RETUŠI (DOPLNĚNA LEVÁ RUKA FIGURY BEZ ATRIBUTU)

OBR. 73. STŘEDOVÉ POLE RELIÉFU PO VYTMELENÍ A RETUŠI DOPLNĚNÍ ATRIBUTU POCHODNĚ A DOPLNĚNA RETUŠ PAPRSKŮ

OBR. 74. HLAVA FIGURY PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 75. HLAVA FIGURY PO ODKRYVU A ODSTRANĚNÍ TMELŮ

OBR. 76. HLAVA FIGURY PO VYTMELENÍ

OBR. 77. HLAVA FIGURY PO RETUŠI

OBR. 79. BOČNÍ POHLED NA HLAVU FIGURY PO DOPLNĚNÍ
MODELACE A BAREVNÉ RETUŠI

OBR. 78. BOČNÍ POHLAD NA HLAVU FIGURY PO ODKRYVU A OD-
STRANĚNÍ DOPLŇKŮ (V ÚSTECH ZŘETELNA PŮVODNÍ ČERVENĚ)

OBR. 81. DETAIL FIGURY (POPRSÍ) PO OČIŠTĚNÍ A ODSTRANĚNÍ
TMELŮ

OBR. 80. DETAIL FIGURY (POPRSÍ) PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 83. DETAIL FIGURY (POPRŠÍ) PO VYTMELENÍ A RETUŠI

OBR. 82. DETAIL FIGURY (POPRŠÍ) V PRŮBĚHU TMELENÍ

OBR. 84. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 85. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PO OČIŠTĚNÍ A ODSTRANĚNÍ TMELŮ

OBR. 86. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PO VYTMELENÍ

OBR. 87. DETAIL FIGURY (PARTIE PASU) PO RESTAUROVÁNÍ

OBR. 88. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 89. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PO OČIŠTĚNÍ A ODSTRANĚNÍ TMELŮ, KŘÍŽKY OZNAČUJÍ INJEKTOVANÁ MÍSTA

OBR. 90. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PO VYTMELENÍ

OBR. 91. DETAIL FIGURY (SEDÍCÍ PARTIE) PO RESTAUROVÁNÍ

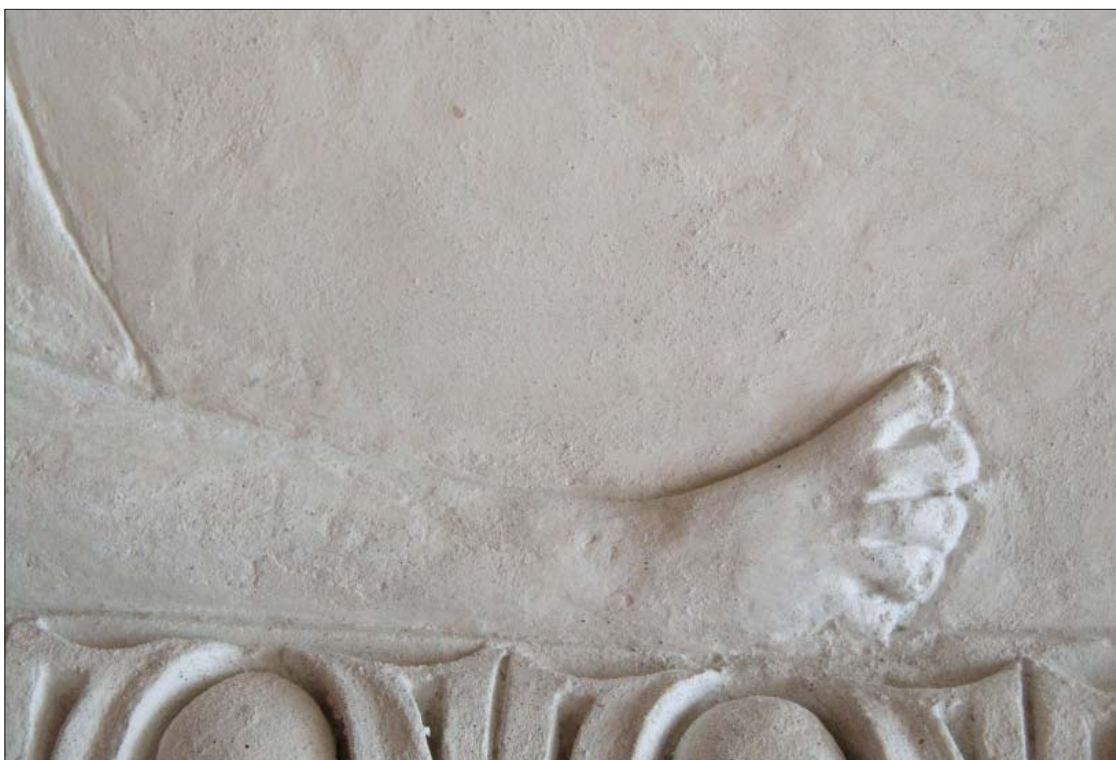

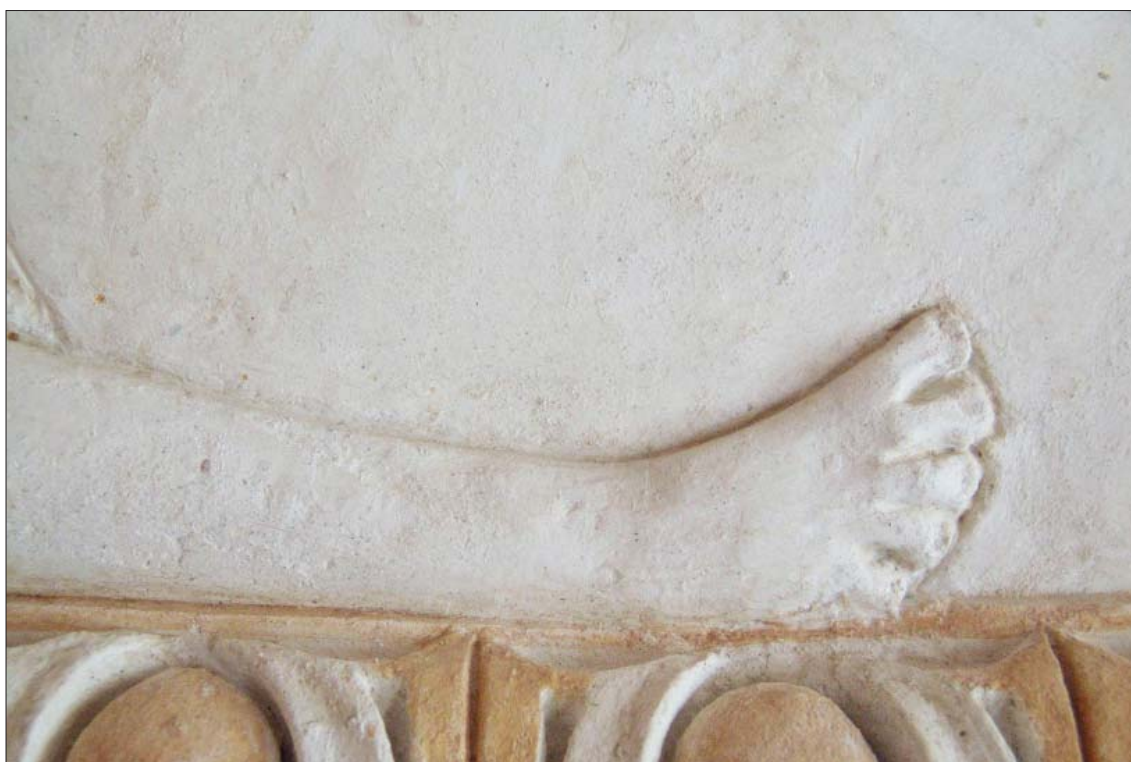
OBR. 92. NOHA FIGURY PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 93. NOHA FIGURY PO ODKRYVU A ODSTRANĚNÍ TMELŮ

OBR. 94. NOHA FIGURY PO VYTMELNÍ

OBR. 95. NOHA FIGURY PO DOPLNĚNÍ A PO RETUŠI

OBR. 96. KOLENO FIGURY A VRCHOLKY VEJCOVCE PO ODKRYVU A ODSTRANĚNÍ TMELŮ

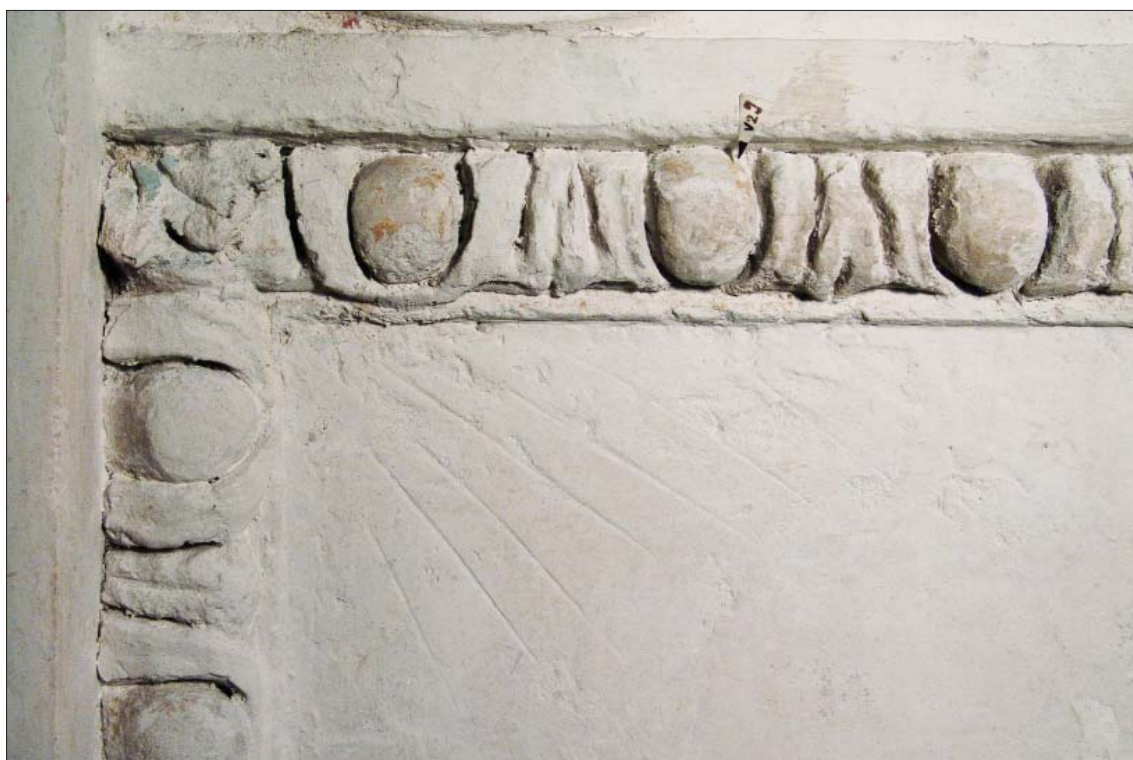

OBR. 97. KOLENO FIGURY A VRCHOLKY VEJCOVCE PO ODKRYVU A ODSTRANĚNÍ TMELŮ

OBR. 99. PRAVÝ HORNÍ ROH VEJCOVCOVÉHO RÁMU POLE S
FIGUROU PO ODKRYVU A PO ODSRTANĚNÍ TMEĚŮ

OBR. 98. PRAVÝ HORNÍ ROH VEJCOVCOVÉHO RÁMU POLE S
FIGUROU PŘED RESTAUROVÁNÍM

OBR. 101. PRAVÝ HORNÍ ROH VEJCOVCOVÉHO RÁMU POLE S
FIGUROU PO RETUŠI

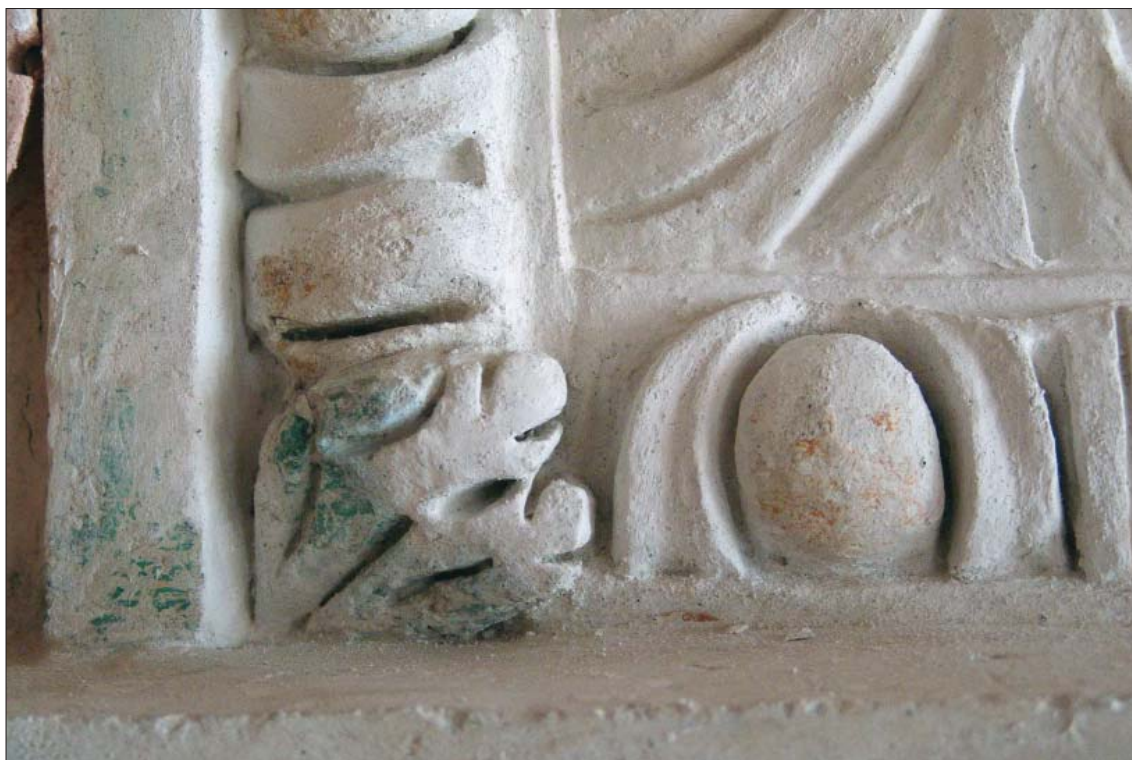

OBR. 100. PRAVÝ HORNÍ ROH VEJCOVCOVÉHO RÁMU POLE
S FIGUROU PO VYTMELENÍ

OBR. 102. LEVÝ DOLNÍ ROH RÁMU POLE S FIGUROU
PO ODSTRANĚNÍ TMELŮ

OBR. 103. LEVÝ DOLNÍ ROH RÁMU POLE S FIGUROU
PO VYTMELĚNÍ

OBR. 104. VSTUPNÍ SÁL PO RESTAUROVÁNÍ A INSTALACI NOVÉ EXPOZICE

OBR. 105. KRB SE ŠTUKOVÝM NÁSTAVCEM PO RESTAUROVÁNÍ

RESTAUROVÁNÍ POLYCHROMOVANÉHO RELIÉFU
NAD KRBEM VSTUPNÍ SÁL ZÁMKU KRATOCHVÍLE

PŘÍLOHY - LABORATORNÍ ZPRÁVY

PŘÍLOHA Č. 1

Chemicko-technologický průzkum štukové výzdoby zámku Kratochvíle

– štukový nástavec vlašského krbu ve Vstupním sále

Zadavatel průzkumu:

- Jana Waisserová, Zahořany 49, 252 10 Mníšek pod Brdy

Zadání průzkumu:

- *Stratigrafie barevných vrstev*
- *Identifikace pigmentů a pojiv*

Metody průzkumu:

- *Optická mikroskopie v dopadajícím světle* – provedeno na optickém mikroskopu OPTIPHOT2-POL (Nikon, Japan). Přítomnost organických vrstev byla pozorována na základě jejich luminiscence v UV světle.
- *Rastrovací elektronová mikroskopie s energiodisperzním analyzátozem (REM-EDS)* – provedeno na elektronovém mikroskopu JEOL JSM 5500 LV s analyzátozem IXRF s detektorem Gresham Sirius 10. Provedeno ve spolupráci s Ing. Milanem Vlčkem, CSc. ze Společné laboratoře chemie pevných látek AV ČR a Univerzity Pardubice.
- *Infračervená spektroskopie* – provedeno na infračerveném spektrofotometru s Fourierovou transformací (FTIR) Nicolet 380 s ATR krystalem.
- *Mikrochemické zkoušky.*

Popis metodiky:

- *Stratigrafie barevných vrstev* – vzorky byly zality do dentální pryskyřice Spofacryl. Byly vybroušeny příčné řezy vzorků. Nábrusy byly pozorovány pod mikroskopem v dopadajícím viditelném, modrém a UV světle při zvětšení 50x 100x a 200x.
- *Určení prvkového složení vrstev REM-EDS* – bylo provedeno na nábrusech připravených pro optickou mikroskopii v dopadajícím světle.
- *Určení druhu pojiva bylo provedeno z výluhu vzorku v chloroformu.*
- *Určení druhu pojiva mikrochemickými zkouškami* – důkaz bílkovin přes pyrroly a pyrrolové deriváty a důkaz vysýchavých olejů pomocí fuchsinu a na glycerol.

Počet vzorků k analýze: 7

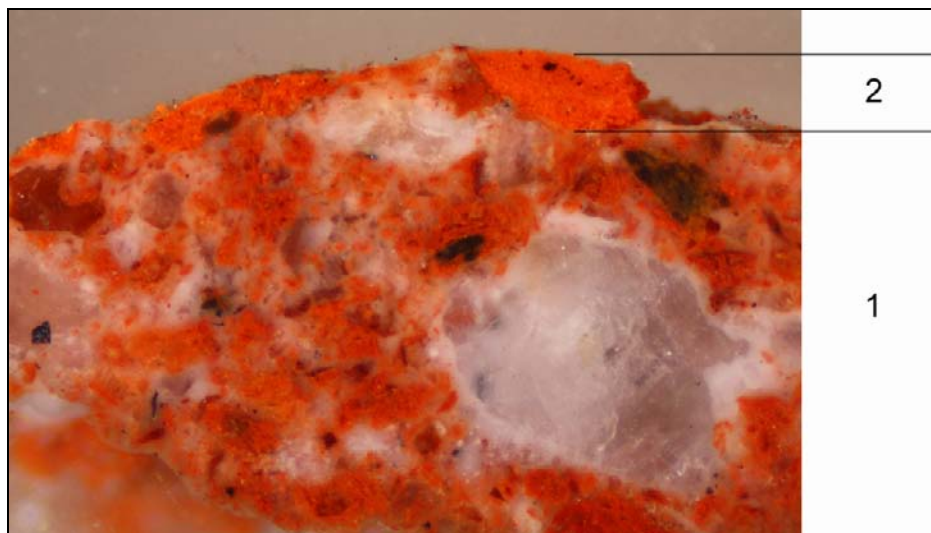
Vzorky byly odebrány zadavatelem.

vzorek	popis
Vz. č. V6 (6107)	červený štuk na rožmberské růži + původní červená polychromie
Vz. č. V4 (6108)	lístek v rohu rámování - zelená s černou polychromií (stínování)
Vz. č. V5 (6109)	výmalba na východní zdi vstupního sálu - zelená
Vz. č. V8 (6110)	lem šatu z figury Temperantie – fragmenty okru
Vz. č. V2 (6111)	červená z perlovce
Vz. č. V9 (6112)	štuk z vejcovce - okr
Vz. Č. V15A	vzorek na pojivo – povrchová část tmelu (sádrový “pačok“)

Výsledky chemicko-technologického průzkumu:

Stratigrafie barevných vrstev a prvkové složení:

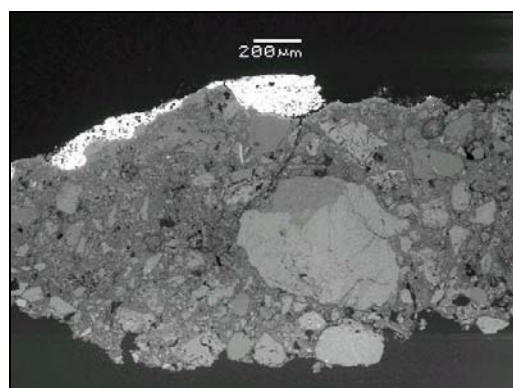
- Vzorek č. V6 (6107)

Obr. č. 1: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

Obr. č. 2: Po excitaci modrým světlem, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

Obr. č. 3: Fotografie z elektronového mikroskopu.

1. vrstva	bílo-červená vrstva	REM-EDS: Ca, Si, Al, Mg, K, Fe, Na vrstva obsahující uhličitán vápenatý jako pojivo a silikátová zrna jako plnivo, probarvená pravděpodobně přídavkem drcené cihly
2. vrstva	jasně červená vrstva	REM-EDS: Pb vrstva obsahující mńium

- Vzorek č. V4 (6108)

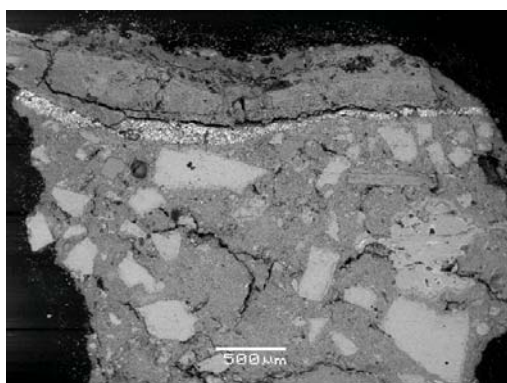
Obr. č. 4: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

Obr. č. 5: Po excitaci modrým světlem, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

Obr. č. 6: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 15x.

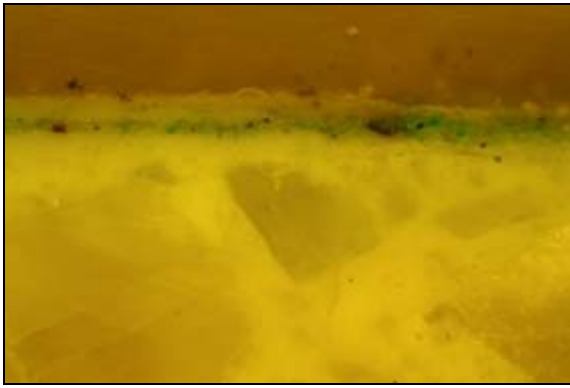
Obr. č. 7: Fotografie z elektronového mikroskopu.

1. vrstva	silná bílá vrstva	REM-EDS: Ca vrstva obsahující uhličitan vápenatý jako pojivo a kalcitová zrna jako plnivo
2. vrstva	modro-zelená vrstva	REM-EDS: Cu, S, Ca, Si vrstva obsahuje uhličitan vápenatý a uměle připravený zelený měďnatý pigment s obsahem síry, který s největší pravděpodobností vlivem alkalického prostředí (překryto vápenným nátěrem) změnil svou barevnost
3. vrstva	tenká černá vrstva	REM-EDS: Cu, Si, Ca, S vrstvička přeměněného Cu pigmentu; sulfatizovaná vrstva
4. vrstva	bílá vrstva	REM-EDS: Ca vápenný nátěr
5. vrstva	silná bílá vrstva s oranžovými zrnky na povrchu	REM-EDS: Ca, (Si, Al, Fe) vrstva obsahující uhličitan vápenatý, na povrchu nečistoty
6. vrstva	bílá vrstva	REM-EDS: Ca vápenný nátěr

- Vzorek č. V5 (6109)

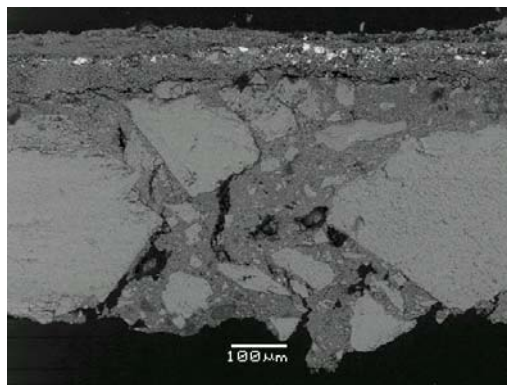
Obr. č. 8: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x.

Obr. č. 9: Po excitaci modrým světlem, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x.

Obr. č. 10: Detail - bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 200x.

Obr. č. 11: Fotografie z elektronového mikroskopu.

1. vrstva	silná bílá vrstva	REM-EDS: Ca vrstva obsahující uhličitan vápenatý jako pojivo a kalcitová zrna jako plnivo
2. vrstva	zelená vrstva	REM-EDS: Cu, S, Ca, (Fe, Si, Mg) vrstva obsahující měďnatý pigment, pravděpodobně by se mohlo jednat o umělý azurit, a jemný silikát – pravděpodobně zem zelená; vrstva obsahuje také uhličitan vápenatý jako pojivo
3. vrstva	tenká světle šedo-modrá vrstva	REM-EDS: Ca, stopově Si, Al, Mg vrstva uhličitanu vápenatého s příměsí nečistot

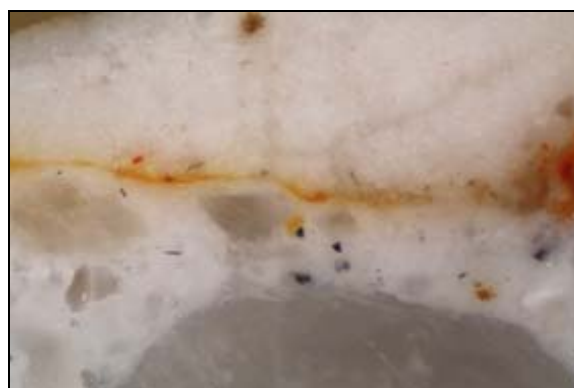
- Vzorek č. V8 (6110)

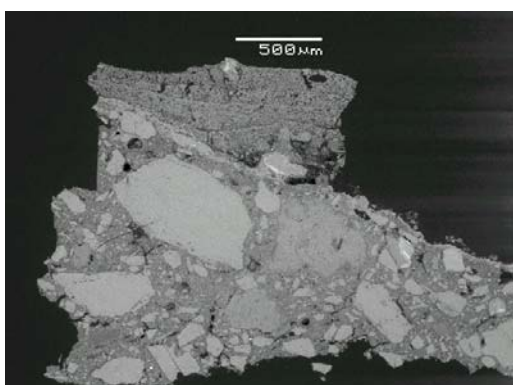
Obr. č. 12: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 20x.

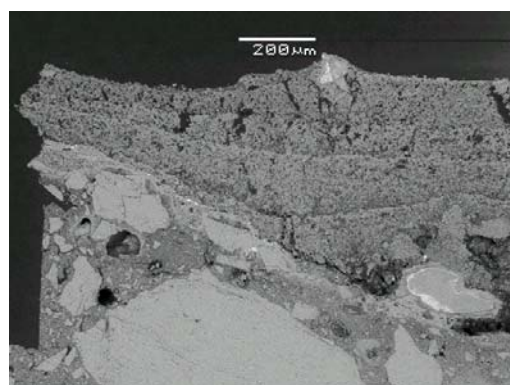
Obr. č. 13: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

Obr. č. 14: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

Obr. č. 15: Fotografie z elektronového mikroskopu.

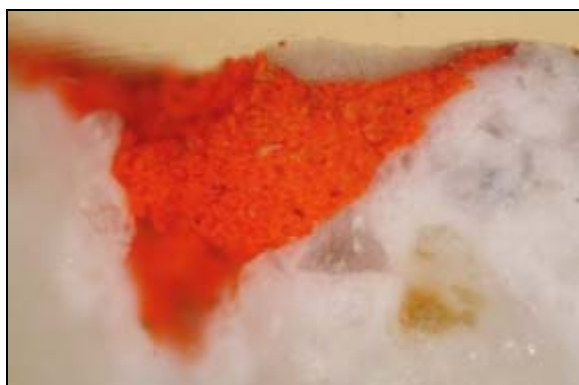
Obr. č. 16: Fotografie z elektronového mikroskopu.

1. vrstva	silná bílá vrstva	REM-EDS: Ca vrstva obsahující uhličitan vápenatý jako pojivo a kalcitová zrna jako plnivo
2. vrstva	tenká oranžová vrstvička	REM-EDS: Si, Mg, Ca, Fe, K, velmi malé množství Al ojedinelá zrnka Pb vrstva obsahující velice jemný silikát – mohlo by se jednat o jemně mletou pálenou cihlu, popř. železitý okr; ojedinele jsou ve vrstvě přítomna také zrnka minia, které mohlo být přidáno pro zintenzivnění barevnosti vrstvy nebo je to pouze znečištění z jiných oblastí malby obsahujících tento pigment
3. vrstva	silná bílá vrstva nanesená ve čtyřech krocích	REM-EDS: Ca čtyři krátce po sobě následující vápenné nátěry

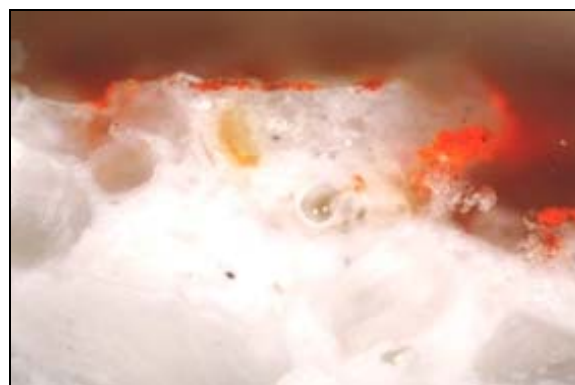
- Vzorek č. V2 (6111)

Obr. č. 17: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

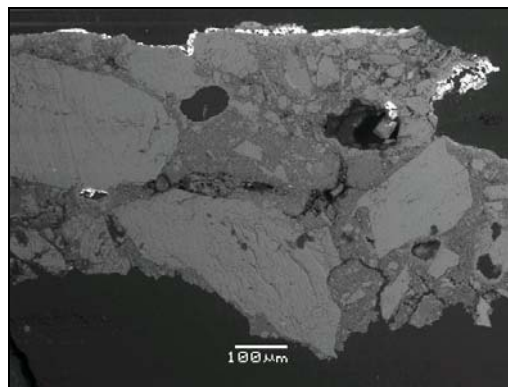
Obr. č. 18: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x.

Obr. č. 19: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x.

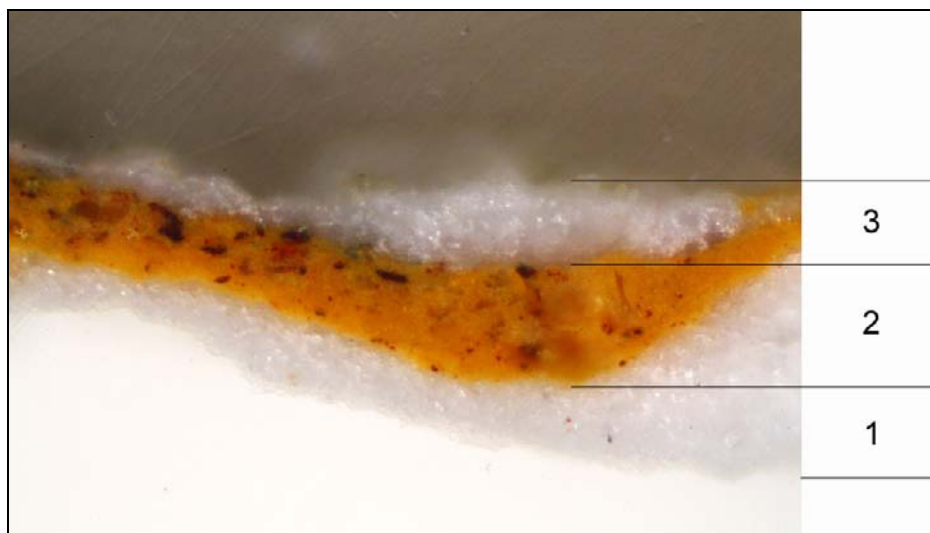
Obr. č. 20: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 50x.

Obr. č. 21: Fotografie z elektronového mikroskopu.

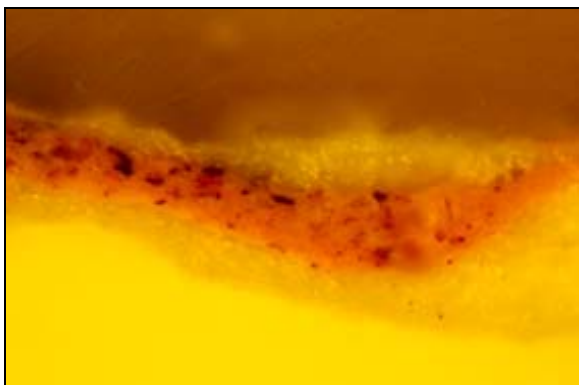
1. vrstva	silná bílá vrstva	REM-EDS: Ca vrstva obsahující uhličitan vápenatý jako pojivo a kalcitová zrna jako plnivo
2. vrstva	jasně červená vrstva	REM-EDS: Pb vrstva obsahující mýnium

▪ Vzorek č. V9 (6112)

Obr. č. 22: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 200x.

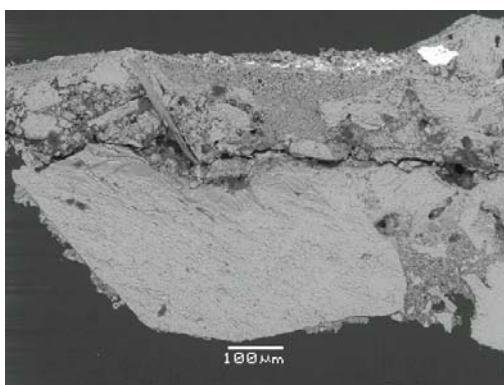

Obr. č. 23: Po excitaci modrým světlem, fotografováno při zvětšení mikroskopu 200x.

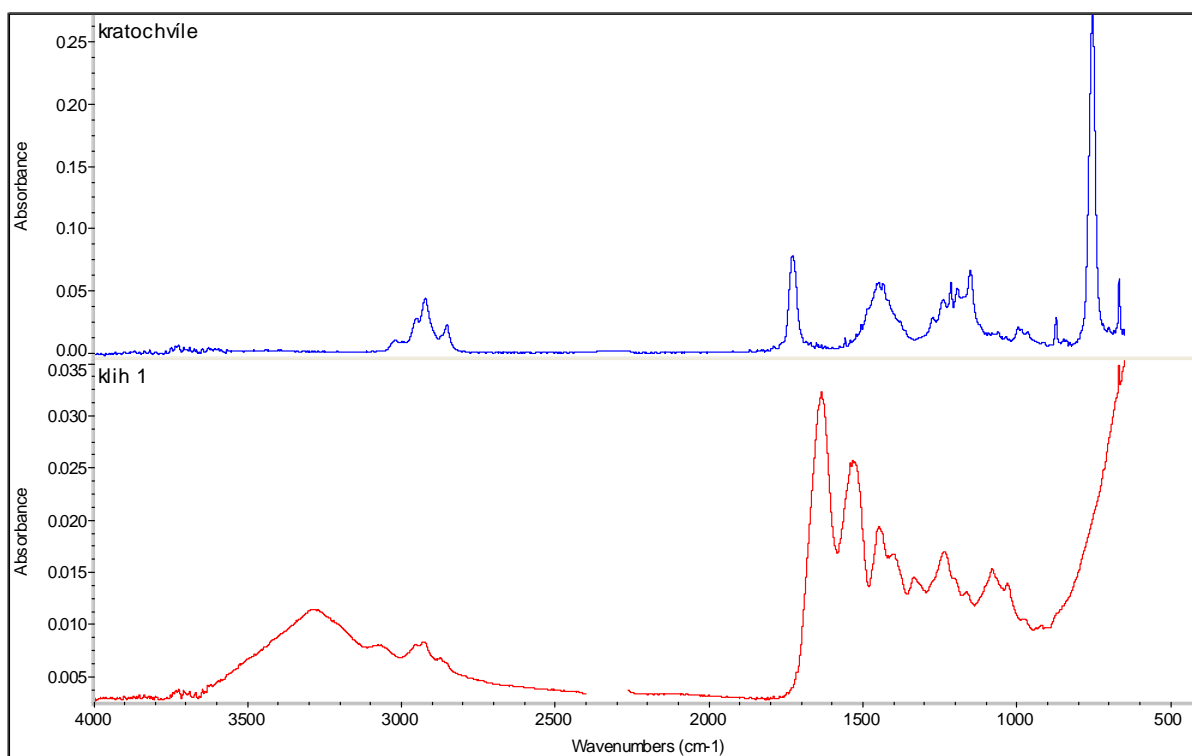
Obr. č. 24: Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x.

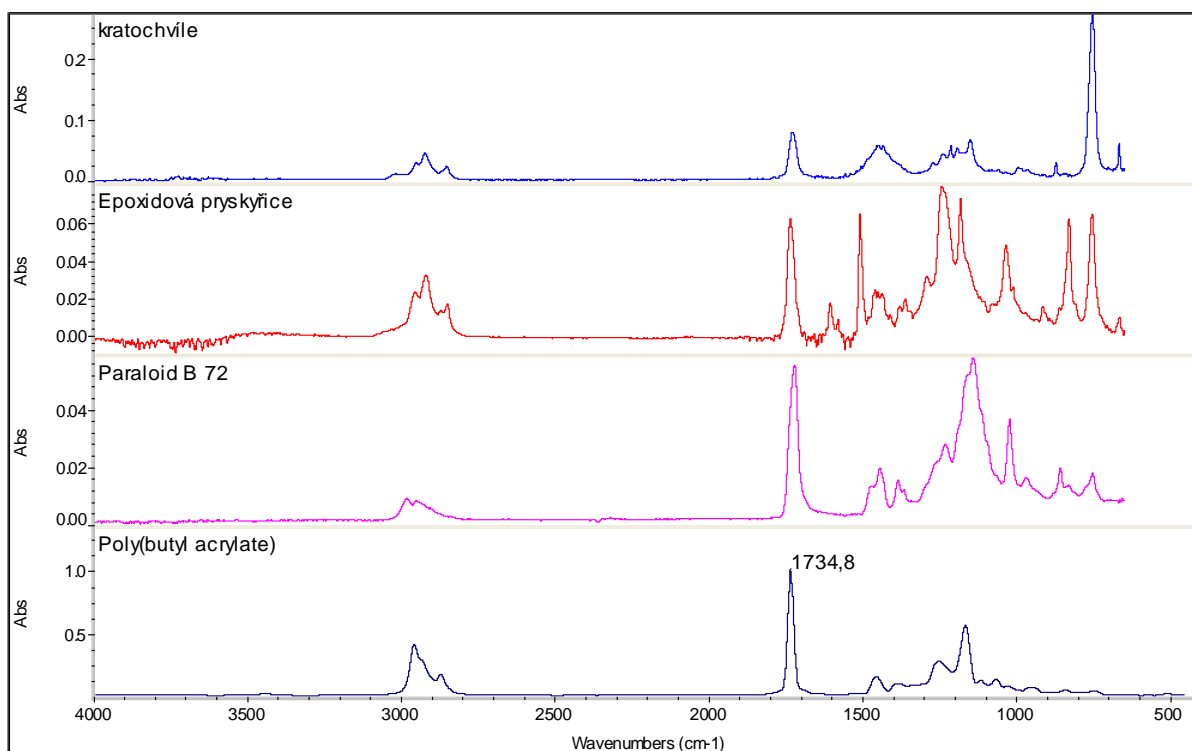
Obr. č. 25: Fotografie z elektronového mikroskopu.

1. vrstva	silná bílá vrstva	REM-EDS: Ca vrstva obsahující uhličitan vápenatý jako pojivo a kalcitová zrna jako plnivo
2. vrstva	žluto-oranžová vrstva	REM-EDS: Pb, Ca, Mg, Si, Al, Fe vrstva obsahující olovnatou bělobu a dolomitické vápno, probarvena žlutým okrem
3. vrstva	tenká bílá vrstva	REM-EDS: Ca, Mg vrstva obsahující uhličitan vápenatý a dolomit

Výsledky infračervené spektrometrie:

Obrázek č. 26: Porovnání infračervených spekter chloroformového výluhu vzorku V15A a klíhu. Modré spektrum – vzorek V15A, červené spektrum – klíh.

Obrázek č. 27: Porovnání infračervených spekter chloroformového výluhu vzorku V15A a epoxidové pryskyřice, Paraloidu B72, polybutylakrylátu.

Výsledky mikrochemických testů:

Vzorek	Důkaz vysýchavých olejů	Důkaz bílkovin
Vzorek č. X	-	-

Vzorek obsahuje velké množství ++, Vzorek obsahuje malé množství +, vzorek neobsahuje -.

Závěr:

Stratigrafickým rozbohem šesti dodaných vzorků byl zjištěn stejný podklad u pěti vzorků, kterým je uhličitán vápenatý plněný kalcitovými zrny. Pouze vzorek V6 (6107) je probarven ve hmotě pravděpodobně drcenou cihlou a jako plnivo převažují křemenná a silikátová zrna nad kalcitovými.

Ve vzorcích V4 (6108) a V5 (6109) byly objeveny měďnaté pigmenty. V obou případech se s největší pravděpodobností jedná o uměle připravené pigmenty s obsahem síry v jejich struktuře. U vzorku V2 byl nejspíše původně použit zelený pigment, který se však vlivem zásaditého prostředí (přetřeno vápennými nátěry) posunul svou barevností k modrému odstínu. U vzorku V3 byl zjištěn přídatek zemitého pigmentu (pravděpodobně země zelené) a v optickém mikroskopu jsou jasněji patrná modrá zrnka, proto je možno se zde přiklonit k možnosti kombinace země zelené s měďnatým pigmentem, který vlivem alkalického prostředí změnil svou barevnost.

Mikrochemickými analýzami nebyla prokázána přítomnost bílkovin ani olejů, což bylo potvrzeno také infračervenou spektrometrií. FTIR analýzou však byla zjištěna přítomnost organické látky v dodaném vzorku. Podle požadavku zadavatele bylo spektrum srovnáno se spektrem klihu. Tato spektra se zásadně liší a tak byly potvrzeny také výsledky mikrochemických testů, které vyloučily přítomnost bílkovin. Jako další nejbližší spektra, po vyloučení olejů na základě výsledků mikrochemických zkoušek, byla vyhodnocena spektra některých pryskyřic a akrylátů. Je možné, že při některé nedávné opravě bylo místo odběru vzorku některou z těchto látek ošetřeno.

Zpracovala:

Ing. Blanka Kolinkeová,
Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

V Litomyšli 30. 08. 2011

PŘÍLOHA Č. 2

Laboratorní průzkum

Restaurátor: Mgr. Jan Brabec akad. soch. a rest.

Název: štuková výzdoba Zlatého sálu

Technika: štuk

Datace: 1588

Autor: A. Melani

Místo: Zlatý sál, zámek Kratochvíle

Majitel: Památkový ústav České Budějovice

Číslo zprávy: S 0727

Negativy: 250507, 150607

Průzkum provedla v Laboratoři restaurátorské školy AVU v Praze Ing. Jiřina Přikrylová. Autoři příloh –
Infračervená spektrometrie – Ing. Miroslava Novotná CSc., RTG prášková difrakční analýza – doc. Mgr. Richard
Přikryl, Dr.

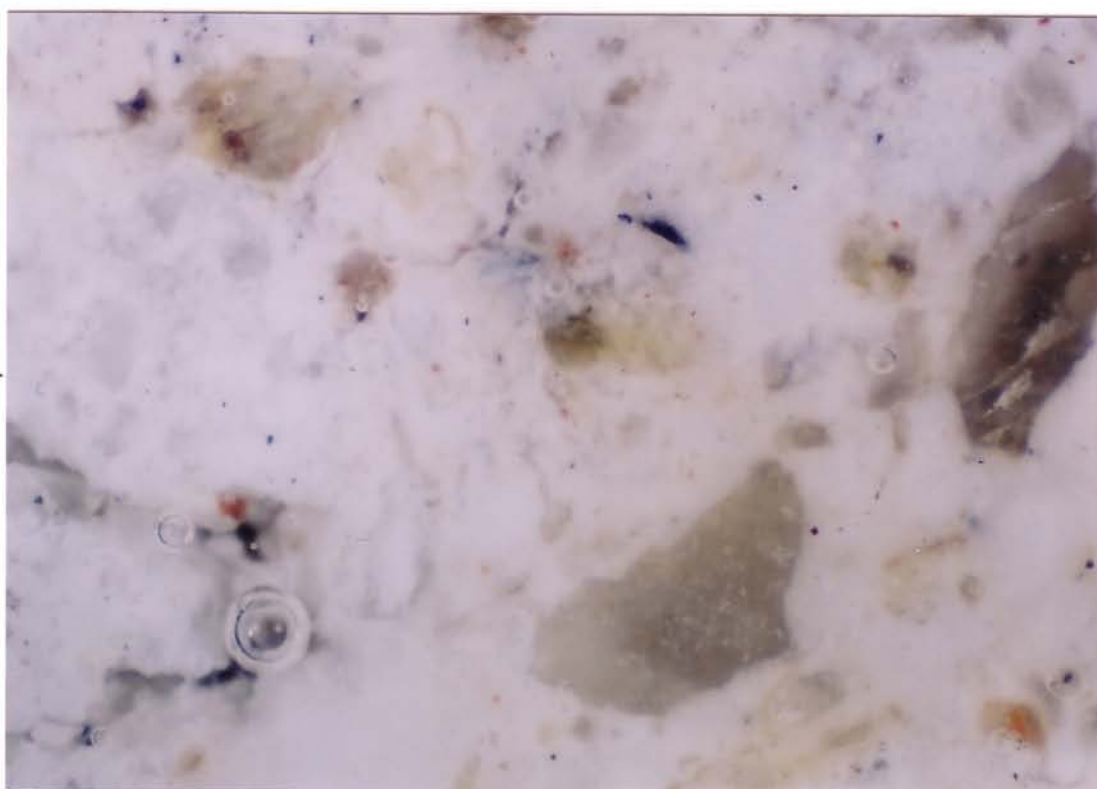
Průzkum obsahuje 7 stran textu, 9 fotografií a 11 stran příloh.

Vzorek č.R1r: fotografie v bočním světle, zvětšení 32x (foto J. Přikrylová)

Místo odběru: renesanční reliéf - jádro

vrstva č.1 – středně hydraulická vápenná jádrová omítka obsahující křemenný písek s úlomky hornin (velikost částic 0,03-1,25mm) částice dřevěného uhlí, částice vápence o velikosti do 2-3mm, úlomky dřeva (velikosti až 12mm) a malé množství drcených cihel (železité hlinky), z výsledků infračervené spektrometrie vyplývá, že v jádrové omítce nejsou přítomna organická pojiva a omítka obsahuje kromě hydraulických fází i jílové minerály typu kaolinitu, které ovšem nebyly potvrzeny měřením fázového složení pomocí RTG práškové difrakce, z tohoto měření lze jílový minerál interpretovat jako illit

1 —

Vzorek č.R2r: fotografie v bočním světle, zvětšení celek plochy 32x, detail povrchu 126x;
fotografie v UV odraženém světle, zvětšení 126x (foto J. Přikrylová)

Místo odběru: renesanční reliéf – štuk

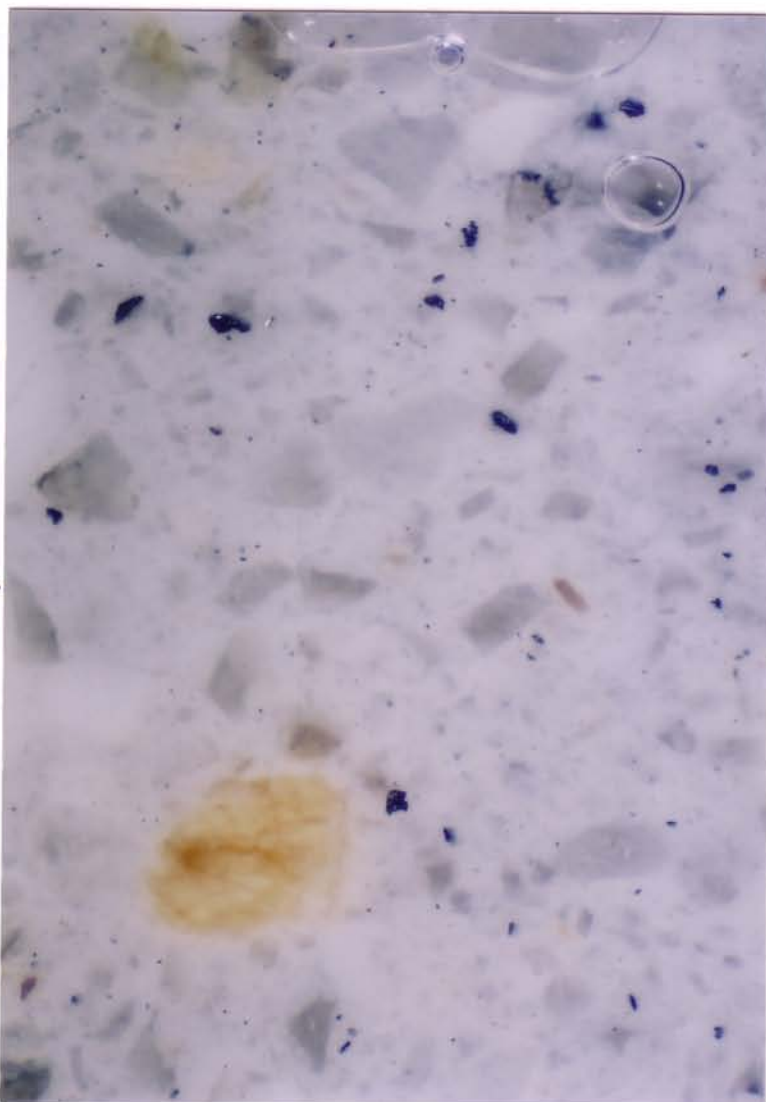
heterogenní vrstva č.1 – silně hydraulická homogenní vápenná omítka obsahující bílkovinu, pravděpodobně kliš a čistý křemenný písek (velikost částic 0,03-0,8mm) a černé, kovově lesklé částice dřevěného uhlí (byla analyzována i jedna částice pyritu), ve vrstvě štuku nejsou přítomny úlomky dřeva ani kusy nevypáleného vápence dle výsledků infračervené spektrometrie jsou přítomny jílové minerály typu kaolonitu, které nebyly potvrzeny měřením fázového složení pomocí RTG práškové difrakce; prvková mikroanalýza vrstvy prokázala přítomnost vápníku, hořčíku, hliníku, křemíku a železa – bohužel dostupná spektra standardů neobsahují žádné fáze odpovídajícího složení

bělavá vrstva č.2 – vápenná vrstva napuštěná bílkovinou, pravděpodobně klišem, na fotografii je dobře patrné biologické napadení vrstvy i povrchu (světle hnědé částice)

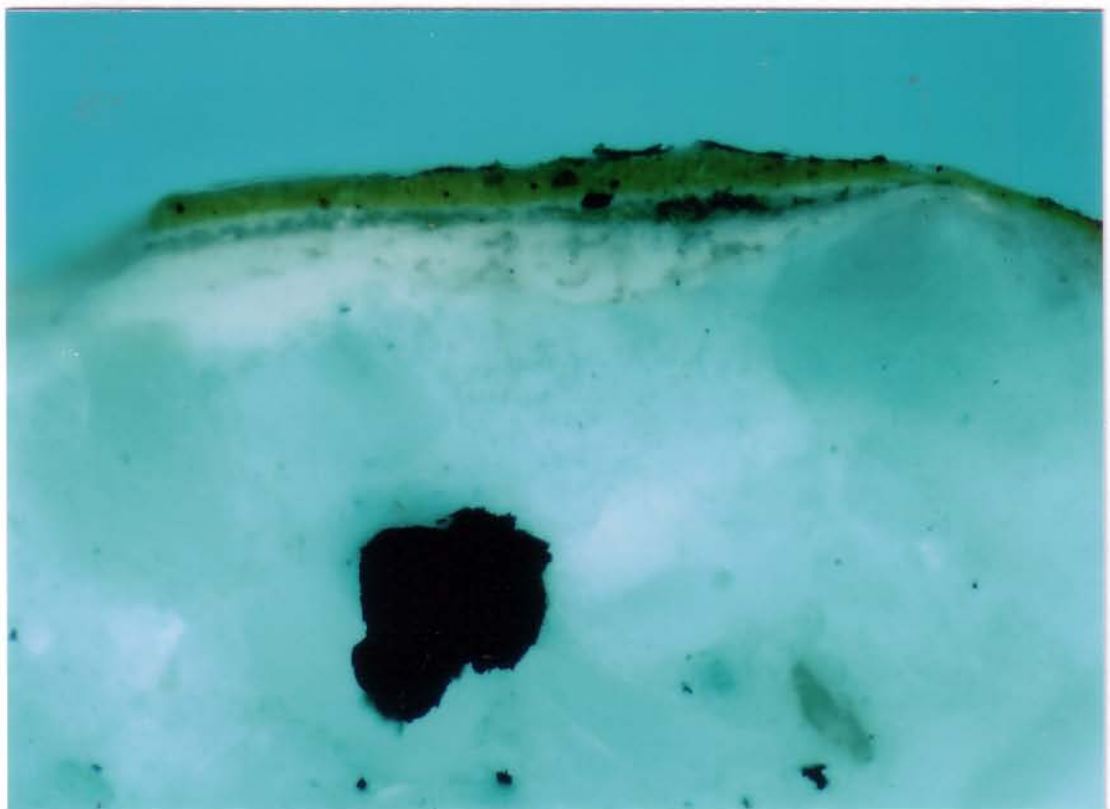
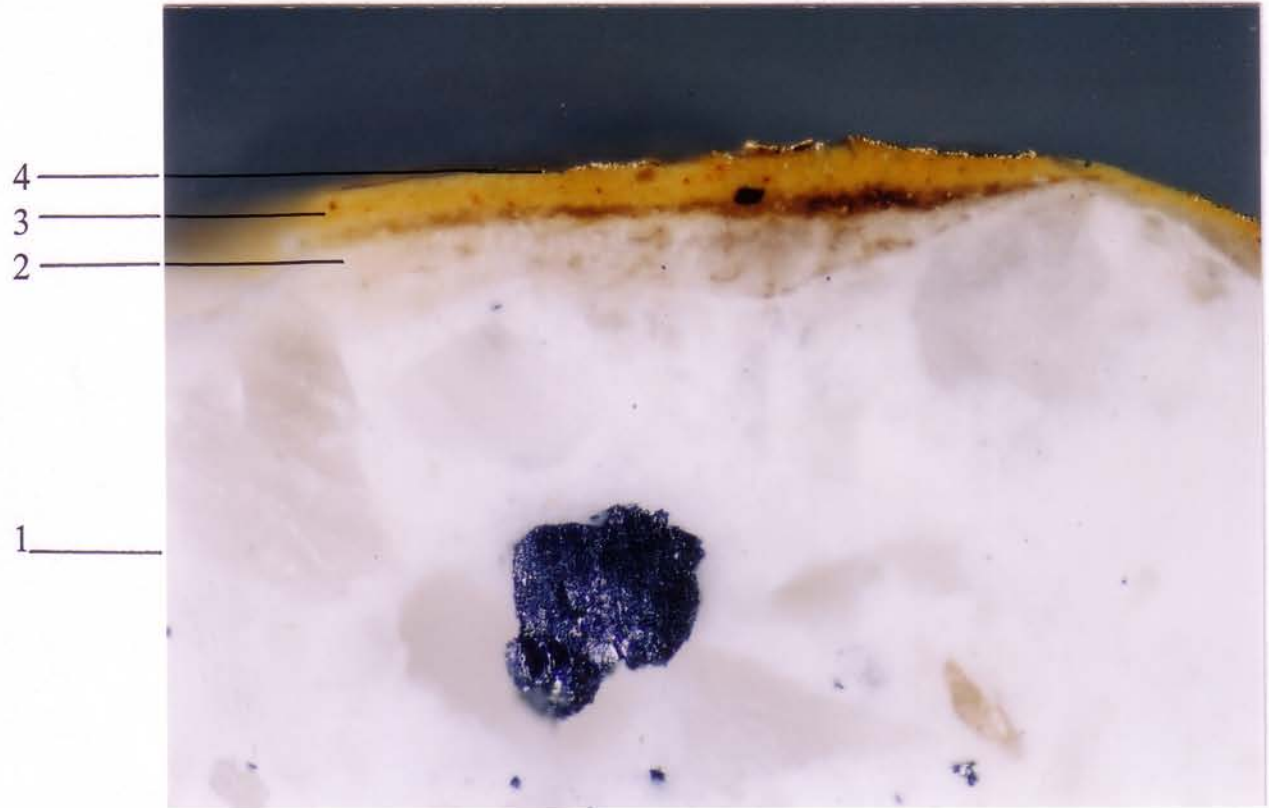
okrová vrstva č.3 – mixtionový podklad plněný křídou a železitou hlinkou

vrstva ryzího plátkového zlata č.4

1 —

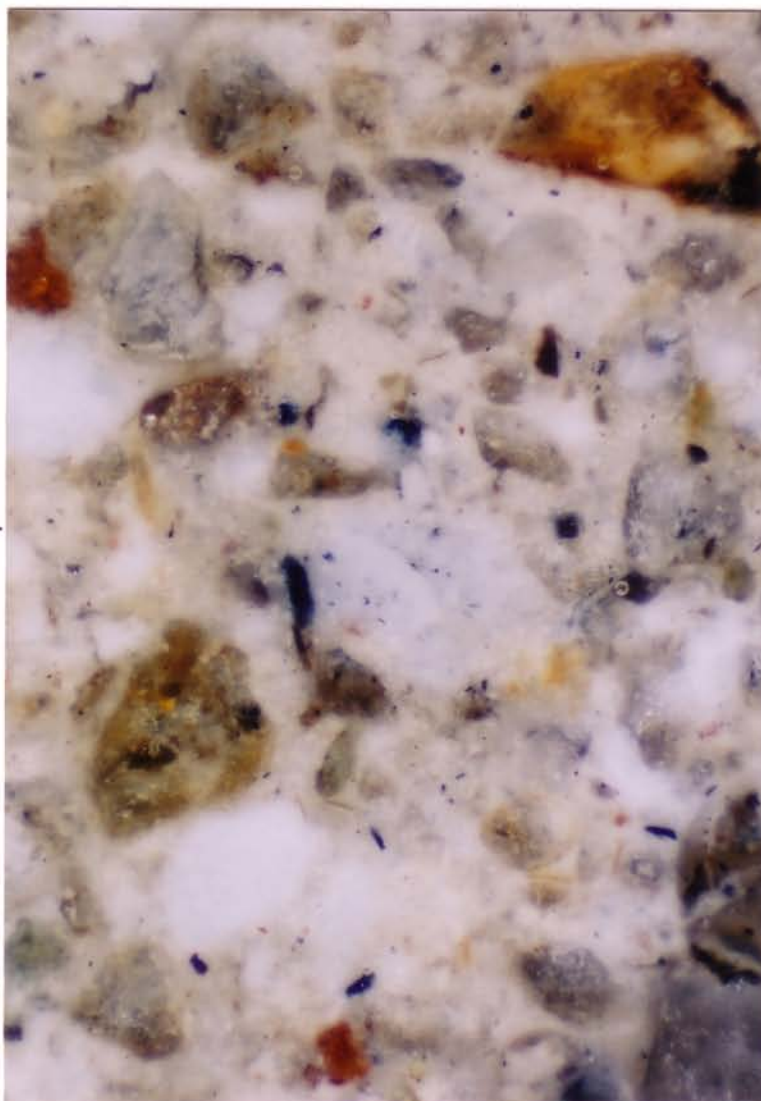

Vzorek č.R1p: fotografie v bočním světle, zvětšení 32x (foto J. Přikrylová)
Místo odběru: plocha - jádro

vrstva č.1 – slabě hydraulická vápenná jádrová omítka obsahující křemenný písek s úlomky hornin (velikost částic 0,03-1,25mm) částice dřevěného uhlí, částice vápence o velikosti do 1-2mm a drcené cihly spolu s kusy drcených cihel o velikosti cca 15mm, v jádrové omítce nejsou přítomna organická pojiva

1 —

RTG analýzy byly provedeny na difraktometru X'Pert Pro, PANalytical B.V. (CuK α , napětí 40 kV, proud 30 mA, úhlový obor 2Theta: 3-70°, krok 0,05°, doba načítání 150 s;

Laboratoř RTG difrakční analýzy

Ústav geochemie, mineralogie a nerostných zdrojů PŘF UK v Praze

měření Mgr. Petr Drahoťa

vyhodnocení Doc. Mgr. Richard Příklad, Dr.

Vyhodnocení XRD záznamů bylo provedeno pomocí počítačového programu X'Pert HighScore 1.0d, PANalytical B.V. s užitím databáze difrakčních spekter (JCPDS 1999).

PŘÍLOHA Č. 3

zadavatel: Mgr. Jana Waisserová

odběr - lokalita: s.z. Kratochvíle - štuky

č. akce / č. vzorku: 11M27

popis vzorků a místa odběru a požadované stanovení: 6 vzorků omítek

PROTOKOL

č.vz.	místo odběru	popis	analýzy
10K	vstupní sál, štuk lístek	váp.(?) štuk, bílé kamenivo, malachit zelená vrstva, bílý pačok	stratigrafie, SEM/EDX, FTIR extraktu
11K	vstupní sál, růžový štuk, rozeta Rožmberské růže	váp. štuk, drcená cihla, světlé kamenivo	SEM/EDX, FTIR extraktu
18K	vstupní sál, štuk - postava T... lem šatů	váp. štuk, bílé kamenivo,	stratigrafie, SEM/EDX,
19K	vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety	váp. štuk hrubozrnné bílé kamenivo, muskovit	SEM/EDX, FTIR extraktu
53K	klenba zlatý sál (A. Melana 1590)	bílý váp. štuk, jemné bílé kamenivo, , (povrch úprava?) (viz. vz. 18 a 10 a 59)	stratigrafie, SEM/EDX,
59K	zlatý sál, klenba, ornamentální dekor	bílý váp. štuk, jemné bílé kamenivo, (povrch úprava?) (viz. vz. 18, 10 a 53)	stratigrafie, SEM/EDX
66K	zlatý sál, dekor, rámuující klenbu	bílý váp. štuk, jemné bílé kamenivo, povrch úprava, + pozdější pačok?	SEM/EDX, strati,

Postup:

Stratigrafie vrstev tmelů a nátěrů

- Předběžné mikroskopické vyhodnocení dodaných vzorků
- Příprava vlastních preparátů – zalití do polyesterové pryskyřice PolyLite a zhotovení nábrusů
- Mikroskopické vyšetření preparátů v dopadajícím světle s použitím optického mikroskopu Leica DML v dopadajícím světle s digitální kamerou Leica

Pozn.: Reprodukovaná barevnost vzorků nemusí zcela odpovídat jejich původní barevnosti. K nepatrnému posunu může dojít v důsledku použitého zvětšení a nedokonalosti reprodukční techniky.

Analýza organických materiálů – laku a pojiv. Vzorky byly analyzovány externě FTIR spektrometrií na FTIR spektrometru Nicolet technikou ATR Ge s laskavým svolením RNDr. Jana Pásztora, zastoupení fy Nicolet pro ČR. Získaná spektra byla porovnána se spektry standardů z různých průmyslových databází.

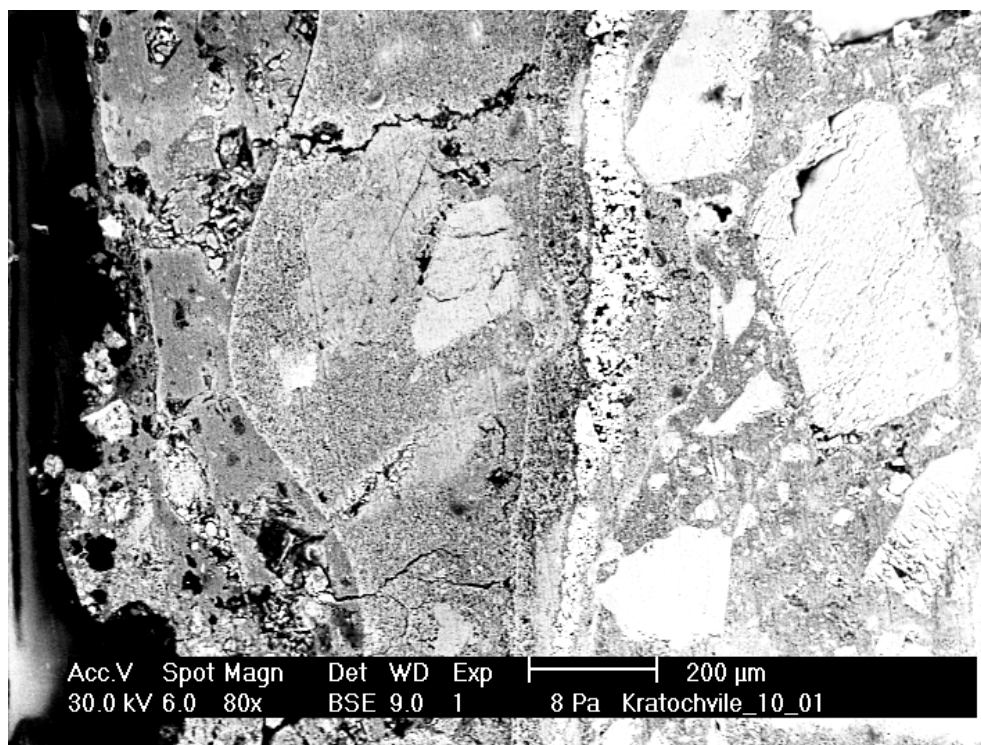
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 1: Vzorek č. 10K - vstupní sál, štuk lístek – stratigrafie povrchových vrstev, fotografie v dopadajícím bílém světle, měřítko je vloženo. Původní zelená povrchová úprava byla přetažena vápenným pačokem a probarveným červenohnědým vápenným nátěrem.

Obr. 4: Vzorek č. 10K - vstupní sál, štuk lístek - snímek SEM měřítko je vloženo

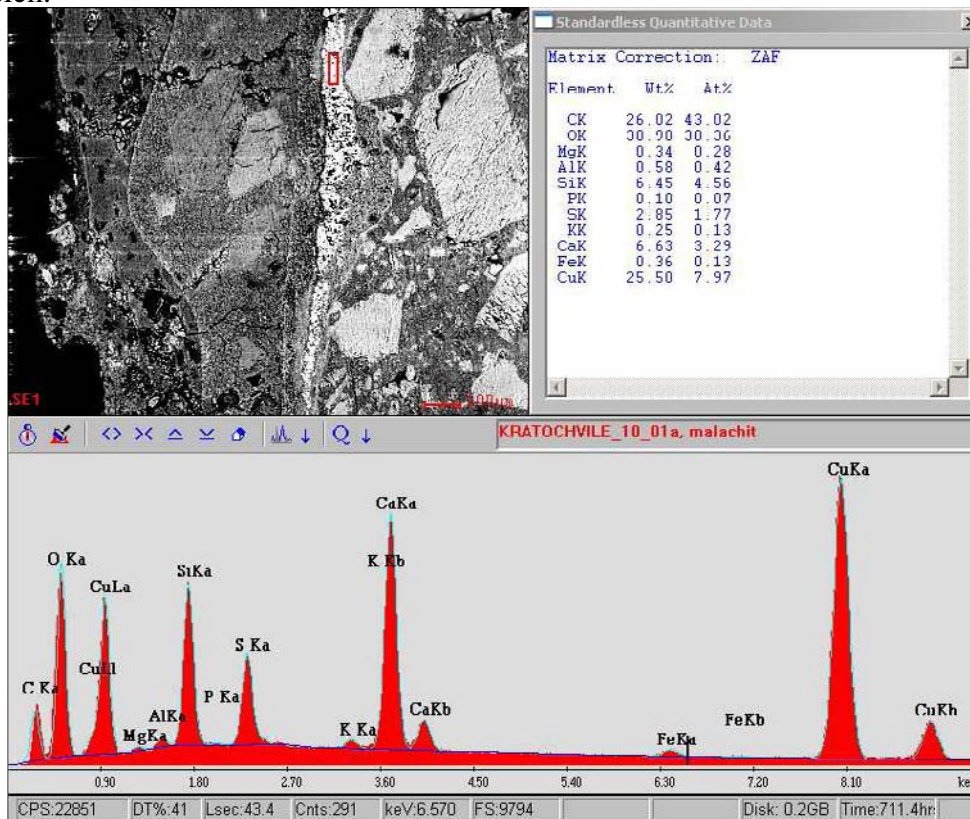

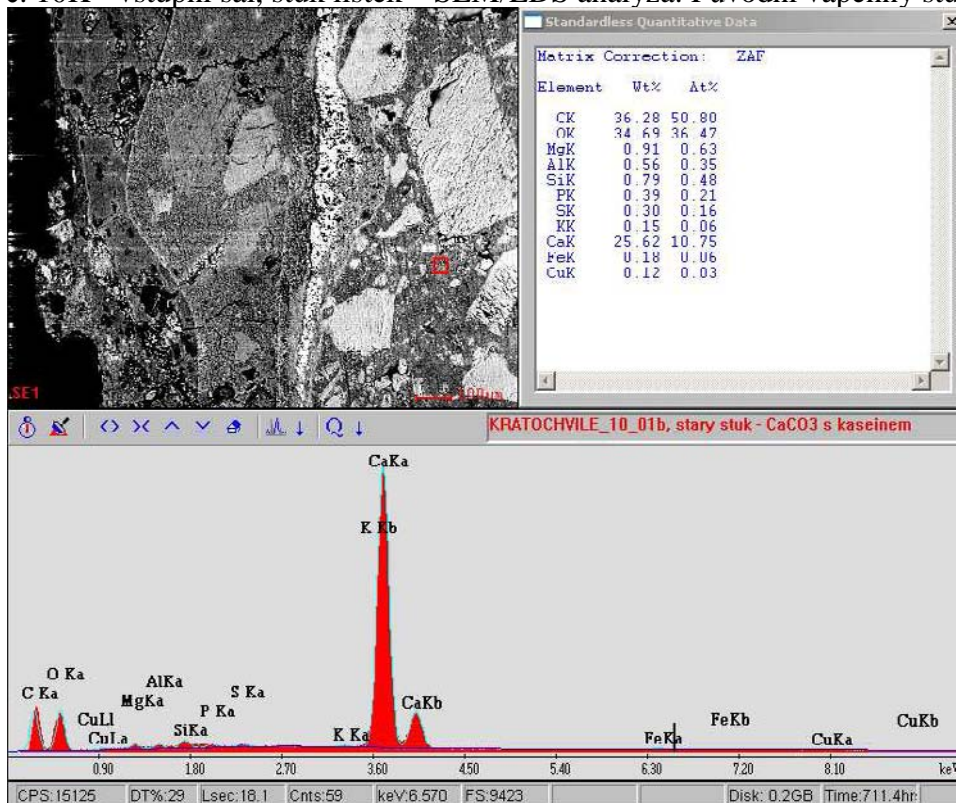
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 5: Vzorek č. 10K - vstupní sál, štuk lístek – SEM/EDS analýza. Vzorek je orientován svrchní plochou doleva. Analyzovaná je část v červeném rámečku. V tomto případě vrstva zelené barvy – malachitová zeleň.

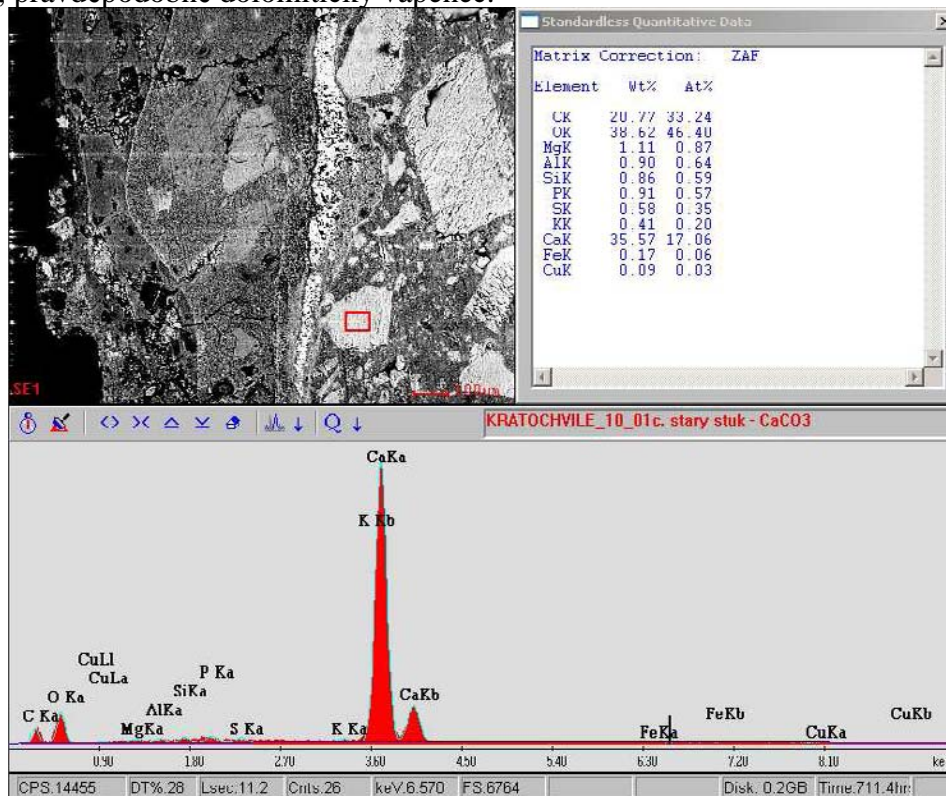
Obr. 6: Vzorek č. 10K - vstupní sál, štuk lístek – SEM/EDS analýza. Původní vápenný štuk - pojivo.

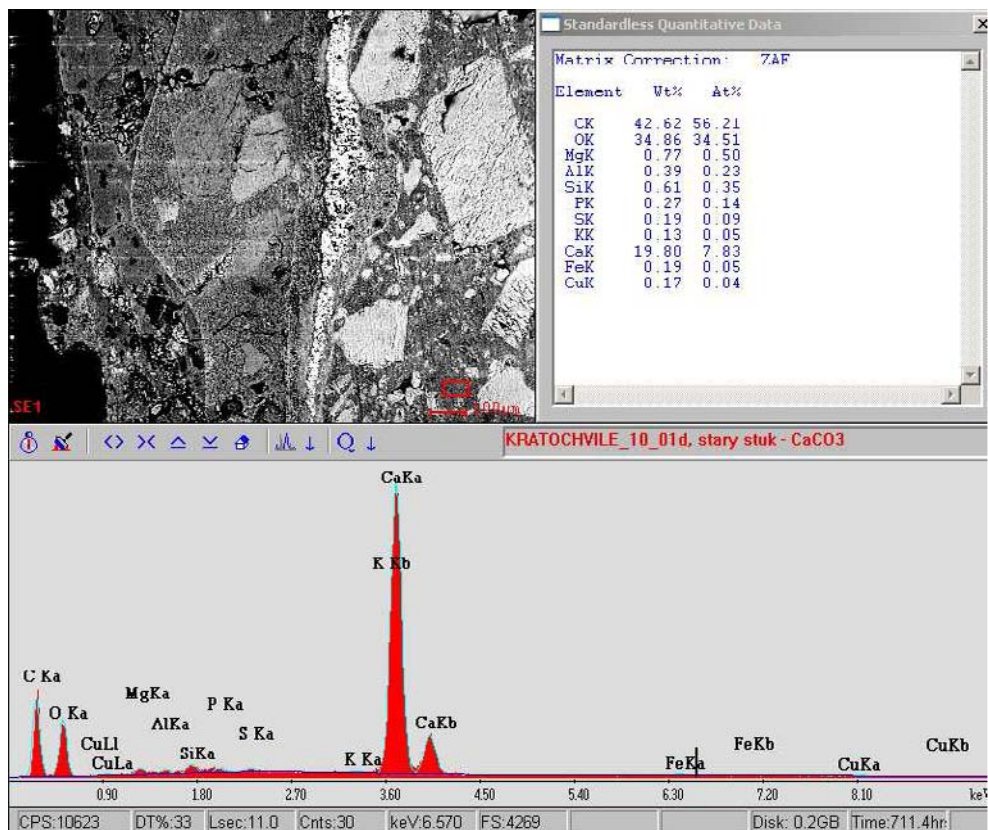
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 7: Vzorek č. 10K - vstupní sál, štuk lístek – SEM/EDS analýza. Původní vápenný štuk – kamenivo – drcený vápenec, pravděpodobně dolomitický vápenec.

Obr. 8: Vzorek č. 10K - vstupní sál, štuk lístek – SEM/EDS analýza. Vápenné pojivo starého štku.

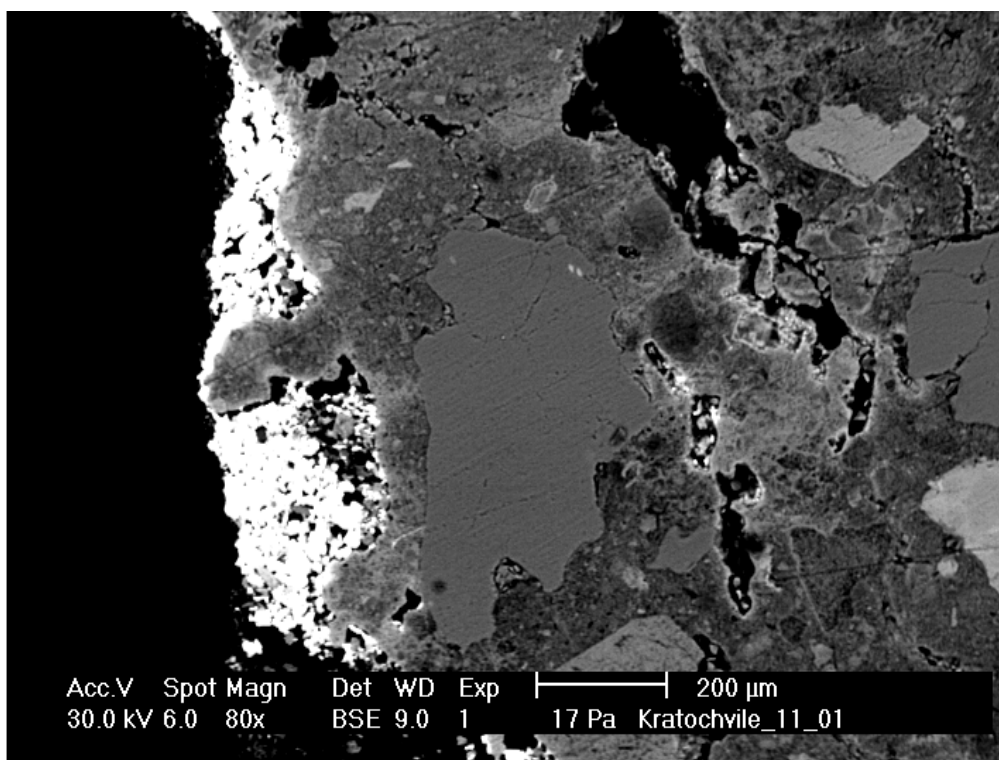
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 9: Vzorek č. 10K - vstupní sál, růžový štuk, rozeta Rožmberské růže – stratigrafie povrchových vrstev, fotografie v dopadajícím bílém světle, měřítko je vloženo. Jednovrstvá povrchová úprava červená, secco.

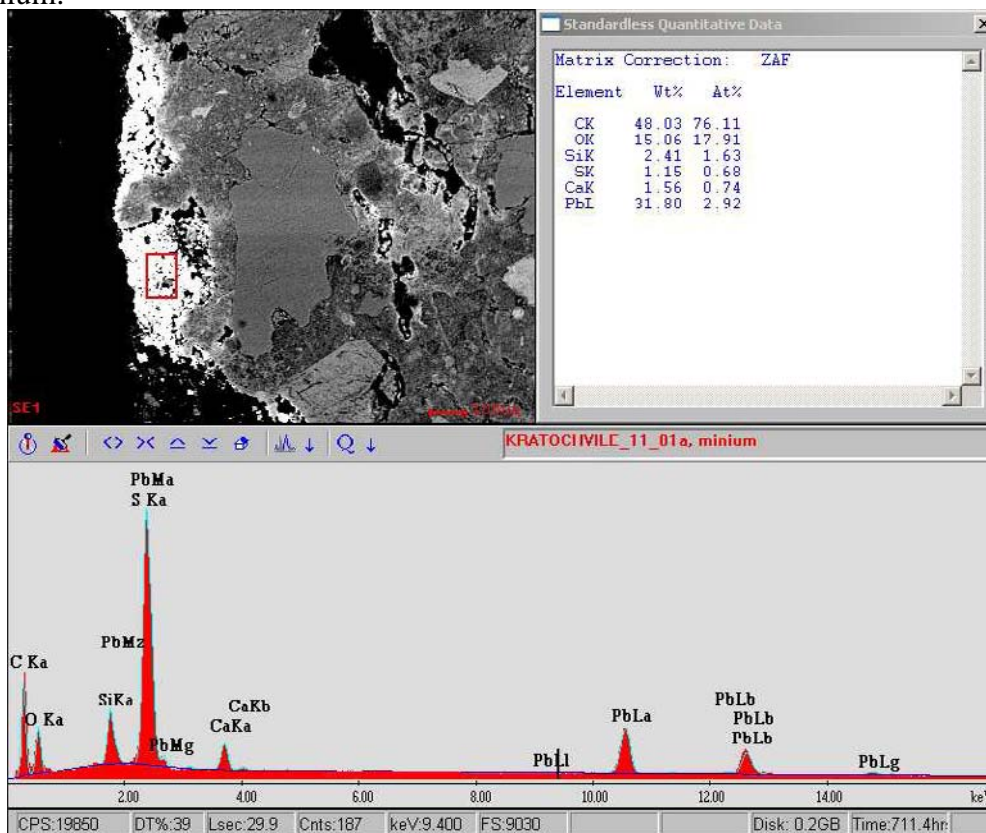
Obr. 10: Vzorek č. 10K - vstupní sál, růžový štuk - snímek SEM měřítko je vloženo

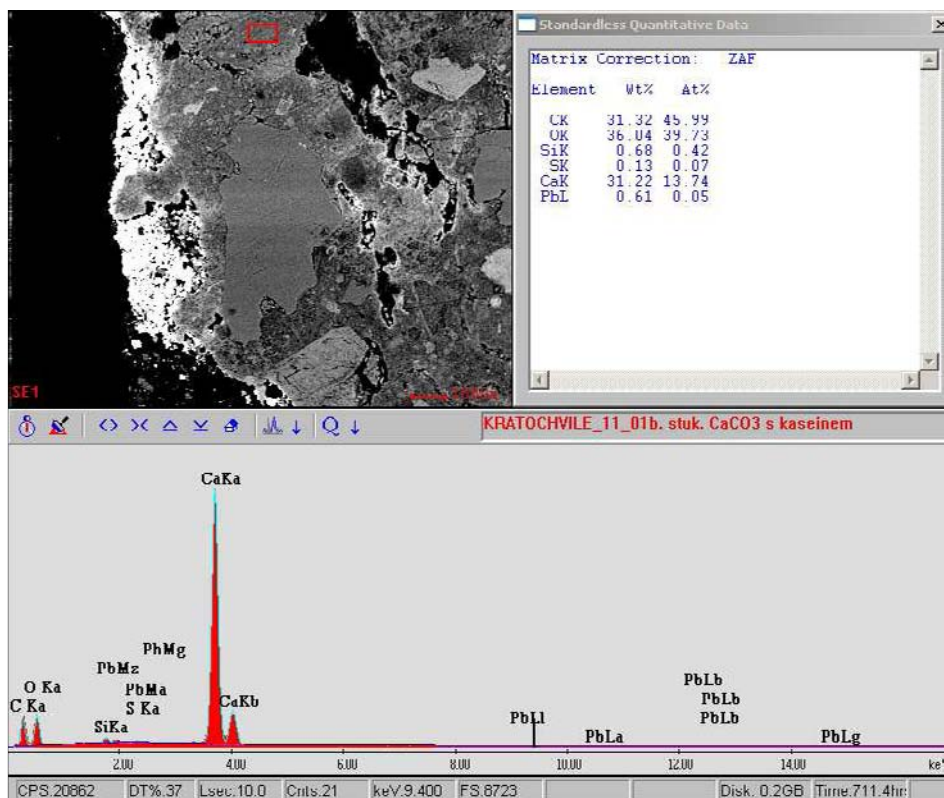
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 11: Vzorek č. 10K - vstupní sál, růžový štuk – SEM/EDS analýza. Analýza pigmentované vrstvy. Jedná se o minium.

Obr. 12: Vzorek č. 10K - vstupní sál, růžový štuk – SEM/EDS analýza. Vápenné pojivo štku.

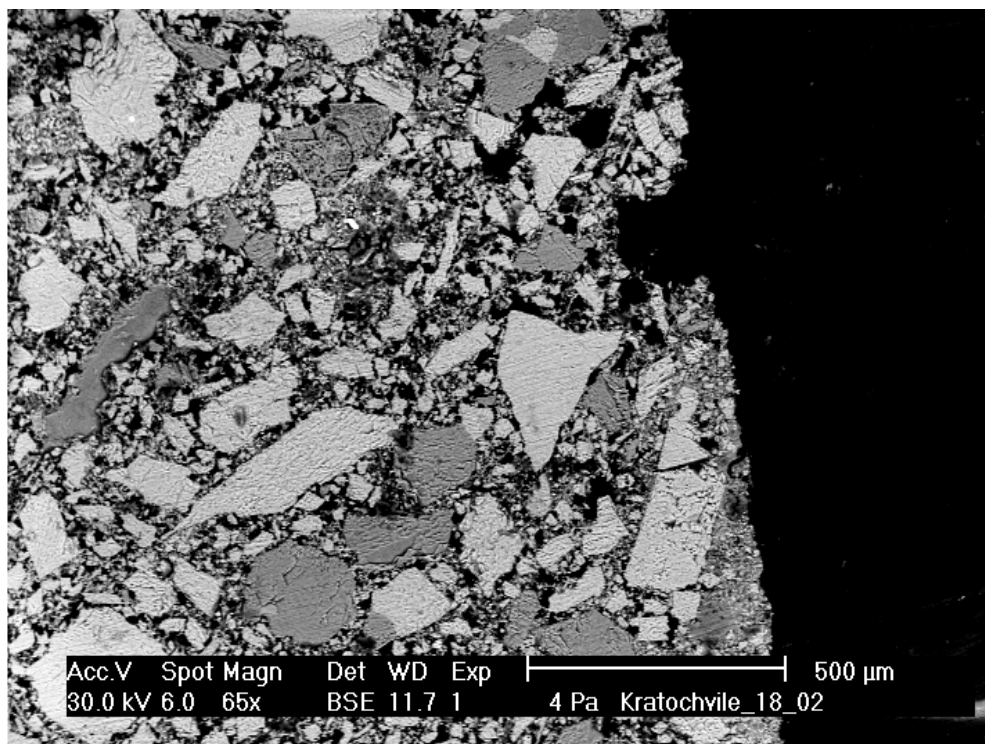
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 13: Vzorek č. 18K vstupní sál, štuk - postava T... lem šatů – fotografie řezu štukem v dopadajícím bílém světle, měřítko je vloženo. Štuk je velmi jemnozrnný, naprosto bílý. Jedná se o Vápennou kaši plněnou směsí vápence (mramorové moučky?) a dolomitického vápence.

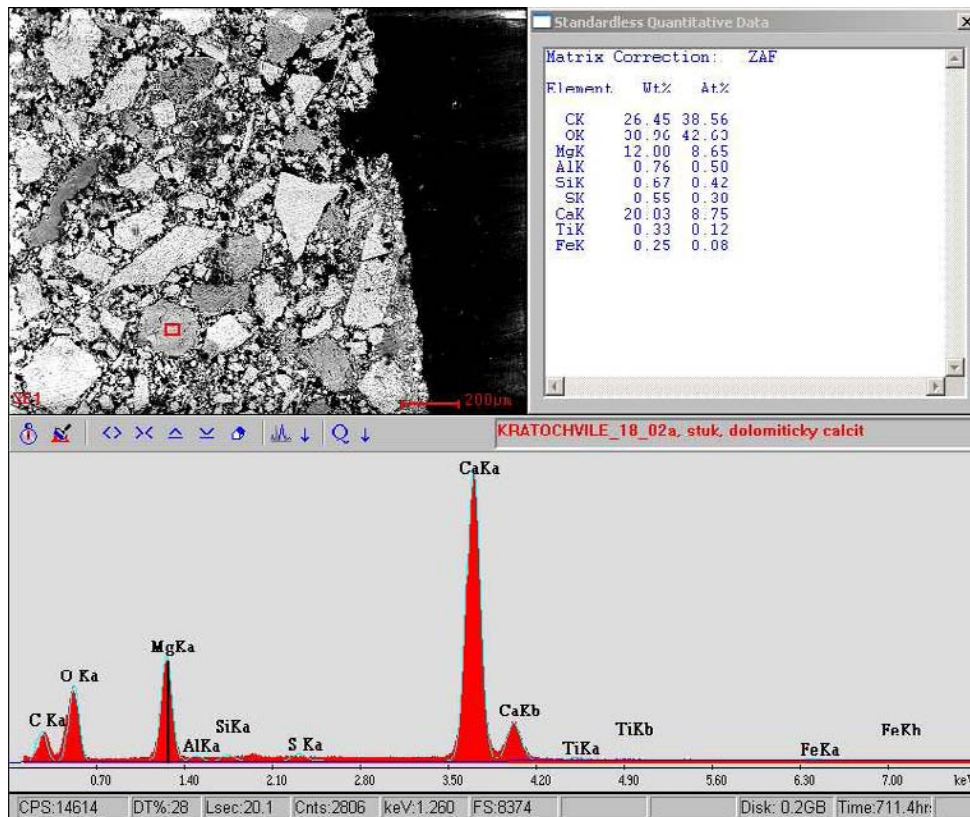
Obr. 14: Vzorek č. 18K - vstupní sál, štuk - snímek SEM měřítko je vloženo. Tmavší částice kameniva odpovídají dolomitickému vápenci, světlejší čistému CaCO_3 .

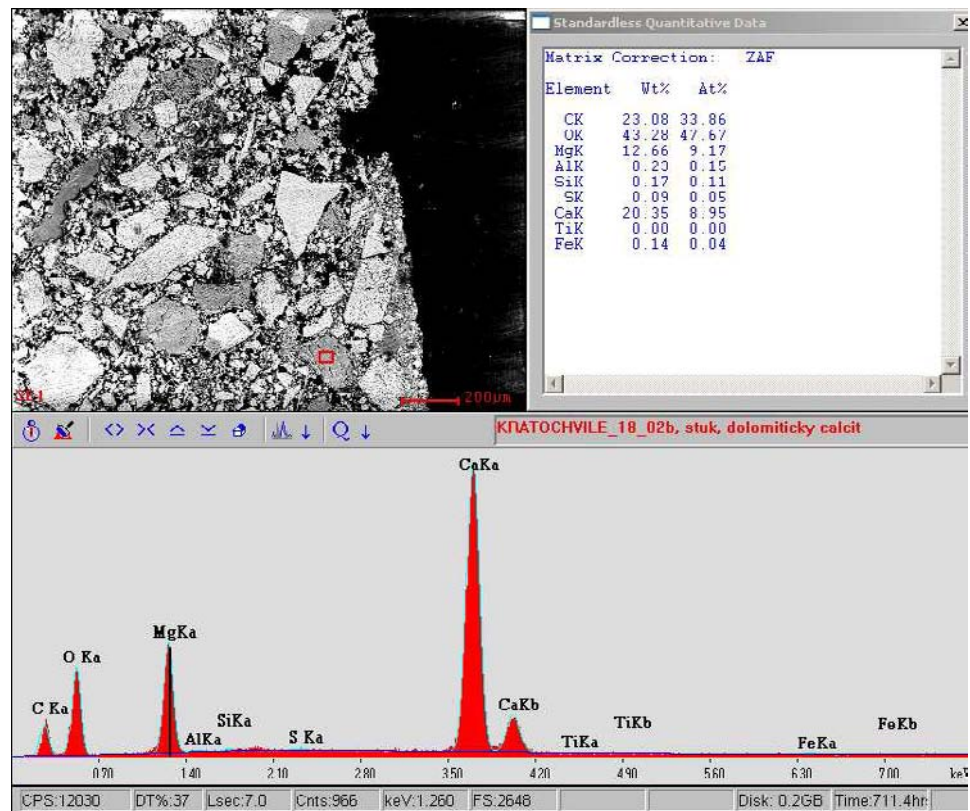
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 15: Vzorek č. 18K - vstupní sál, štuk – SEM/EDS analýza . Dolomitický vápenec.

Obr. 16: Vzorek č. 18K - vstupní sál, štuk – SEM/EDS analýza, dolomitický vápenec.

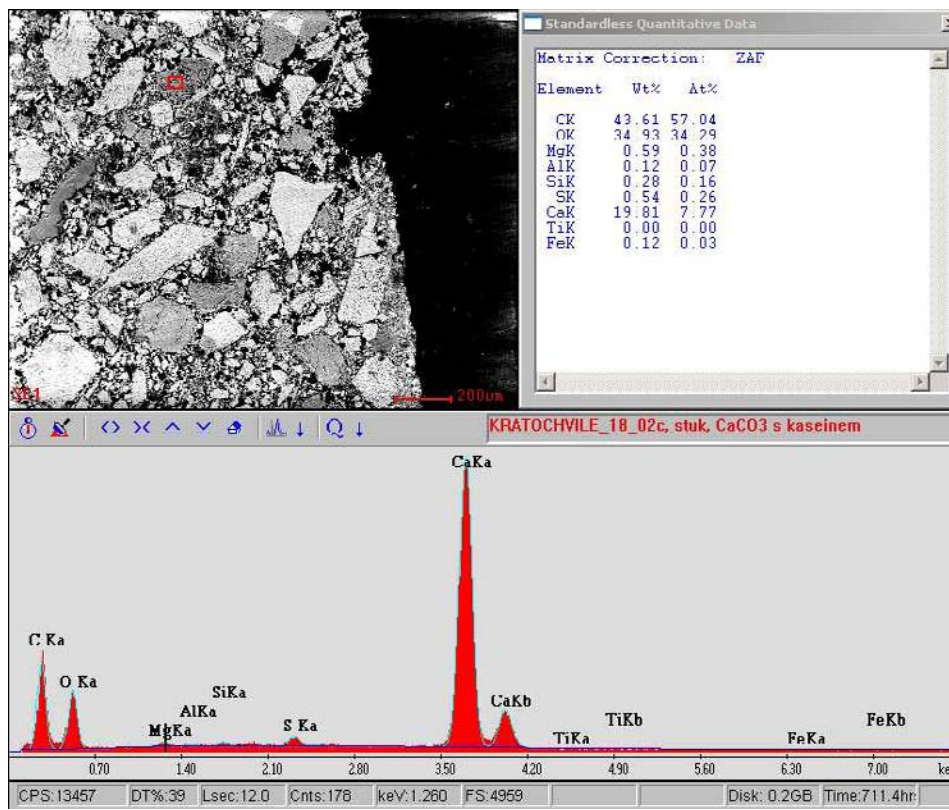

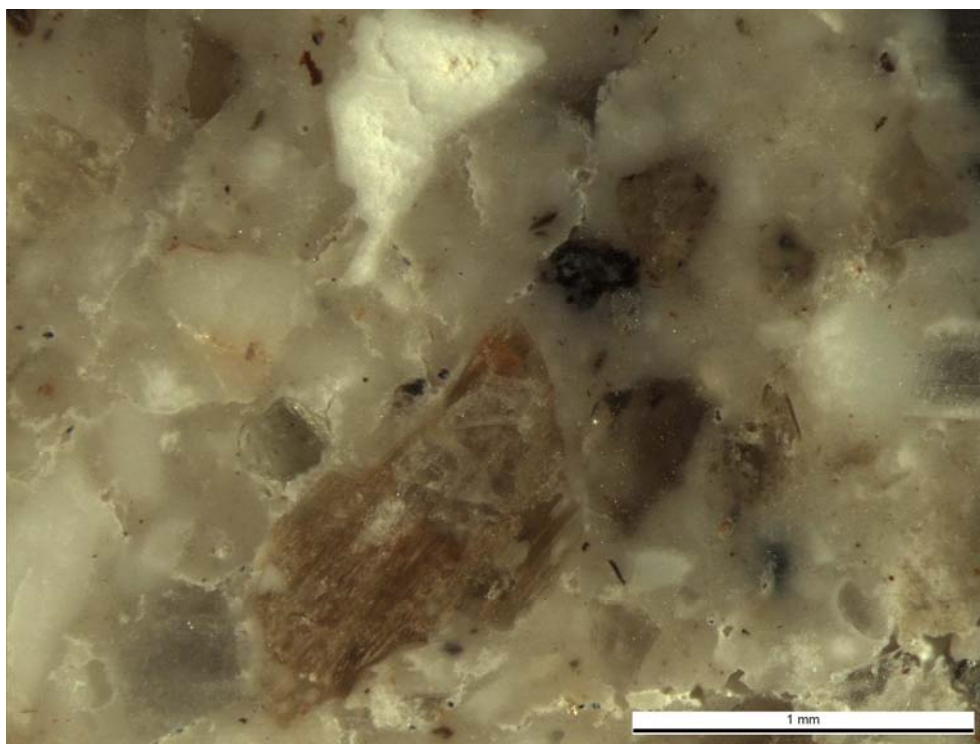
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

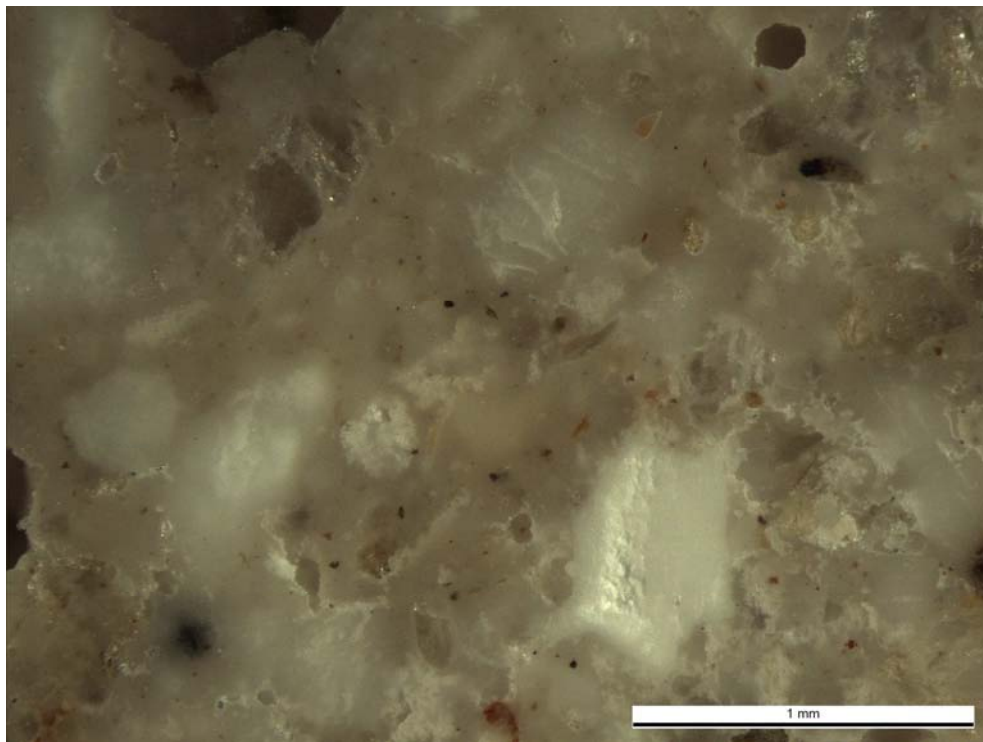
Obr. 17: Vzorek č. 18K - vstupní sál, štuk – SEM/EDS analýza, vápenné pojivo.

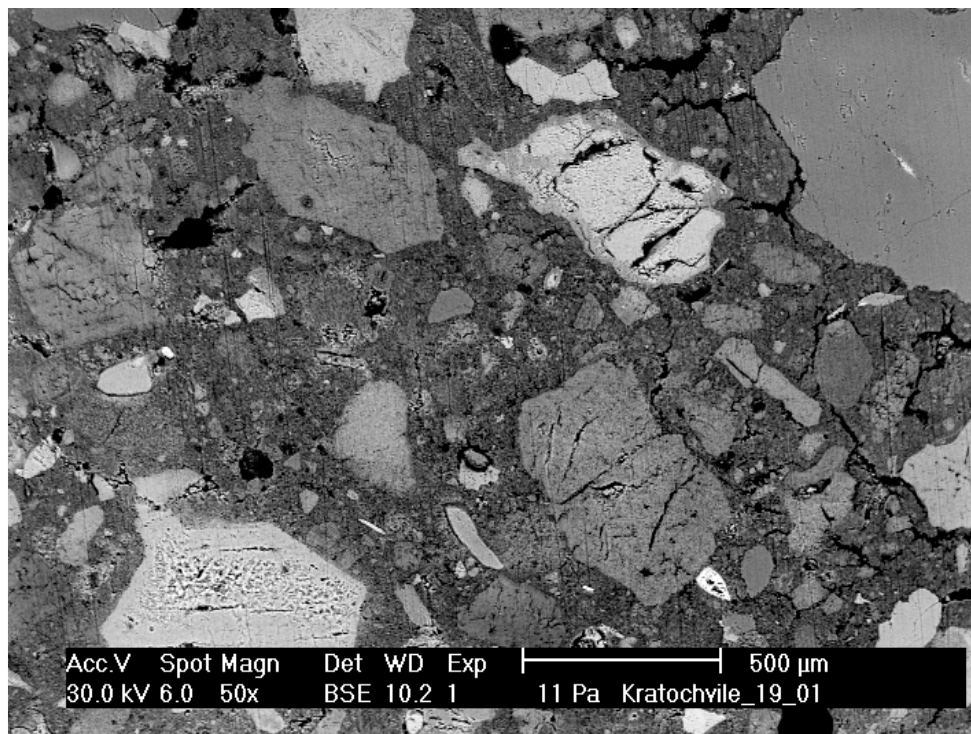
Obr. 18 a 19: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – fotografie řezu štukem v dopadajícím bílém světle, měřítko je vloženo. Tento štuk má ve srovnání s ostatními vzorky nejvíce heterogenní kamenivo, a to jak co do složení, tak co do distribuce.

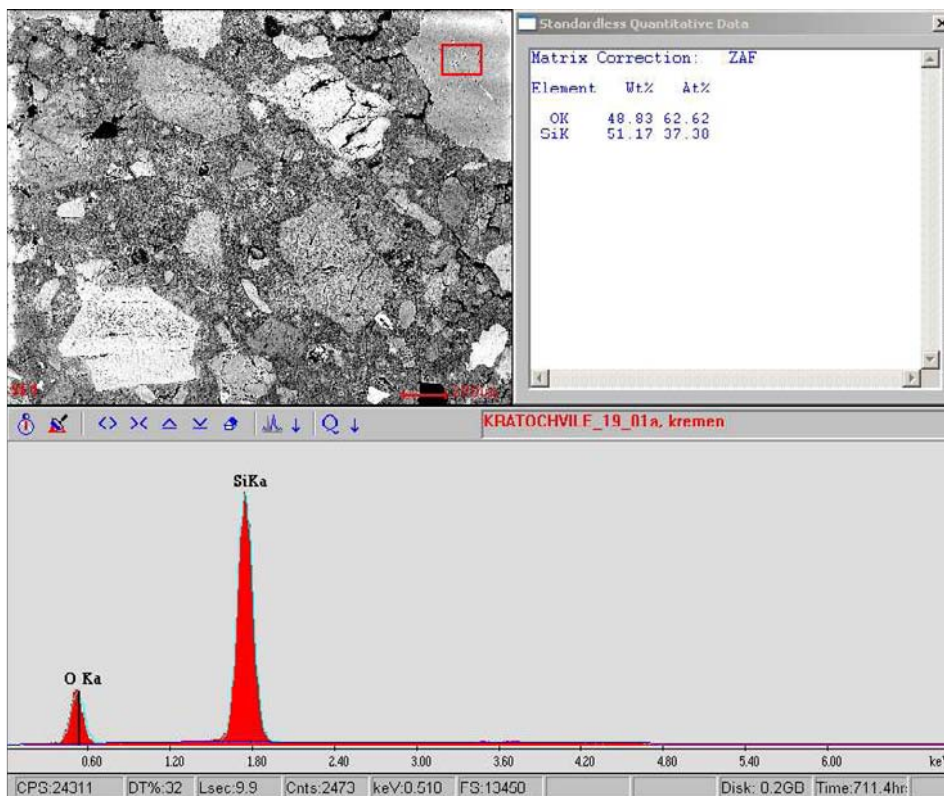
Obr. 20: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety - snímek SEM měřítko je vloženo

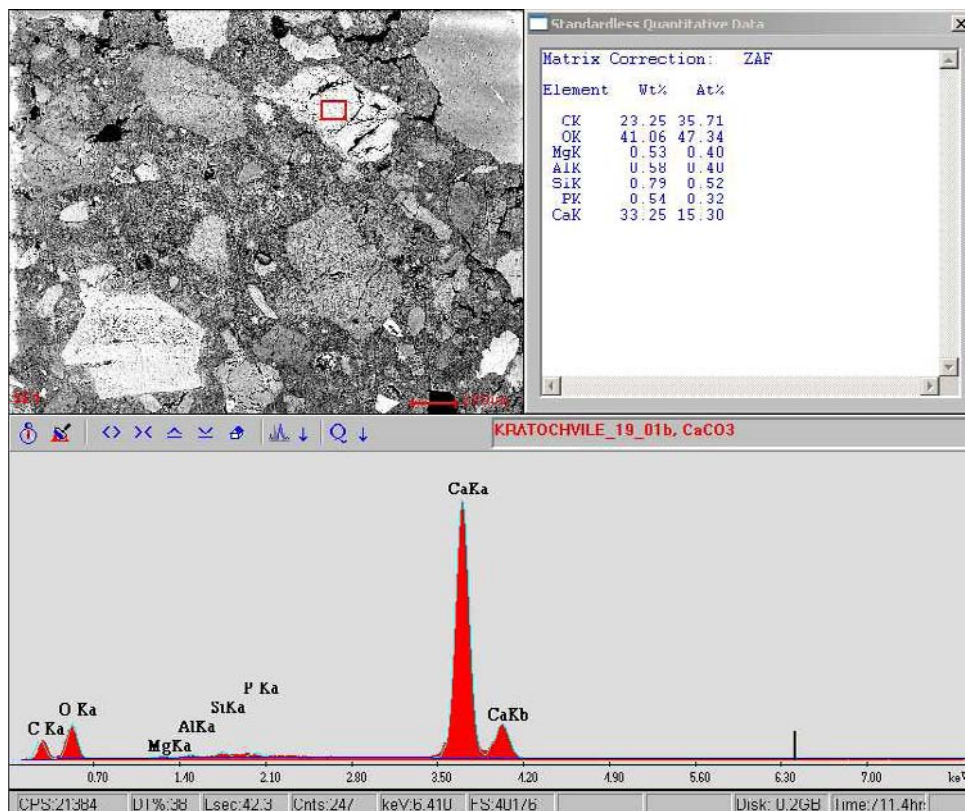
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 21: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Plnivo – křemen.

Obr. 22: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Plnivo-drcený vápenec nebo mramorová moučka.

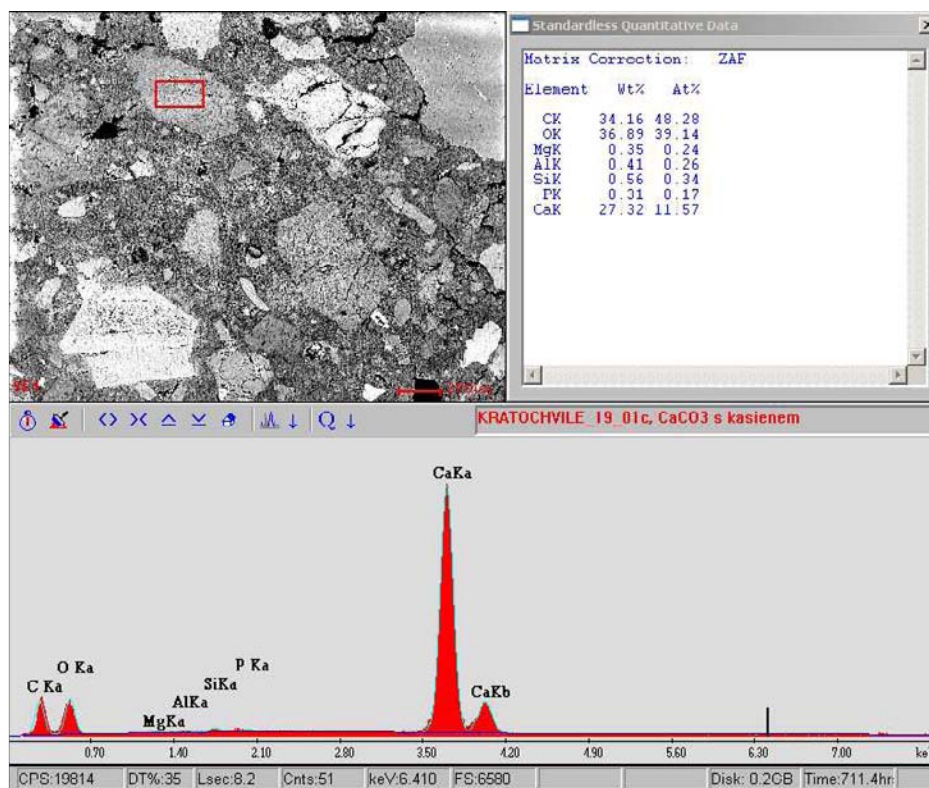

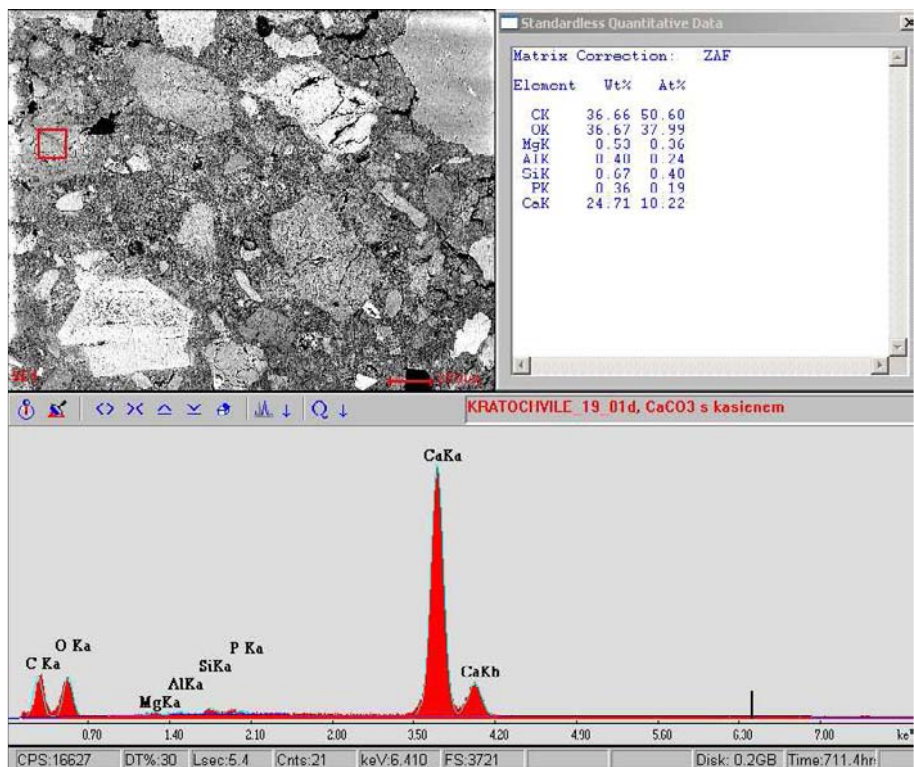
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 23: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Plnivodrcený vápenec nebo mramorová moučka.

Obr. 24: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Plnivodrcený vápenec nebo mramorová moučka.

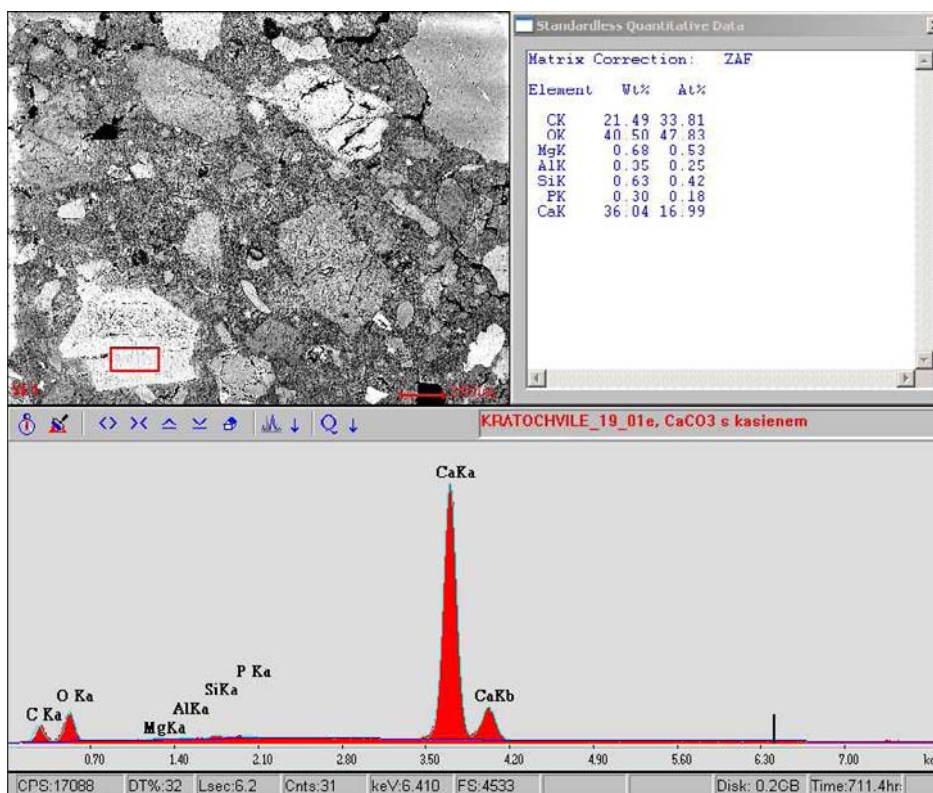

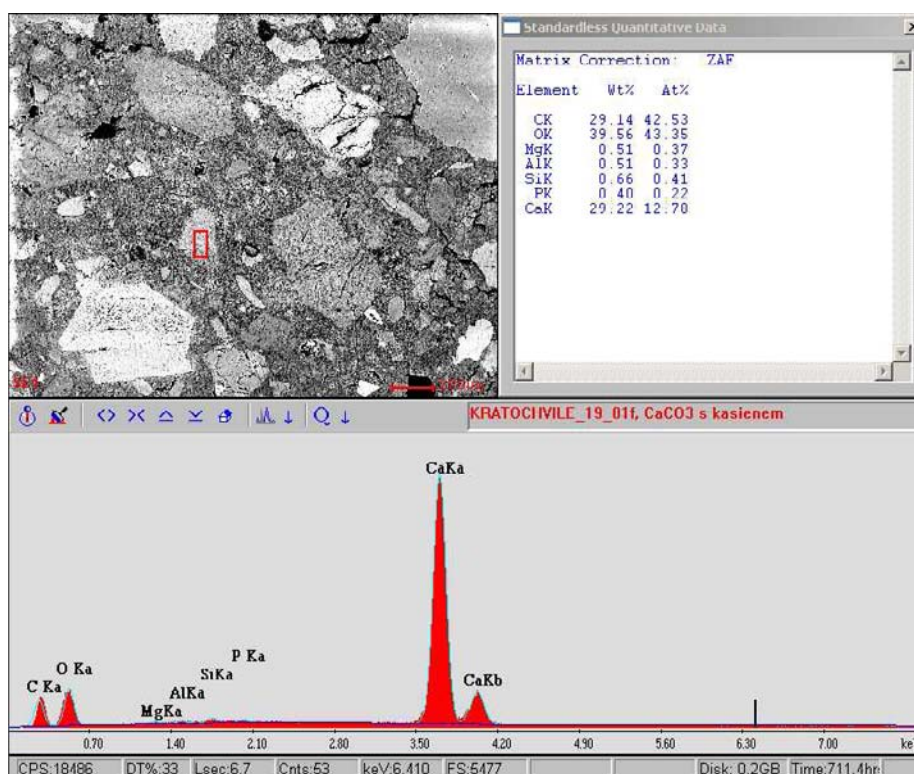
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 25: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Kamenivo – vápenec nebo mramorová moučka.

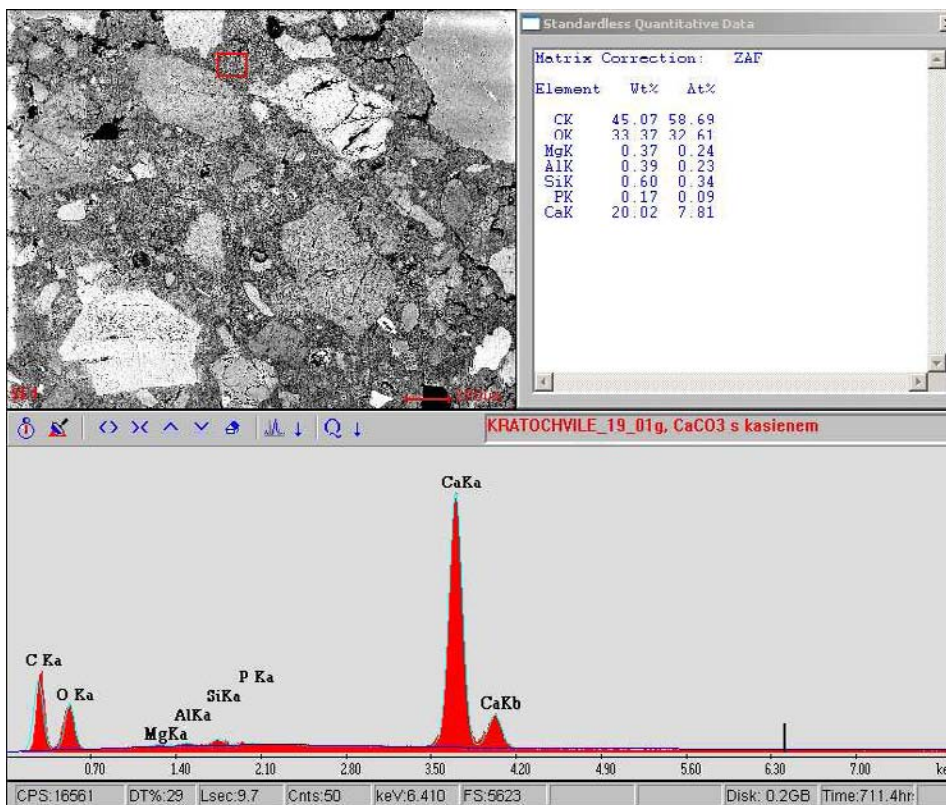
Obr. 26: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Plnivodrcený vápenec nebo mramorová moučka.

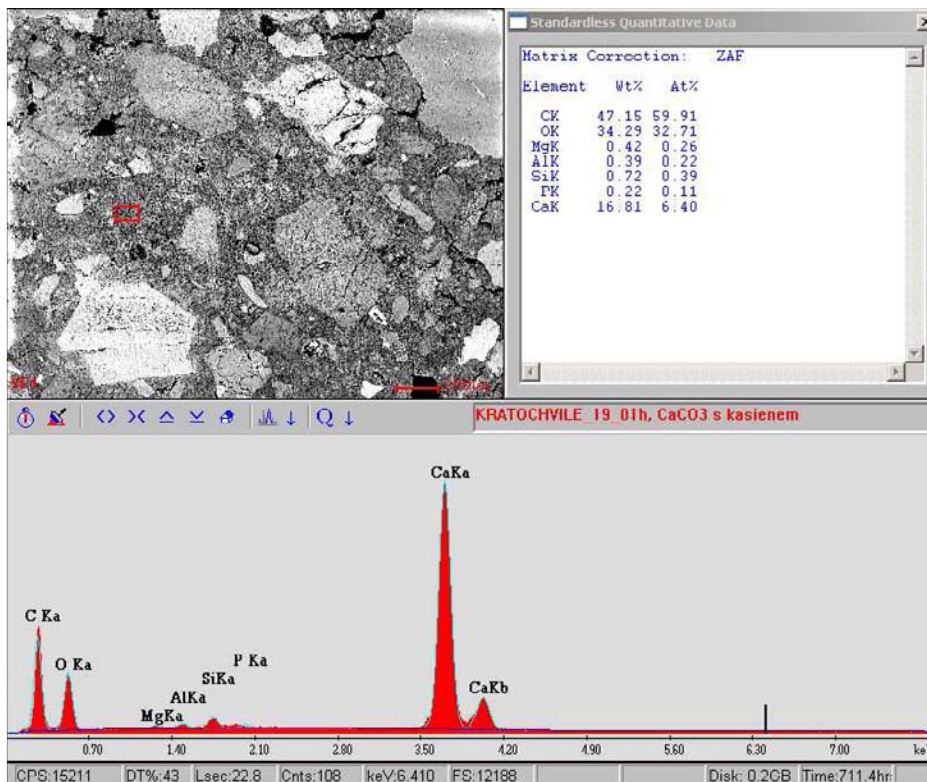
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 27: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Vápenné pojivo.

Obr. 28: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Vápenné pojivo.

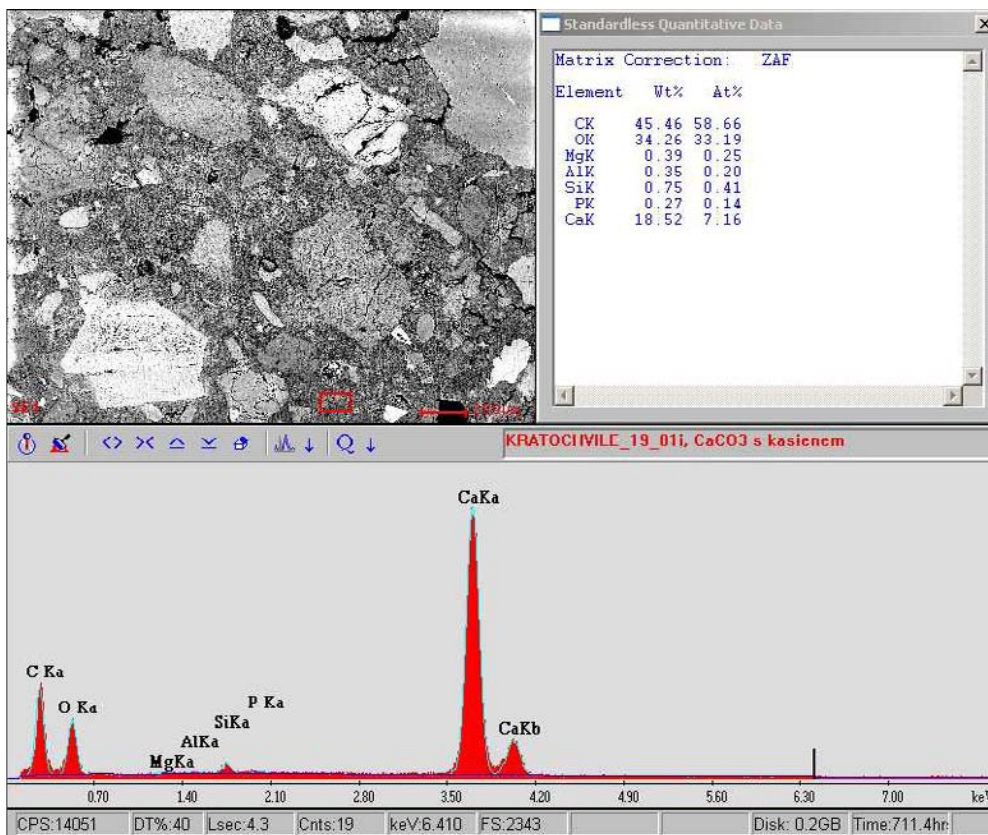

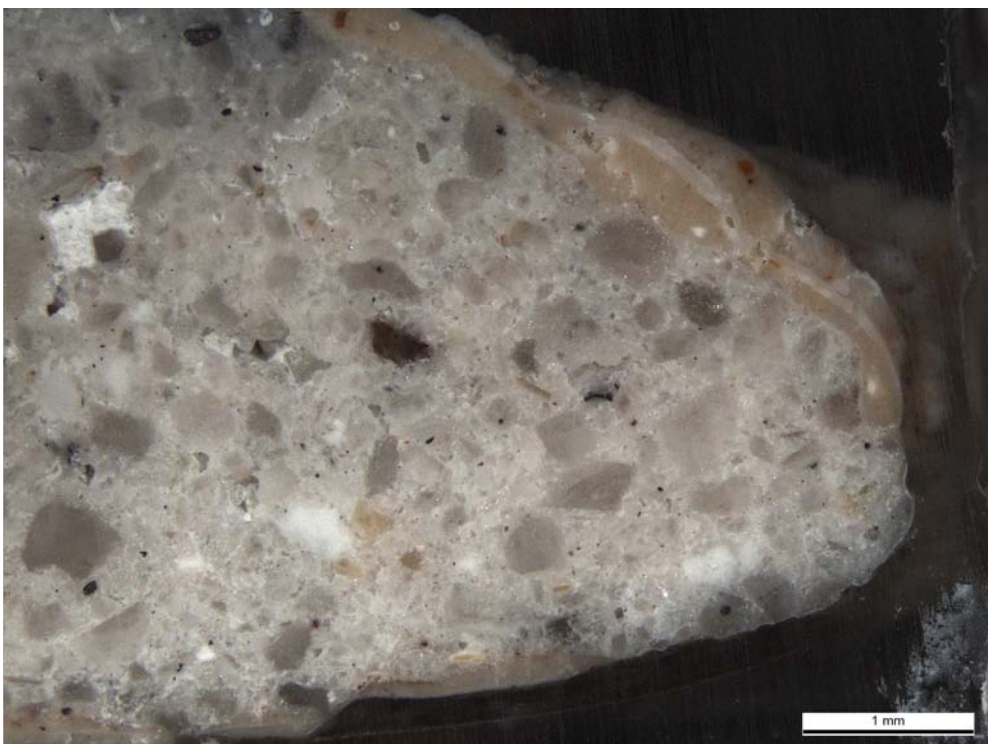
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 29: Vzorek č. 19K - vstupní sál, štuk volutový nástavec, list rozety – SEM/EDS analýza. Vápenné pojivo.

Obr. 30 a 31: Vzorek č. 53K - zlatý sál, dekor – fotografie řezu štukem v dopadajícím bílém světle, měřítko je vloženo (obr. 31 – detail)

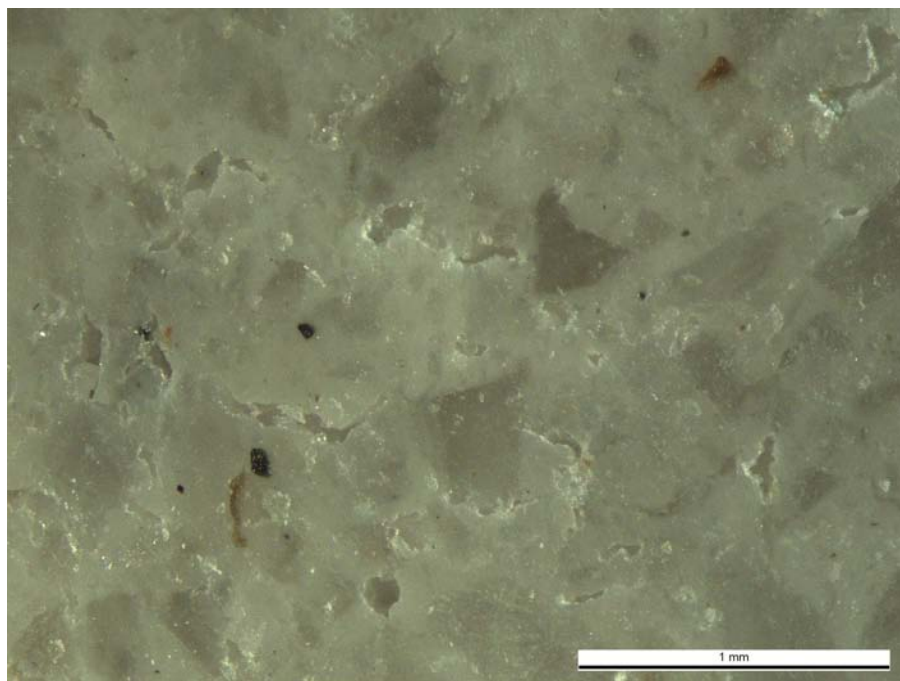

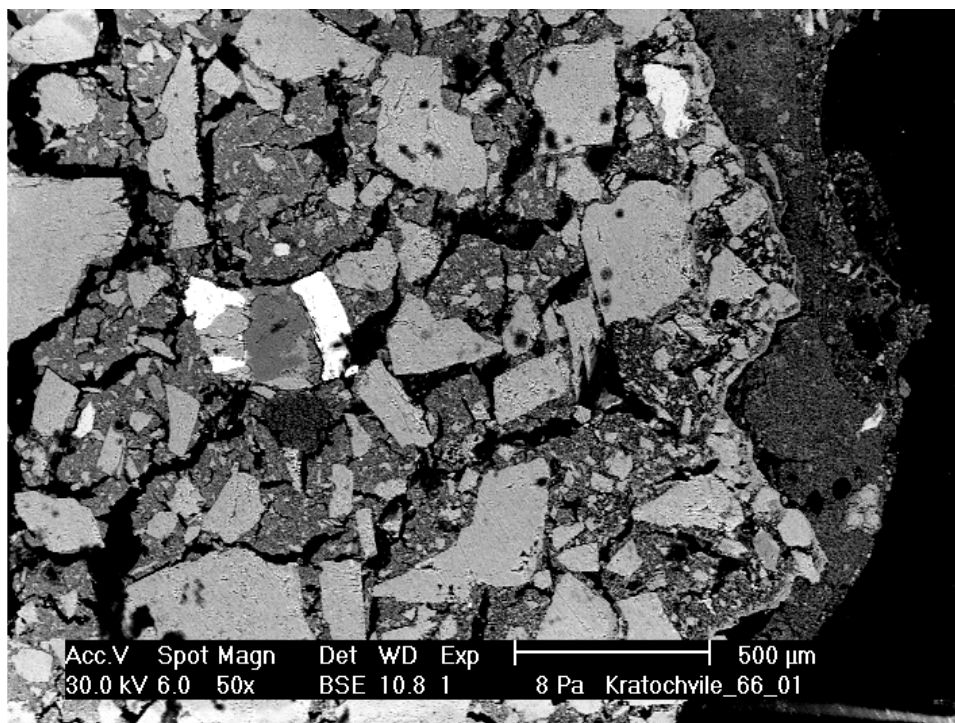
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 37: Vzorek č. 66K - klenba zlatý sál dekor, rámuující klenbu – fotografie řezu štukem v dopadajícím bílém světle, měřítko je vloženo

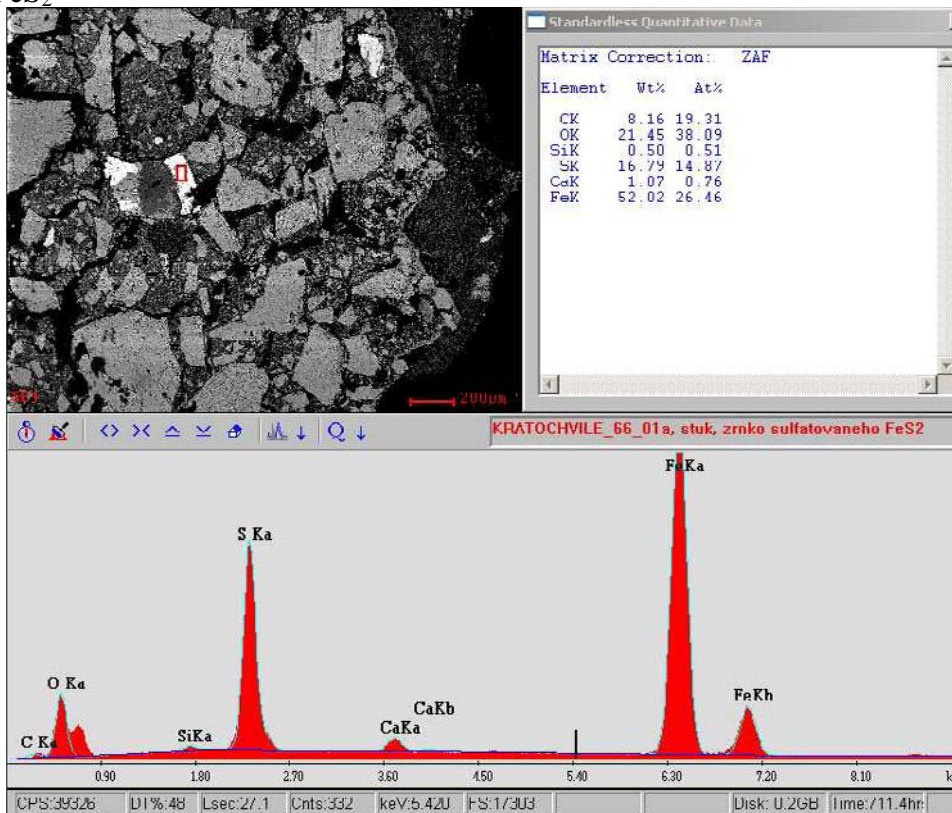
Obr. 38: Vzorek č. 66K - klenba zlatý sál dekor, rámuující klenbu - snímek SEM měřítko je vloženo

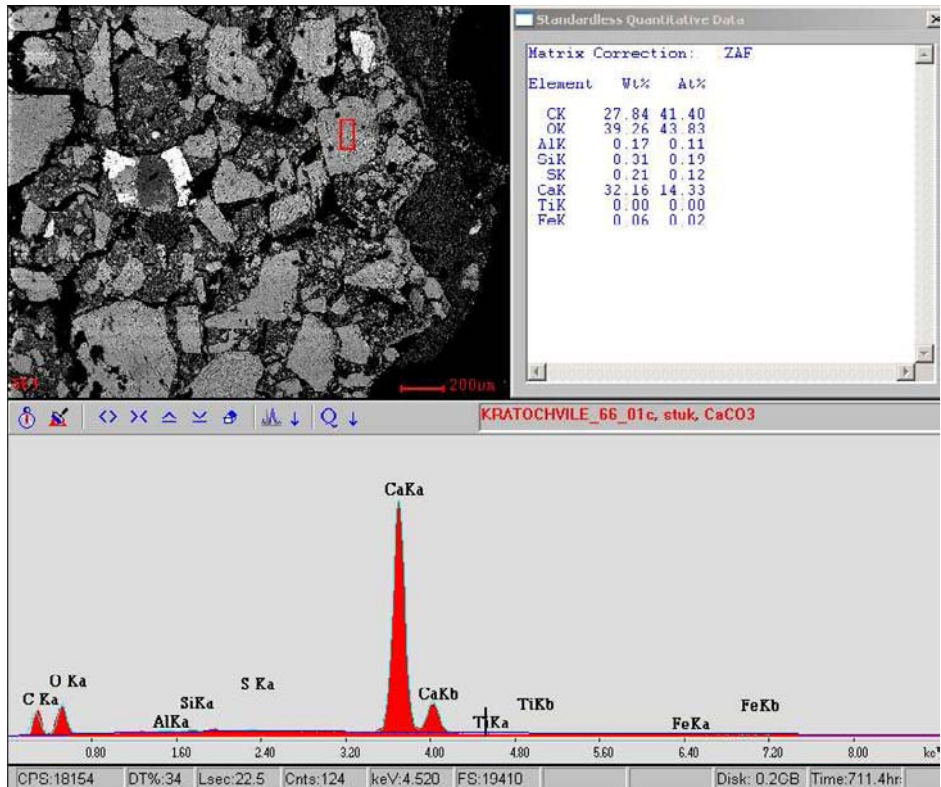
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 39: Vzorek č. 66K - klenba zlatý sál dekor, rámuující klenbu – SEM/EDS analýza. Zrnko sulfatovaného FeS₂

Obr. 40: Vzorek č. 66K - klenba zlatý sál dekor, rámuující klenbu – SEM/EDS analýza. Kamenivo – drcený vápenc.

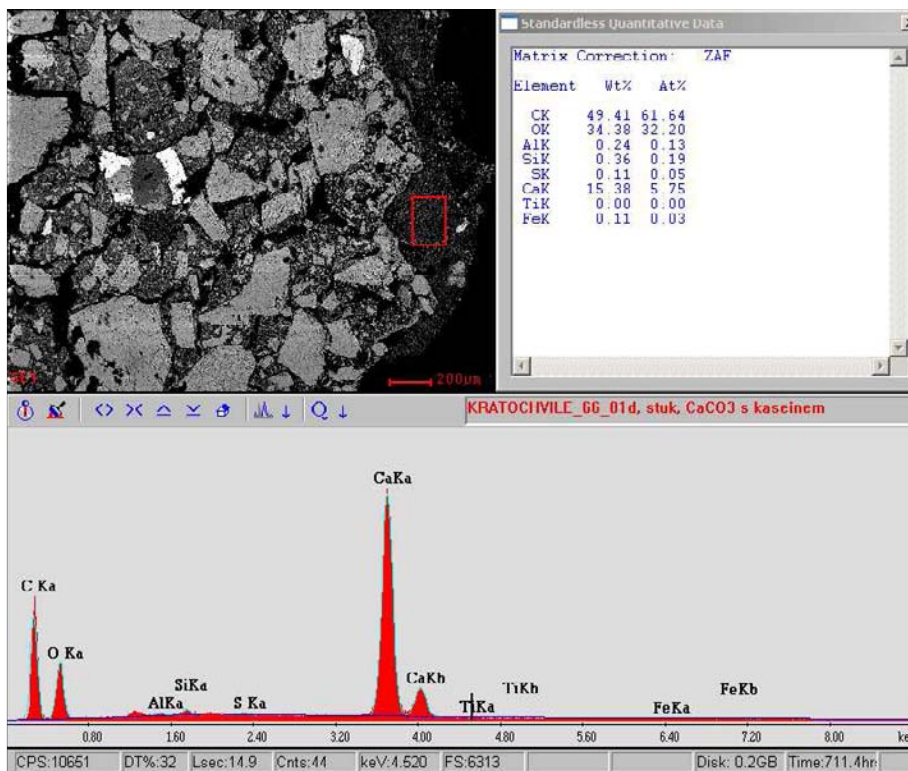

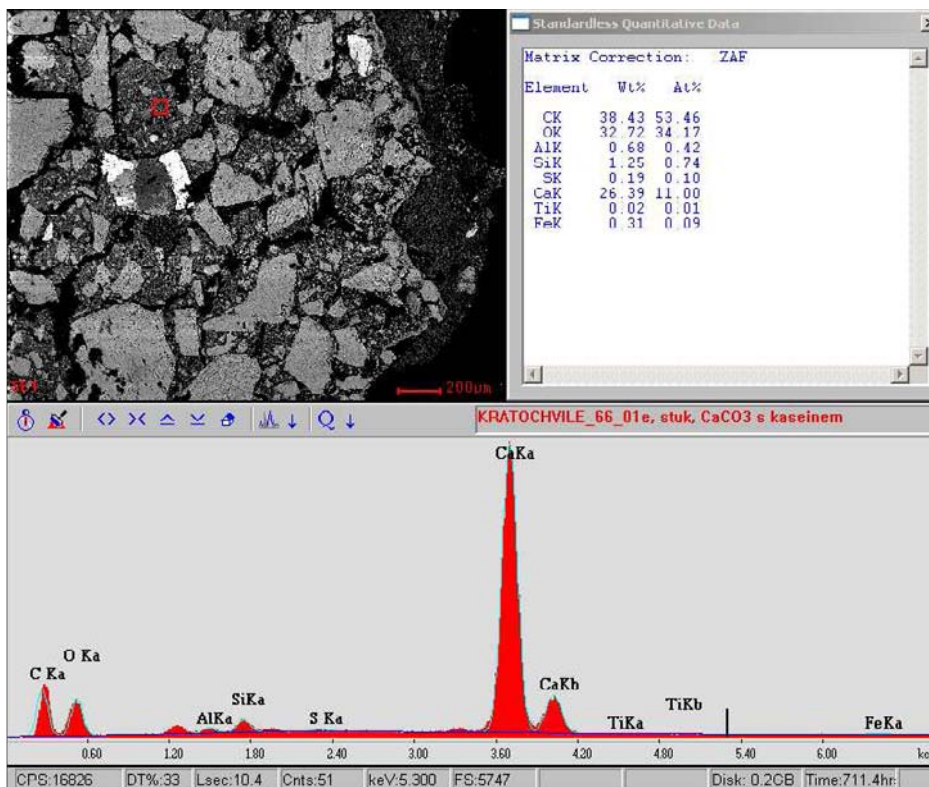
Ing. Ivana Kopecká,

Praha 4, Na Nivách 20/1051, 141 00 Praha 4, ivakopecka@email.cz, tel. 724663566, IČ: 41838947

Obr. 41: Vzorek č. 66K - klenba zlatý sál dekor, rámuující klenbu – SEM/EDS analýza. Povrchová vrstva – vápenný pačok přibarvený miniaturními částicemi pigmentu a patrně i organickou složkou (vyšší obsah uhlíku).

Obr. 42: Vzorek č. 66K - klenba zlatý sál dekor, rámuující klenbu – SEM/EDS analýza. Pojivo – vápenná kaše

RESTAUROVÁNÍ POLYCHROMOVANÉHO RELIÉFU
NAD KRBEM VSTUPNÍ SÁL ZÁMKU KRATOCHVÍLE

PŘÍLOHY - ZÁPISY Z KONTROLNÍCH DNŮ

Zápis
z kontrolního dne na NKP SZ Kratochvíle - obnova a restaurování interiérů ve vile,
který konal se dne 31.7.2008.

Přítomni: dle prezenční listiny

Omluven: ARCHATT Brno, Ing Všečeka, Mgr. Prudík

Práce probíhají podle Rozhodnutí KÚ-Jihočeský kraj ze dne 21.4.2005, č.j. KUJCK 4884/2005 OKCP a Rozhodnutí KÚ Jihočeský kraj ze dne 15.2.2006, č.j. KUJCK 3194/2006 OKCP/5.

Přízemí:

m.č.1 – lovecká jídelna:

stěny - byl proveden druhý cyklus odsolovacích zábalů, analýza obsahu solí po prvním zábalu prokázala 50 % snížení obsahu solí v omítkách. Před druhým zábalem byly zdi ošetřeny biocidním prostředkem Fungicid. Do druhého zábalu bylo přidáno zvýšené množství dezinfekčního prostředku. Po II.cyklu budou provedeny kontrolní odběry a dohodne se další postup.

strop – provedeno odstranění nevhodných sádrových a nesoudržných tmelů a provedeny injektáže. Ve vrcholu klenby vedle velkoplošného tmelu je původní omítka oddělena od podkladu klenby v rozsahu cca 2m². Okraje dutiny byly přichyceny injektážní směsí. Ve středu dutiny, kde je mezera 1-3-cm se souhlasí se systémem lokálního přikotvení s cílem, zamezit v budoucnu riziku odlomení stropní malby. Ve vybraných otvorech pro injektáž se provedou vrty, až na vlastní zdivo klenby (přijatelný je profil 8 mm). Do těchto kotevních otvorů bude injektována pevnější směs (přesný poměr se stanoví až po provedených zkouškách) a tento kotvící terč bude kotven do vlastního zdiva klenby pomocí kotvícího prvku. Jeho provedení bude konzultováno s f. HELIFIX, která má podobné profily v nabídce, nebo bude vyroben zámečnickou firmou jako atypický prvek z nerez. Provedené zkoušky budou prezentovány na **pracovní schůzce, která bude svolána restaurátory telefonicky, nebo emailovou poštou.**

Investor zajistí výměnu prvku zabezpečovacího systému od f. Monservis.

Krb ve vstupním sále – přízemí:

Bylo provedeno očištění od druhotných zásahů, mimo dvou kusů volut, tvarově nepřesných rekonstrukcí. Doporučeno voluty odstranit. Byla provedena injektáž dutin, lokální zpevnění nesoudržných omítek a zpevnění zjištěné historické barevné vrstvy. Podle provedených zkoušek byl vybrán prostředek na zpevnění PRIMAL AC 35 v lihu, 2,5%.

Dále dohodnuto, že bude prověřen archiv a grafické předlohy pro tvarové doplnění atributů ctnosti UMÍRNĚNOST (pochodeň a miska).

různé:

na objektu č.p. 7 a 8 byly odstraněny buničimové zábaly, očištěno zdivo, probíhá rekonstrukce sgrafit.

dveře II. etapa – proběhlo očištění od druhotných nátěrů, práce pokračují podle zadání.

Příští KD bude svolán po pracovní schůzce viz výše, NPÚ pošle včas pozvánky.

Zapsala:
Eva Jarošová

Zápis
z kontrolního dne na NKP SZ Kratochvíle - obnova a restaurování interiérů ve vile,
který konal se dne 25.9.2008.

Přítomni: dle prezenční listiny

Práce probíhají podle Rozhodnutí KÚ-Jihočeský kraj ze dne 21.4.2005, č.j. KUJCK 4884/2005 OKCP a Rozhodnutí KÚ Jihočeský kraj ze dne 15.2.2006, č.j. KUJCK 3194/2006 OKCP/5.

Přízemí:

M.č.1 – lovecká jídelna:

stěny – po sejmutí II.cyklu odsolovacích zábalů a následných kontrolních odběrů bylo rozhodnuto provést III. cyklus dílčích buničinových zábalů ještě na venkovních stěnách místnosti, tj. jižní a západní straně.

strop – byla zpevněna injektáží velká dutina na klenbě (složení injektážní směsi: perlit, vápno, bílý cement ve vybraném poměru na základě zkoušek), tato směs byla tlakovou pistolí vstříkována mezi omítku a dutinu. V nejbližší době bude přistoupeno k zakotvení klenby nerezovými prvky f. HELIFIX. Bylo provedeno tmelení defektů na klenbě. Na soklových partiích byly odstraněny nevhodné tmely a přeštukování. Byly ošetřeny biocidním prostředkem, proveden a hloubková injektáž a konsolidace odhalených původních omítek zpevňovacím prostředkem. Do příštího KD bude proveden vybraný vzorek retuší.

norimberský lustr: zástupce investora předložil možné návrhy renesančních lustrů do sálu. Všichni přítomní se shodli na tom, že by bylo vhodné zvolit formu volné repliky inspirovanou ze štukové výzdoby vily. Požadavek je předložit kresebný návrh postavy, dále pak papírový plochý model ke stanovení vhodné výšky postavy + náznak parohů v měřítku 1:1. Po odsouhlasení a doplnění provést sádrový model postavy s patinací a s parožím.

Krb ve vstupním sále – přízemí:

Bylo ukončeno tmelení defektů a zbývá doplnit rekonstrukci postavy, bylo dohodnuto, že bude provedena rekonstrukce hlavy s čelenkou a ruka s miskou, natažená druhá ruka zůstane zatím ve fragmentální podobě bez atributu. Bude provedena oslabená retuš polychromie.

Místnost č.7

Bylo dohodnuto, že v místnosti bude provedena zkouška prezentace rudkových nápisů. Dále bylo dohodnuto, že f. ARCHATT provede v místnosti ještě sjednocení nátěrů a investor prosí o odstranění 1 ks elektrovývodu na pilíři. Všemi přítomnými bylo doporučeno provedení mříže před krb.

Různé:

Byla dokončena oprava domečku č.7, proveden bude odsolovací zábal na severní straně. Východní fasáda vily – bude provedena zkouška účinnosti hydrofobizace na fasádě, podle vyhodnocených vzorků bude provedena hydrofobizace celé fasády.

Probíhá průzkum zavlhčení a salinity na západní ohradní zdi.

Vzorek předložené cihelné dlažby byl odsouhlasen.

Dohodnutý postup prací:

Lovecká jídelna – dokončení 31.1.2009

Horní sál – nástup 24.10.2008, dokončení 28.2.2009

M.č.7. dokončení dřevěné podlahy – do 20.12.2008

Příští KD je svolán na 22.10.2008 (středa) v 10.00 h. v kanceláři správy zámku.

Zapsala:

Zápis

z kontrolního dne na NKP SZ Kratochvíle - obnova a restaurování interiérů ve vile, který konal se dne 22.10.2008.

Přítomni: dle prezenční listiny

Práce probíhají podle Rozhodnutí KÚ-Jihočeský kraj ze dne 21.4.2005, č.j. KUJCK 4884/2005 OKCP a Rozhodnutí KÚ Jihočeský kraj ze dne 15.2.2006, č.j. KUJCK 3194/2006 OKCP/5.

Přízemí:

M.č.1 – lovecká jídelna:

stěny – proveden III.cyklos dílčích buničinových zábalů na severní a západní straně.

Dokončeno tmelení klenby, pokračuje tmelení stěn. Provedeno zakotvení defektů na stropě kovovým systémem Helifix. Práce provedla firma DUOMIS s restaurátory, bylo provedeno 15 ks vrtů a aplikováno 15 ks 15 cm dlouhých speciálních nerezových spirálových hřebů do konstrukce stropu. Přesné rozmístění a technologický postup bude v RZ.

Provedeny vzorky retuší na rostlinném dekoru a to napodobivá lazurní a čárkovaná retuš.

Bylo dohodnuto, že retuše budou realizovány napodobivě se zapojením čárkové retuše z předešlého restaurátorského zásahu. Budou odstraňovány buničinové zábal, pokračováno v tmelení stěn po odstraněném zábalu. Drobné defekty v omítce, způsobené mechanicky, kde je dochována část původní omítky, budou ponechány.

norimberský lustr: byl vybrán typ mořské panny ve dvou variantách provedení ze 17.století (SH Rožmberk a SZ Hrádek u Nechanic). Doporučeno provést volnou kopii lustru podle zmíněných dochovaných předloh. Zadáni bude formou poptávkového řízení pro část řezbářskou, kde součástí bude požadavek předložení kresebného návrhu 1:1, a část polychromie.

Krb ve vstupním sále – přízemí: dokončena rekonstrukce alegorické postavy – hlava s čelenkou a ruka s miskou, do příštího KD bude dokončena retuš polychromie.

Místnost č.7: probíhala diskuse k provedení mříže ke krbu, do příštího KD provedou restaurátoři vzorek prezentace rudkového nápisu.

Různé:

dnešním dnem bylo zadáno restaurování šedých malovaných dveří, dokončení do příštího KD. Byla vyklizena místnost Horního sálu pro nástup f.ARCHATT na pokračování stavebních prací.

Příští KD je svolán na 27.11.2008 (čtvrtek) v 10.00 h. v kanceláři správy zámku.

Zapsala:
Eva Jarošová

- Staré k' d'at

Byla předána publikována vyznamanst.
pohládly e'kele' d'atly v b'm, n
z'olny' k' formo't se j'm' jako velk'
k' b'ing'. D'olno'e' pohládly se p'edpokládá
do konce listopadu.

~~Andre~~ p'odstat'e p's'th'k'e p'om'it
v'rae' p'isee on p'la'man' t' b'oran'
kamen.

^{Andr'as} Upravy n'st'at' v'v'ody z' l'ny'.

U'bu'z' k'ameny' p'ost'e

Ze nutn' v'idnat sp'ly p'ost'
kameny. Ve v'ib' v'pale t' f'e
b'iba dop'at e'ly h'y'a' om'ity,
ze b'iba o'eb'it z'm'ity. P'raee
v'elou p'ov'edny' n' v'hodny'ch
klimat'ch'ch p'och'ub'ich (le'to 012)

As't' kD - 10.12.09